

LAISVĖ

GRUODIS

1978

Kęstutis K. Girnius

MACEINOS SOCIALINĖ FILOSOFIJA

Tomas Venclova

**DABARTINĖ LIETUVOS
DEMOGRAFINĖ PADĖTIS IR JOS
ETNOGRAFINIŲ RIBŲ KLAUSIMAS**

**LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ
CREDO**

LIETUVIŠKOJI VIENYBĖ

“Į Laisvę” vedamieji

**REIKIA GYVENTI
LIETUVI, NEPAMIRŠK!**

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas
1501 Riverside Drive
Burbank CA 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius
306 — 22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Juozas Ardys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirm.
Bloomington, Illinois

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont., Kanada

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, Calif.

Dr. Kęstutis J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas,
Muenchen, Vokietija

Kun. Viktoras Dabušis, Paterson, New Jersey

Dr. Kęstutis K. Girnius, Chicago, Illinois

Juozas Kojelis, “Į Laisvę” red., Santa Monica, Calif.

Linus Kojelis, Princeton, New Jersey

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Dr. Rozalija Šomkaitė, So. Orange, New Jersey

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
747 — 23rd Street, Santa Monica, CA 90402

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:
Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje —
\$7.00, kitur — \$5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais,
nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

TURINYS

Skaitytojų žodis	2
Tomas Venclova: Dabartinė Lietuvos demografinė padėtis ir jos etnografinių ribų klausimas	5
Kęstutis K. Girnius: Maceinos socialinė filosofija	23
Lietuvių Fronto Bičiulių CREDO	40
J. Kj.: Lietuviškoji vienybė	48
a. b.: Tautos gelbėjimo rūpesčiai	51
Trys akcentai	52
Dr. J. Dietautas: Dvidešimtpenktoji - jubiliejinė	53
V. Rociūnas: Lietuvių Fronto Bičiuliai Dainavoje	62
Kodėl taip, o ne kitaip?	74
“Į Laisvę” vedamieji	78

“Į LAISVĘ” — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

“Į LAISVĘ” (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics,
published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
747 — 23rd Street
Santa Monica, CA 90402

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Pasitikim frontininkais

Te Dievas Jus stiprina ir išlaiko tol, kol Tėvynė atgaus laisvę. Pamatai mūsų būsimos valstybės tegali būti tik krikščioniški ir demokratiški. Tai paruoškime valstybei tvarkos pamatus. Frontininkais mes pasitikime. Išsaugokite Pasaulio Lietuvų Bendruomenę. Ji tegali būti tik viena, o ne kokių „Altų“, tenorų ar bosų ...

Dr. Eliziejus ir Julija Draugeliai
Sao Paulo, Brazilija

Liaudininkai, nuėję pas komunistus

Žurnalo į LAISVĘ 1977 m. 71(108) numerio 37 psl. dr. A. Štomas rašo apie kai kuriuos liaudininkus, nuėjusius pas komunistus. Ten rašoma: "Ogi toks liaudininkas kaip Mečys Gedvilas jau 1934 įstojo į LKP. Paleckis su Vaišnoru įstojo 1940 m. rugpiūtį..

Tai, kas pacituota, norėčiau papildyti, būtent: Mečys Gedvilas iš liaudininkų buvo išmestas 1932 m. o Justas Paleckis — 1939 m. spalio mėn., kuomet iš Kaune įvykusių demonstracijų dėl Vilniaus atgavimo jis su būrelio vyrų kū nuėjo prie sovietų atstovybės už tai padėkoti Stalinui.

Juozas Audėnas
So. Ozone Park, NY

Straipsnis ne Nemicko

"Dirvoje" (nr. 41, 1978.X.19) dr. Jonas Balys implikuoja, kad "Į Laisvę" nr. 73 paskelbtas J. Pašilio straipsnis "Nuostolingas tautininkų susiardymas" esąs parašytas Broniaus Nemicko. Šiuo pareiškiau, kad nesu to straipsnio autorius.

Reiškiu Redaktoriui tikrą Pagarbą
Bronius Nemickas
Maspeth, N.Y.

Redakcijos pastaba. Reikia apgailestauti, kad rimtas mokslininkas, kaip dr. Jo-

nas Balys, visuomeninio gyvenimo sektoriuje neišlaiko balanso ir gali per lengvai daryti neatsakomingsus teigimus.

Įsivėlė klaidų

Paskutinis žurnalo numeris yra gero lygio. Vardžio ir Brazaičio darbai ypatingai geri. Abejoju, ar neišivėlė atitaisyti klaida 16 p.: ". . . Laikinosios vyriausybės veikla — 1941 m. birželio 14 — rugpiūčio 5 laikotarpi". Gal ne 14, o 23 d.? (Ačiū, Daktare, už klaidos pataisymą — red.).

Tarp kitko, savo straipsnyje pasigedau dviejų numerių - nuorodų į išnašas, būtent: 34 p. po ". . . valstybei, šaliai, santvarkai" turėtų būti nuoroda nr. 1, o žemiau po ". . . partijos pėstininkais" — nr. 2.

Antanas Musteikis
Buffalo, N.Y.

Buvo pribrendęs laikas

Labai gerai padarėt, įdėję "Į Laisvę" J. Brazaičio straipsnį. Dabar jau buvo pribrendęs laikas tam straipsniui viešai pasirodyti . . . Dėkoju už naują gerą ir įdomų "Į Laisvę" numerį.

Stasys Raštikis
Los Angeles, Calif.

Naudingas straipsnis

Dėkui už "Į Laisvę" Jūsų redaguotą numerį. Jis įdomus. Man buvo labai naudingas a.a. J. Brazaičio straipsnis apie žydus ir Laikinąją vyriausybę.

J. Grinius
Muenchen, Vokietija

Mūsų veiklos prioritetas

Ypač sveikintina, kad atspausdinote a.a. prof. J. Brazaičio "Lietuvos žydų likimas ir Laikinoji Lietuvos vyriausybė". Jis faktais įrodo pakaltintųjų nekaltumą. Tuo pačiu yra atskleidžiamas ten-

dencingos bolševikų užmačios apjuodinti, apšmeižti mūsų veikėjus, kurie kovojo ir veikė, kad batų atkurta Lietuvos nepriklausomybė.

Nuoširdžiai džiaugiuosi, kad atspausdinote žinių iš mūsų veiksmų veiklos, ypač paliesdami VLIK-q. Todėl PLB Tarybos pirmininko atviras kreipimasis į VLIK-o pirmininką yra taiklus. Nors Informacijos centro idėja nėra nauja . . . tačiau dabartinėse mūsų sąlygose tas reikalas turi būti mūsų veiklos prioritetu.

L. Valiuko straipsnis yra dalykinis, nes turi sveikų ir veiksmams reikalingų idėjų. Atrodo, kad jis gan gerai pažįsta amerikonių anglosaksišką politinę galvosėną.

Sveikinu, kad tas žurnalo numeris turi gerus dr. A. Musteikio, dr. V. Vardžio, min. S. Lozoraičio straipsnius. Truputį abejoju dr. Vardžio pasisakymais, kad Maskva nesuseka LKB Kronikos leidimo, nežiūrint dedamų didelių pastangų. Maskvos žvalgyba turi virš 60 metų patirtį ir daugel atvejų pralenkia Vakarų žvalgybas. Man atrodo, kad LKB Kronikos pasirodymas jiems dalinai yra parankus. Aplamai "Į Laisvę" Nr. 73(110) yra tikrai turiningas ir aktualus. Linkiu, kad ir ateityje žurnalas duotų tokias brandžias laidas.

N. N.

Šiaurės Amerika

Kronikos nepagaus

Sovietų saugumas "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" niekad nepagaus. Gali pagauti tik atskirus žmones.

Svečias iš Lietuvos

Turi ir gali pasakyti

Pasikalbėjimas su Lietuvos Diplomati-
jos šefu Stasiu Lozoraičiu buvo vienas iš pačių įdomiųjų "Į Laisvę" rugsėjo numerio skaitinių. Gaila, kad šis patyręs Lietuvos diplomatas taip retai teprakalba į lietuvių visuomenę. O jis turi ką pasakyti ir gali įtikinančiai prabilti. Sakysime, kokia įdomi, taikli ir

įtikinanti jo sovietų-kinų santykių analizė paskelbtame pasikalbėjime. Ačiū, kad jį prakalbinote.

Balys Graužinis
Los Angeles, Calif.

Ačiū Diplomati- jos šefui

Ačiū Diplomati-
jos šefui, kad, kaip pasikalbėjime išsireiškė, nepraleidžia progų Lietuvos diplomatinei-konsularinei tarnybai atnaujinti. Drįsčiau pageidauti, kad, išnaudojant atsiradusias galimybes, šiems postams būtų paieškoma kūrybingų asmenybių.

Ip. Balčiūnas
Chicago, III.

Meldžiamasi už griovėjus

Atėjo žurnalo "Į Laisvę" 1978 73 nr. Deja, šiuo metu negaliu pats skaičiuoti. Paskaitė kiti. Apstu aktualių minčių, liečiančių mūsų gyvenimą. Malonu, kad atsiliepiate gyvaisiais reikalais ir pozityviai. Dėmesio vertu ypač laikau LFB Tarybos pirmininko Algio Rauli-
naičio pasisakymą informacijos centro reikalu. Bet tai tebus, deja, balsas dykumoje, nes mokame dirbti mėgėjiškai, nesugebame profesionaliai. Trūkstate tam pasirengusių žmonių. Jeigu ir rastume, vargu ar sugebėtume reikiamai atlyginti. Kiek girdėjau, toki centrą organizuoti pastangų būta, bet jos dėl minėtų priežasčių buvusios nesėkmingos. Esame tokie dar nepajėgūs.

Gera, kad keliate aikštėn ir mūsų gyvenimo negeroves. O jų netrūksta. Toks liūdnai skurdus, pavyzdžiui, darosi politinis mūsų sektorius. Tautininkai jau gromuliuoja vieni kitus. Laikraščiuose įvesta diktatūrinė cenzūra. Partinių ekstremistų koalicija rausiasi po Lietuvių Bendruomenės pamatais. Viešai meldžiamasi už bendruomeninio mūsų gyvenimo griovėjus bei niekintojus. Ir t.t. Tai mūsų gyvenimo skauduliai, kuriuos reikia gydyti. Tad ir toliau nevėnkite pastangų.

Stasys Barzdukas
Cleveland, Ohio

Kanauninko nuodėmė

Pašnekesys su Diplomatinijos šefu p. S. Lozoraičiu ("Į Laisvę" rugsėjo mėn. nr.) įdomus ir aktualus. Visi turėtumėm būti dėkingi Diplomatinijos šefui už jo pareikštą nuomonę ir mintis visa eile mums įdomių, aktualių ir deginančių klausimų.

Naujas skyrelis Tegul išlieka istorijai vertas aukso medalio. Kas įvyko su kan. V. Zakarausku? Savo laiku teko kartu su juo kiek dirbti "Žiburiuose" Vokietijoje. Jo malda dr. V. Dargio pagerbime yra mirtina nuodėmė. Naujieniečiai iš viso netiki į maldas. Jie malda pavadino rezoliucija!

Geras Algio Raulinaičio, LFB Tarybos prezidento pirmininko, laiškas VLIKui. Informacijos biuro formavimas — mums būtinybė! Tam reikalui neturėtume pagailėti pinigų tiek, kiek reikia.

Leonardas Valiukas
Los Angeles, Calif.

Brazaitinės dvasios

Daug sėkmės, redaguojant mūsų žurnalą, kad jame toliau reikštųsi brazaitinė dvasia.

Kajetonas Čeginskas
Muenchen, Vokietija

Ar matė vergiją?

Perskaičius V. Vardžio straipsnį "Maskvos kovos prieš LKB Kroniką" dar labiau suskaudo širdį, kai atsiranda iš mūsų brolių, kurie grįžę iš Lietuvos džiaugiasi išaugusiais miestais, pramone, pakilusiu mokslu, pamiršdami, kad už tai sumokėta tūkstančiais gyvybių ir visos tautos laisvė. Bet kurie labiau stebi ten gyvenančių nuotaikas, padaro kitas išvadas. Juk vergų kančiomis faraonai Egipte statė piramides, Stalinas kasė Volgos kanalą. Baudžiavos laikais ir Lietuvoje pristatyta puikių dvarų.

Kurie grįžę giria Lietuvos gyvenimą, paklauskime, ar ten matė vergiją.

Petras Čiabis
Buenos Aires, Argentina

Kad mus lankytų

Tikiu, kad daugumas skaitytojų atsielės į Jūsų paraginimą apmokėti prenumeratą, kad tas gerai redaguojamas ir administruojamas "Į Laisvę" žurnalas mus dar ilgai galėtų lankyti.

Vyt. Banelis Kanada

Pašilio straipsnis aktualus

Savo įdomumu ir aktualumu "Į Laisvę" nr. 73 išsiskyrė J. Pašilio straipsnis "Nuostolingas tautininkų susiarydymas". Tokio turinio straipsnių turėtų tilpti ir ateityje. Iš jų, mes, skaitytojai, sužinome mūsų visuomeninio gyvenimo negeroves. Dėkingi esame Pašiliui, kad tas negeroves išklė. Tautininkų elitą turėtų į jų tarpe vykstančias negeroves reaguoti, nes Tautinei Sąjungai jos nieko gera nežada.

Taip pat norėčiau priminti, kad mažiau rašytumėte apie Vilką, nes mintys kartojasi. Nežinau, kaip kitiems, bet man asmeniškai tie straipsniai pasidarė nebeįdomūs.

Ačiū už bent tris kartus metuose mus aplankančių, įdomiais straipsniais turtingą "Į Laisvę".

Petras Matekūnas
Richmond Hill, N. Y.

Nedaug naujų minčių

"Į Laisvę" 72(109) numeryje man įdomiausias straipsnis P. A. Raulinaičio apie eurokomunizmą. Šiaip jau daugelis minčių randama ir kitoje lietuviškoje spaudoje.

Vladas Venckus
Maracay, Venecuela

Daug naujų minčių

"Į Laisvę" mėgstu. Paskutinis numeris įdomus, stiprus, daug naujų minčių.

Kun. A. Spurgis, MIC
Adelaide, Australija

Ryškinti žydų tragediją

Praėjusio numerio temos aktualios ir gerai gvildinamos. Reiktų dar labiau išryškinti žydų nelaimę nacių okupaci-

(Nukelta į 77 psl.)

DABARTINĖ LIETUVOS DEMOGRAFINĖ PADĖTIS

ir jos etnografinių ribų klausimas

T. VENCLOVA

Lietuvos ribos yra mažų mažiausiai keturių, o gal ir penkių rūšių. Tas rūšis pavadinčiau sekančiais: juridinės, realios istorinės, etnografinės (čia reiktų skirti etnografines ribas siauresne prasme, arba kalbines, ir etnografines kiek platesne prasme) ir pagaliau pageidaujamos ribos. Apie kiekvieną iš tų rūšių keletas žodžių atskirai.

Juridinės ribos

Juridinės Lietuvos ribos žymimos tuose krašto žemėlapiuose, kurie leidžiami emigracijoje. Rytų ir pietų sienos nustatytos 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartimi su Tarybų Rusija. Šiaurės siena nustatyta Simpsono arbitražo komisijos 1921 metais. Pagal tą arbitražą Lietuvai atiteko, tarp kitko, Palanga, į kurią Latvija pretendavo ir kurį laiką ją valdė. Vakarų siena — viena iš tradiciškiausių visoje Europoje sienų su Vokietija (dabar jau ne su Vokietija, o su okupaciniu dariniu — Kaliningrado, arba Karaliaučiaus, sritimi) — laikosi nuo 1422 m., nuo Melno sutarties su kryžiuočiais. Be to, ji kiek ištaisyta, nes prie Lietuvos prijungtas Klaipėdos kraštas, kuris Melno

sutartimi nebuvo prijungtas. Jį Lietuvai pripažino pati Vokietija 1928 m., pripažino ir visas pasaulis. Vėlesni Hitlerio aktai buvo neteisėti. Nevisai aiški siena yra trumpame ruoželyje į pietus nuo Suvalkų, kur Lietuvos oficialioji kartografija vedėją pagal buvusią Lomžos ir Suvalkų gubernijų ribą, o dabar dažniausiai veda pagal 1795 m. Lietuvos — Lenkijos sieną. Tame mažame ruoželyje, kiek žinau, tarptautinių sutarčių, apibrėžiančių sieną, nebuvo.

Juridinė Lietuva apima 88.000 km². Dabartinė okupuotoji, arba aneksuotoji, vad. Tarybų Lietuva apima 65.000 km². Karaliaučius į šį plotą neįeina, ir Lietuva į jį oficialiai niekad nepretendavo, nors Mažosios Lietuvos atstovai 1919 m. Versalio konferencijoje prašė prijungti prie Lietuvos dar apie 11.000 km², kurie dabar priklauso vad. Kaliningrado sričiai, pagal liniją Krantas, Labguva, Darkiemis, Galdapė; t. y. maždaug pagal kalbinę, tiksliau pasakius, pagal etnografinę ribą platesne prasme.

Aš nesu linkęs kvestionuoti juridinių ribų, kurias mūsų diplomatija ir visuomenė pripažįsta.

Pakitimų Rytų Europoje atveju, manytina, tai ir bus tasai taškas, nuo kurio mes turėsime pradėti, bet kur nebūtinai turėsime baigti.

Pageidaujamos ribos

Pageidaujamų Lietuvos ribų sampratą kiekvienas, tur būt, turi savą. „Programą maximum“ čia savo metu karikatūriškai, bet gana tiksliai nusakė mūsų rašytojas išeivis Algirdas Landsbergis. Pagal šitą „programą maximum“ — gana ekstremistinę programą, kuri vis dėlto artima vienam kitam išeiviui ir Lietuvos žmogui, Lietuvai turėtų priklausyti visos vietos, kur lietuviai kada nors laimėjo mūšius, pav., Žalgiris; taip pat ir visos tos vietos, kur lietuviai mūšius pralaimėjo, kadangi laimėti sukliudė priešų klasta.

„Programa minimum“ nusakyta viename iš „Akiračių“ žurnalo straipsnių, kurį man dar Lietuvoje teko skaityti: „Jeigu Lietuvai iš kokio nors debesio išlytų vėl nepriklausomybė, tai duok Dieve mums išlaikyti nors ir dabartines Tarybinės Lietuvos ribas“.

Realios istorinės ribos

Realios istorinės ribos, kaip visi gerai žinome, labai keitėsi. Nuo Vytauto laikų Lietuva vis siaurėjo ir siaurėjo, ir mažiausia ji buvo 1939 m. viduryje, kai neteko Klaipėdos ir nebuvo atgavusi Vilniaus. Vėliau toji blogiausioji fazė liko praeityje, ir Lietuva šiek tiek, net gerokai prasiplėtė, deja, drauge netek-

dama savo suvereniteto. Į realias istorines Lietuvos ribas niekad neįėjo ne tik Karaliaučius, bet netgi Tilžė ir Eitkunai.

Kalbinės ribos

Kalbinės (arba etnografinės siauresne prasme) ribos istorijos bėgyje irgi siaurėjo, nors ir ne taip žymiai. Mano tezė yra, kad jos irgi pasiekė dugną, minimumą II Pasaulinio karo metais ir tuojuo po jo. Tada Vilniaus apylinkės buvo kalbiniu požiūriu nelietuviškos ir pats Vilnius daugiausia nelietuviškas. Į rytus nuo Vilniaus buvo lietuviškų salų, kurios tebėra ir dabar. Klaipėdos kraštas buvo esmingai nuliutvintas, dar labiau nuliutvinta buvo Karaliaučiaus sritis. Net į šiaurę nuo Kauno buvo stamboka lietuviška sala. Po II Pasaulinio karo, po Stalino epochos ir po partizanų karo pabaigos, mano manymu, lietuvių kalbos ribos nebesiaurėja, netgi lėtai, bet vis dėlto plečiasi. Šita tezė daugeliui atrodo pernelyg optimistiška. Mes esame įpratę galvoti, kad lietuvių tauta yra pavojuje ir vis labiau išstumiamą iš savo teritorijos. Tas pavojus, be abejo, yra, bet yra ir labai didelis, fenomenalus tautos atsparumas ir gyvybingumas, kurį mes linkę nepakankamai įvertinti.

Į kalbines Lietuvos ribas savo metu įėjo nemaža dalis Prūsų, beveik ligi Karaliaučiaus; Prūsai Lietuvai juridiškai ir istoriškai nepriklausė, bet kalbiniu, etnografiniu požiūriu priklausė.

Dar yra etnografinės ribos kiek platesnė prasme; tai būtų tasai rajonas, kur aiškiai juntamas ir dominuoja lietuviškas substratas, — vietovardžiai, pavardės, papročiai, — kur gausu lietuviškos kultūros paminklų. Rytuose tos etnografinės ribos platesniąją prasme maždaug sutampa su juridinėmis, vakaruose nusitęsia į Karaliaučiaus sritį. Tiesa, tas substratas yra naikinamas ir didele dalimi išnaikintas, bet dar neseniai ten jis buvo labai aiškus.

Kadangi Lietuvos visuomenė, kaip pereitų metų Europos lietuviškų studijų savaitėje sakė dr. Štromas, yra suinteresuota ir nusistačiusi atkurti tautiškai kompaktišką valstybę, dėl Lietuvos ribų pernelyg plačiai užsimoti, tur būt, nederėtų, nes didelės nelietuvių arba nelietuviškai kalbančių žmonių masės sudarytų neišsprendžiamų problemų — tokio tipo problemų, kokios pražudė Austrovengriją, pražudė prieškarinę Lenkiją ir, reikia manyti, anksčiau ar vėliau pražudys ir Tarybų Sąjungą. Todėl derėtų pirmiausia tvirtai įsisąmoninti, kur šiandien eina Lietuvos kalbinės ribos — etnografinės ribos siaurąją prasme. Jos turi būt mums svarbiausios. Ir jas, šalia juridinių ribų, įvairiose kalkuliacijose visada reikia turėti galvoje.

Aš bandysiu nurodyti, kur tos ribos eina. Remsiuosi trimis šaltiniais. Pirmiausia — oficialiais tarybiniais gyventojų surašymais. Tiesa, paskutinis surašymas buvo

1970 m., prieš 8 metus, ir jau yra senstelėjęs. Bet darysiu tam tikrų ekstrapoliacijų. Toliau remsiuosi lietuviška pogrindžio spauda ir Helsinkio grupės dokumentais, kur apie tuos dalykus yra šiek tiek kalbama. Ir trečia — asmeniniu patyrimu. Esu aplankęs beveik kiekvieną bažnytkaimį ne tik Lietuvoje, bet ir jos artimesnėse apylinkėse. Buvau, ir labai nemažai, Karaliaučiaus srityje, ir Gudijoje, ir Punsko apylinkėse, ir Latvijoje; padėtį tose vietose žinau iš betarpiško patyrimo. Žinoma, grynai intuityviai; jokios statistinės medžiagos ten nerinkau — tai daryti yra sunku arba neįmanoma, net jeigu būčiau kėlęsis tokį uždavinį.

Gyventojų surašymų patikimumas

Kyla klausimas, kiek tarybiniais surašymais galima pasitikėti. Kiek žinau, dauguma sovietologų tvirtina, jog gyventojų surašymai, kad ir keista — yra gana tikslūs. Įvairūs kryžminiai patikrinimai ir lyginimai su kitais prieinamais šaltiniais rodo, kad ten per daug neprimeluota. Tą patį man sako ir asmeniškai intuicija. Jeigu ir reikia pataisų gyventojų surašymuose, tai neperdaugiau.

Man, tiesa, nėra žinoma, kokiu būdu į gyventojų surašymus įtraukiami kariniai garnizonai.

Tiesa, tautinis pasiskirstymas gali būti labiau falsifikuotas. Tačiau čia vėl neaišku, kuria krypt-

timi toji falsifikacija turėtų eiti. Jeigu valdžia suinteresuota išpūsti rusų procentą Baltijos respublikose, tai įdomu, kodėl Lietuvoje jis vis dėlto nurodomas palyginti mažas. Jeigu valdžia suinteresuota jį apgaulingai ir dirbtinai sumažinti, nuslėpti didėjančią rusų kiekį, tai tada keista, kodėl Latvijoje ir Estijoje jis toks skandalingai didelis. Tur būt, protingiausia nuspręsti, kad surašymas vis dėlto apytiksliai parodo realią padėtį, nes iš patyrimo žinau, kad Latvijoje ir Estijoje rusų procentas tikrai didesnis negu pas mus, žymiai didesnis ypatinai Latvijoje.

Taigi, surašymo duomenis aš priimu, tegu ir cum grano salis. Pogrindžio spaudos duomenis priimu irgi su mažyčiu grano salis, nes ji labai garbingais sumetimais, iš patriotizmo, vis dėlto trupučiuką dramatizuoja realią padėtį. Tai suprantama ir net reikalinga, žadinant tautos sąmonę. Bet realistiškai ir pragmatiškai galvojant, čia reikia daryti mažučiukę pataisą.

Na, o asmeninis patyrimas yra, žinoma, apytikris.

Gali kilti toks klausimas: ar per surašymą žmonės verčiami užsirašyti nelietuviais? Pačioje Lietuvoje tikrai ne. Ir joks spaudimas, net ir labai didelis, čia rezultatų neduotų; duotų veikiau priešingų. Tačiau už Lietuvos ribų, ypač Baltarusijoje (Gudijoje) ir toliau, reikia manyti, tokio spaudimo esama.

Apie tai, kas vyksta surašymo metu, galiu papasakoti porą anekdotiškų istorijų. Pavyzdžiui, paskutiniojo surašymo anketoje buvo toks klausimas: “Kokias TSRS kalbas mokate be gimtosios?” Žinoma, dažniausias atsakymas turėtų būti ‘rusų kalbą’. Vilniaus visuomenė, — tur būt, ir kitų Lietuvos vietų, — kaip gerai žinau, buvo nusprendusi tą klausimą sabotuoti, ypač kada pasklido gandas, kad jei ras daug rusiškai mokančių, visa raštvedyba bus vedama rusų kalba. Mano pažįstamų inteligentų šeimoje vyras ir žmona rusiškai gerai moka ir dirba tokiose vietose, kur be rusų kalbos negalima apsieiti tačiau vis dėlto jie abudu pareiškė, kad jokių kalbų, išskyrus lietuvių, nemoka. Surašinėtojas viską mandagiai užrašė ir paklausė: “O Jūsų vaikas, žinoma, rusiškai irgi nemoka?” Mažas vaikas nebuvo perspėtas, kad reikia sabotuoti tą klausimą, ir labai naiviai pasakė: “Na, aš rusiškai tai moku!” Žinoma, koks ten jo mokėjimas. Vaikas buvo užrašytas kaip mokantis rusiškai. Tėvai dėl to nervinosi.

Aš pats surašymą perėjau atsitiktinai būdamas ne Lietuvoje, o Leningrade. Ir į tą klausimą įžūliai atsakiau, kad iš TSRS kalbų temoku latvių kalbą, nors iš tikrųjų latviškai vos vos paskaitau, o rusiškai kalbu gerai. Laikiausi visuomenės nuosprendžio. Dėl to mokančių rusų kalbą Lietuvoje pasirodė vos 35%, nors realiai jų

yra tikrai daugiau. Vilniuje sabotažas, atrodo, praėjo sėkmingiau negu Kaune.

Nutautimo pavojus

Anksčiau minėjau, kad tautos likimas išeiviams dažnai atrodo beviltiškas: mes skęstame svetimųjų jūroje, mes žiauriai rusifikuojami. Pasigirsta ir tokių balsų, kad galas jau visai nebetoli.

Aš norėčiau pabrėžti kaip tik optimistinį momentą. Reikalai nėra idealūs, be abejo, bet nėra ir labai blogi. Yra galimybė sulaukti laisvės, išsaugojus gyvą, gausingą, kompaktišką tautą. Išeivių mąstymui daro poveikio, galimas daiktas, be kitų, du faktoriai: a) atvykę į Lietuvą turistai dažniausiai mato tiktai Vilnių, kuris yra tikrai gerokai nelietuviškas, nors ir lietuviškesnis negu caro ir lenkų okupacijos laikais ir b) išeiviškos tendencijos, gal būt, šiek tiek perkeliamos Lietuvai. Jeigu išeivijoje jaunosios kartos nemaža dalis nutausta, vadinasi, ne kitaip turėtų būti ir Lietuvoje, kur juk yra ir gana didelė prievarta. Tuo tarpu prievarta gimdo pasipriešinimą. Iš viso Lietuvoje veikia visai kiti faktoriai negu išeivijoje. Ir jaunoji karta ten visiškai nenuatausta. Tik, deja, jos dalis įvairiais atžvilgiais sovietizuojausi. Dar vienas faktorius — lietuviai istorijos bėgyje buvo linę nutausti gana greitai. Aš drįstu teigti, kad Lietuvoje tai yra jau praeitis, kuri nebe-grįš. Nepriklausomybės metai —

ir tai, gal būt, yra svarbiausias jų rezultatas — suteikė tautai tokį impulsą, tokį sąmoningumą ir pasitikėjimą savimi, jog nutautimas, savo kalbos ir tam tikrų tradicijų atsisakymas lietuviui pasidarė stačiai nebeįmanomas. Net ir sovietizuotam lietuviui (nors sovietizuotas lietuvis, mano požiūriu, yra gal prastesnis lietuvis, negu tas, kuris prarado gimtąją kalbą).

Kai dėl svetimųjų jūros, tai ji pradeda sekti. Rusų prieauglis katastrofiškai mažėja, lietuvių dar ne taip katastrofiškai. Rusai šiuo metu, atrodo, jau virto mažuma savo imperijoje. Ir jų pašonėje tiksi demografinė bomba, kuri, gal būt, imperijai yra pavojingiausia, nes nepaprastai sparčiai auga tiurkų tautos — uzbekai, turkmėnai ir t.t. Pagal jų tautines tradicijas, dešimt vaikų šeima yra laikoma maža. Didelė šeima turi 19 - 20 vaikų. Ir niekaip tų musulmoniškų tradicijų įveikti negalima. Tuo tarpu tos tautos dar nelabai civilizuotos ir sąmoningos, bet jau labai antirusiškos. Ir imperijos vadų dėmesys dabar, be abejo, daugiausia krypta ta linkme.

Lietuvai rusifikuoti jau tiesiog neužtenka jėgų. Reikėtų rusifikuoti tiurkus. Bet tai yra visiškai beviltiškas uždavinys, nors tai ir bandoma smarkiau negu Lietuvoje. Visa rusifikacijos kampanija, kuri dabar yra sustiprėjusi, nukreipta pirmiausia į Vidurinę Aziją.

Genocidas Lietuvoje

Žinoma, Lietuva patyrė labai didelius gyventojų nuostolius. Mes esame pratę vartoti terminą 'genocidas', ir aš tą terminą vartuju; bet vis dėlto norėčiau pasakyti, kad genocidas būna dviejų rūšių, arba dviejų laipsnių. Pirmojo laipsnio genocidas yra tautos kultūrinio ir susipratęsio, sąmoningo sluoksnio likvidavimas, siekiant tą tautą vėliau arba asimiliuoti, arba tiesiog laikyti vergijoje. Tokį genocidą, pavyzdžiui, nacistai taikė lenkams, iš dalies ir kitoms tautoms, taip pat ir lietuviams. Bet lenkams, tur būt, labiau. O Tarybų valdžia tokį genocidą taikė praktiškai visoms savo imperijos tautoms, net ir patiems rusams. Kultūrinis ir susipratęs, sąmoningas sluoksnis buvo likviduotas ir pačių rusų tarpe.

Antrojo laipsnio genocidas — tai žmonių represavimas ir likvidavimas vien už tai, kad jie priklauso šiai, o ne kitai tautinei grupei, nežiūrint jokių kitų jų savybių. Tokį genocidą nacistai taikė žydams, o Tarybų valdžia jį taikė Krymo totoriams, čečėnams ir kai kuriems kitiems. Lietuviams buvo taikomas pirmojo laipsnio genocidas, tiesa, turįs tendencijų peraugti į antrojo laipsnio genocidą. Gal būt, ir būtų peraugęs, jeigu ne Stalino mirtis ir po to sekę pakitimai.

Dėl šito genocido, kaip daugeliui yra žinoma, Lietuvoje 1959 m. gyveno mažiau žmonių, negu

1913 m. Tokį nuostolį davė daug faktorių: deportacijos, partizanų karas ir kai kurie kiti procesai, būtent, žydų žuvimas, lietuvių emigracija, taip pat ir tiesioginiai II Pasaulinio karo padariniai. Tik 1964 m. buvo pasiektas gyventojų skaičius, kuris buvo 1940 metų pradžioje. Prireikė 24 metų grįžti į pirmąją padėtį.

Lietuvių nuošimtis auge

Nuo to laiko štai jau 14 metų trunka periodas, kada Lietuvoje gyventojų yra daugiau negu 1940 metais, ir jų kiekis toliau daugėja. Lietuvių procentas nuo 1959 m. ligi 1970 m. Lietuvoje pagal surašymą, kaip žinoma, net vos vos padidėjo — iš 79% ligi 80%. Rusų procentas gerokai didesnis negu prieš karą, bet per tuos 11 metų pagal surašymo duomenis išaugo nežymiai: nuo 8,5% ligi 8,6%. Mano manymu, tai atitinka ir intuityvų pojūtį. Per tuos 11 metų neturėjau pojūčio, kad Lietuva rusėja. Veikia, kartkartėmis pajusdavau, kad ji labai iš lėto lietuveją.

Yra, tiesa, dar vadinami paslėptieji rusai. Tai ukrainiečiai ir baltarusiai, kurie Lietuvoje praktiškai savo kalbą nevartoja ir su rusais susilieja visais atžvilgiais, jau vien dėl to, kad jokių kultūrinių įstaigų savo kalba neturi ir negali turėti. Juos pridėję prie rusų, gauname 10,9%, arba beveik 11% Lietuvos gyventojų su rusiška tautine sąmone. Iš tų 11% maždaug ketvirtadalis yra senųjų

Lietuvos rusų, kurie gyvena Lietuvoje nuo 19 amž. ar net nuo anksčiau; kai kurie iš jų yra net sulietuvėję. Tą patį pereitais metais lietuviškų studijų savaitėje sakė dr. Štomas — yra ir tokių, kurie Ivanovo pavardę turi, bet rusų kalbos nebemoka. O trys ketvirtadaliai, apie 8% — tai naujieji administratoriai, darbininkai bei jų šeimos ir t.t. Didžioji rusų dalis — 62% jų bendro skaičiaus — gyvena trijuose miestuose: Vilniuje, Klaipėdoje ir Kaune. Kitur, įskaitant kaimą, — jų labai maža. Yra, tiesa, rytiniai, didele dalimi sentikių, senųjų rusų rajonai Švenčionių, Zarasų, Trakų apylinkėse. Galiu pasakyti, kad yra vienas labai savotiškas, pusiau slaptas miestelis tarp Kauno ir Mariampolės, vadinamas Linksmakalniu. Kai kurie gal yra girdėję apie jį. Kai važiuoji pro Išlaužą, matai ant kalno kitą miestelį, nelabai didelį, kuriame užsiimama kažkokiais slaptais reikalais. Patekti į tą miestelį negalima, ir ten nėra nė vieno lietuvio. Tai grynai rusiška enklava; tiesa, rusų ten yra gal tik pora ar trejetą šimtų. Matyt, panaši enklava bus ir Sniečkaus miestelis prie atominės elektrinės. Bet reikia pasakyti, kad tos enklavos yra tuo tarpu mažokos, Lietuvos veido dar rimtai nekeičia. Pasikeitus situacijai, jos natūraliai išnyktų. Elektrėnai tarp Vilniaus ir Kauno nėra tokia enklava. Ten, kiek teko patirti, gyventojų lietuvių ir rusų yra maždaug po ly-

giai, kaip ir Vilniuje, o gal lietuviai ir vyrauja.

Lietuva labai skiriasi nuo Latvijos ir Estijos. Ir dar labiau tai krinta į akis, dirstelėjus į didžiuosius mūsų miestus. Vilniuje 1970 m. lietuvių buvo 43%. Ne tiek daug, kaip norėtume, bet vis dėlto daugiau, negu lenkų ir caro laikais, ir net gerokai daugiau. Kaune lietuvių — 84%, Klaipėdoje — 60%. Ir visur nuo 1959 m. lietuvių procentas pakilo, o rusų kiek sumažėjo. Rygoje ir Taline procesas atvirkščias. Ten latvių ir estų procentas nuolat krinta, rusų procentas pastoviai kyla.

Priežasčių yra daug. Pirmiausia, lietuvių prieauglis yra palyginti nemažas. Estų ir latvių jis yra stačiai minimalus ir kartais netgi neigiamas. Lietuviai gausėja sparčiau negu rusai, o latviai ir estai vos vos gausėja — daug lėčiau negu rusai. Be to, latvių ir estų yra iš vis mažiau. Tas pats rusų kiekis, atvykęs į Latviją arba Estiją, duos didesnę procentą, negu atvykęs į Lietuvą. Lietuviai iki šiol pajėgė daugiau mažiau patenkinti darbo jėgos poreikį Lietuvos pramonėje, net vykdant dirbtinę industrializaciją, ir anaipol nevengė migruoti į miestus. Latviai ir estai darbo jėgos poreikio negalėjo patenkinti ir į miestus migruoti kai kada net vengė, ypač estai.

Pagal surašymą, per 11 metų 88% viso gyventojų prieauglio sudarė natūralusis prieauglis, daugiausia lietuvių. Čia įeina ir rusų

prieauglis, bet rusų yra vis dėlto žymiai mažiau. Tik 12% yra mechaninis prieauglis, kitaip sakant, atvykėliai, kuriuos mes vadiname kolonistais. O Latvijoje ir Estijoje natūralusis prieauglis buvo tik 42%, o mechaninis 58%. Skirtumas yra tiesiog milžiniškas.

Per vienerius 1971 metus iš kitų respublikų, daugiausia iš Rusijos ir Baltarusijos, į Lietuvą įvažiavo apie 7000 žmonių. Tarp kitko, vienas kitas tarp jų buvo ir lietuviai, grįžtantys iš Sibiro ir pan. Tuo tarpu lietuvių vaikų gimė per tuos metus Lietuvoje apie 30,000. Jei tokiais tempais bus varoma kolonizacija, lietuviams kaip tautai ji nesudarys esminio pavojaus dar ilgokai. Jos tempai pastaruoju metu gal truputį spartėja, bet man neatrodo, kad čia būtų įvykęs koks didelis kokybinis lūžis. Na, gal įvažiuoja per metus ne 7000, bet 10.000, bet dar ne 20,000 ar 30.000.

Lietuvoje kartais būna panikos momentų. Po Romo Kalantos susideginimo pasklido gandas, kad į Kauną bus atvežta 30,000 rusų; kad jau Kaune yra rajonas, ką tik pastatytas — jis tikrai buvo — kur gyventojai turi gauti raktus ir negauna, nes raktai būsią naujiesiems kolonistams. Bet praėjo kiek laiko — rodos, pora mėnesių — ir raktus vis dėlto gavo vietos gyventojai.

Buvo tam tikra panika po Taškento žemės drebėjimo, kad atvyks labai daug nukentėjusių uz-

bekų. Jų tikrai pasirodė, o paskui palaipsniui jie kažkaip išnyko. (Matyt, grįžo, nes jie labai nemėgsta gyventi ne savo krašte).

Didoką natūralų prieauglį Lietuvoje lemia du dalykai: katalikybės tradicija — čia dar vienas teigiamas katalikybės vaidmuo mūsų istorijoje — ir, kaip bebūtų keista, tam tikras civilizacinis atsilikimas. Latviai ir estai, būdami protestantai ir nuo seno labiau civilizuotos šalys, turėjo labai menką prieauglį jau nepriklausomybės metais. Čia tas pats skirtumas, kaip tarp Šiaurės Europos ir, sakysim, Italijos.

Mechaninis kolonistų prieauglis nėra toks didelis iš dalies ir dėl to, kad Lietuvos valdžia — reikia pripažinti, ypač Sniečkaus laikais — rusų įvežimą kiek stabdė ir sabotavo, kaip ir kai kuriuos Lietuvai žalingus industrializacijos užmojus. Ir dar, pasakyčiau, čia tam tikrą psichologinį vaidmenį bus suvaidinęs partizanų karas, Lietuvoje daug stipresnis negu Latvijoje ir Estijoje. Gera žinau, kad eilinio ruso sąmonėje Lietuva iki šiol nėra saugi vieta. Ir jis į Lietuvą nelabai veržiasi, nors gyvenimas joje ir geresnis.

Su rusų situacija kitose respublikose pasitaiko savotiškų dalykų. Nukrypdamas nuo temos, paminėsiu Gruziją. Gruzija yra vieninga respublika, kurioje rusų procentas pastoviai mažėja. Ir aš gruzinų klausiau kodėl: ar jūsiems darote nepakenčiamas sąly-

gas, ar jie taip jūsų bijo? Gruzinai atsakė: “Ne, mes neapykantos kiekvienam žingsny nerodome, ir gal jos net neturime. Bet Gruzijoje po Tarybų valdžios priedanga klesti toks aršus neokapitalizmas, kad pas mus ne gruzinui, nei siterpusiam toje laisvosios rinkos ekonomikoje, gyventi yra per brangu. Rusas ekonomiškai momentaliai nusigyvena ir priverstas išsikelti”. Sakyčiau, panašaus proceso esama ir Lietuvoje. Rusui Lietuvoje gyventi gal ekonomiškai yra sunkoka. Lietuvoje lengviau negu Gruzijoje, be abejo; Gruzijoje rusui įsijungti visiškai neįmanoma, o Lietuvoje vis dėlto įmanoma. Bet yra kai kurių sunkumų.

Rusai Lietuvoje

Verta panagrinėti, kiek rusų daugiau mažiau integruojasi į Lietuvos visuomenę, kiek yra neabejotinas svetimkūnis? Senieji rusai, bent jų dalis, yra daug mažiau integruoti nuo seno laiko. Jų yra apie 2.5% Lietuvos gyventojų. Tam tikras kriterijus yra lietuvių kalbos išmokimas. Pagal surašymą — o man čia surašymas jau atrodo keistas — apie 30% Lietuvos rusų moka lietuvių kalbą. Kaimuose kas antras. Na, kaimuose tai senieji rusai, o naujieji rusai, jei kaimuose ir pasirodo, tai palyginti retai. Vilniuje, kur rusų daug ir kur jie praktiškai visi yra naujieji ateiviai, pagal surašymą kas penktas moka lietuvių kalbą; pagal intui-

ciją, duok Dieve, kad kas dešimtas - penkioliktas mokėtų.

Mišrios šeimos Lietuvoje, kaip žinoma, nedažnos; jų procentas bene mažiausias iš visų respublikų. Jei įdomu — didžiausias Latvijoje. Oficiali spauda labai retai gvildena šią temą, bet suradau tokios Terentjevės straipsnį žurnale “Sovietskaja Etnografija” (“Tarybinė etnografija”) 1969 m. nr. 3. Straipsnis vadinasi “Kaip nustato savo tautinę priklausomybę vaikai, gimę tautiškai mišrioje šeimoje”. Ten tiriamos šeimos kaip tik Baltijos valstybėse, ir rezultatai štai kokie: mišrioje lietuviškai - rusiškose šeimose lietuviai šiek tiek asimiliuoja rusus. Vaikai, pagal straipsnio statistiką, dažniau pasisako esą lietuviai negu rusai. Intuicija tai visiškai patvirtina.

Mišrioje lietuvių - lenkų šeimose lietuviai labai asimiliuoja lenkus — 80%. Mišrioje rusų - lenkų šeimose rusai asimiliuoja lenkus, bet ne taip smarkiai kaip lietuviai.

Pakitimų atveju šitas svetimkūnis neabejotinai sumažės, gal net be didelių mūsų pastangų. Caro laikais, kaip žinoma, rusų Lietuvoje buvo dvigubai didesnis procentas negu nepriklausomybės laikais. Ir nors rusai nebuvo varomi ar žudomi, jų procentas perpus sumažėjo. Panašus procesas gali pasikartoti. Ir tai būtų geriausia.

Galiu čia pacituoti, gal esmiškai ir nenukrypdamas nuo te-

mos, įdomų rusų samizdato dokumentą, vadinamąjį Ogurcovo programą. Yra toks Ogurcovas, kuris sėdi kalėjime jau ne pirmus metus, didelis rusų nacionalistas. Neseniai Vakarų pasiekė jo programa rusų valstybei ir tautai perdirbti. Programa, be abejo, nelabai realistiška, bet įdomi, nes ji išreiškia rusų nacionalistų disidentų požiūrį. Toje programoje — be kitų punktų — yra toks: “Nesklaidykime rusų tautos, kaip iki šiol sklaidėme, bet ją rinkime. Atsikvieskime visus rusus iš emigracijos, įskaitant Romanovus. Tai nereiškia, kad jie bus pakviesti į sostą, bet jie gali gyventi Rusijoje. (Rusų, jis nurodo, emigracijoje esama 4 mil.). Ir atšaukime visus rusus iš respublikų, kur jų yra 27 milijonai. Rusų tauta turi būti kompaktiška, gyventi savo ribose”.

Taigi, yra ir tokių rusų nacionalistų, ką verta turėti omenyje. Ir mes patys gerai žinome, kad kai Lietuvoje nepriklausomybės metais liko tam tikras rusų procentas ir tam tikras rusų politinių emigrantų procentas, tai santykiai su jais buvo pakenčiami.

Lenkų Lietuvoje klausimas

Lenkų procentas per 11 metų Lietuvoje sumažėjo nuo 8.5% ligi 7.7%. Yra lenkų surusėjusių, yra lenkų ir sulietuvėjusių. Bet dauguma Lietuvos lenkų yra be aiškios tautinės sąmonės vadina mieji “tuteišai”. Tai dažnai lietuvių palikuonys, — nors ne vi-

sada, — kalbantys lenkiškai - gudiškai - lietuvišku žargonu, kuris su literatūrine lenkų kalba neturi daug bendro. Lietuviams atrodo, kad jų grįžimas į mūsų kultūrą būtų natūralus ir pageidautinas. (Pageidautinas ir jiems patiems). Dabar nėra praktikuojamas joks atletuvėjimas, nes to Tarybų valdžia neleistų. Bet nepageidautinas būtų ir prievartinis atletuvinimas, pasikeitus aplinkybėms.

Mikuckis, kuris taip liūdnei išgarsėjo, savo metu atletuvinio Vandžiogalos apylinkes. Apie tai rašoma Mykolo Vaitkaus atsiminimuose. Vandžiogaloje lenkuojantys arba lenkiškai kalbantys žmonės reiškė įvairių pretenzijų ir ambicijų 1920 ar 1921 metais. Mikuckis, ten nuvykęs su husarais, išrikiavo lenkus, ir kai pirmajam nagaika uždrožė, tai tas tuoj prabilo lietuviškai. Taigi, nors uždrožus, ne vienas lenkas lietuviškai prabilų, bet demokratinėje valstybėje šito daryti nereikia. Palikime tai tokiems asmenims kaip Mikuckis.

Ar dabar vyksta tam tikras tų “tuteišų” lietuviėjimas? — Taip, mažu mastu vyksta. Trakų apylinkėse aiškiai po truputį lietuviėja. Aš atsimenu laiką, kada jos buvo nepalyginamai lenkiškesnės, arba “tuteišiškesnės” negu dabar. Taip pat į pietus nuo Giedraičių tas procesas vietomis pastebimas, ir dar kai kur, nors ir labai nežymus, nes jis visai neatitinka valdžios linijos. Jis vyksta savaime, natūraliu keliu,

be jokios prievartos, kaip ir turi būti. Čia tam tikra prasme priešinamasi valdžios linijai. Valdžiai nekludant, lietuviškas vyktų sparčiau.

Lenkų kultūrinė veikla yra labai suvaržyta, ką viename iš savo dokumentų nurodė Lietuvos Helsinkio grupė. Bet vis dėlto lenkai čia turi vienintelį TSRS laikraštį lenkų kalba. Vakarų Ukrainoje, kur jų daugiau negu Lietuvoje, jie laikraščio neturi. Vilniaus krašte jie turi galybę mokyklų. Čia yra, kaip tvirtina Lietuvos pagrindžio spauda — ir, manau, su ja galima sutikti — savotiškas valdžios išskaičiavimas Vilniaus klausimą dėl viso pikto palikti atvirą. Palyginti nemažas skaičius lenkų kasmet imigruoja iš Baltarusijos, mat jų padėtis ten sunkesnė. Iš viso gyvenimas ten daug sunkesnis negu Lietuvoje. Net grynai ekonominiais sumetimais žmonės stengiasi iš ten migruoti į Lietuvą.

1953-54 mokslo metais lenkų mokyklose buvo 27,000 mokinių, o 1970 - 71 metais jau tik 19,000. Taigi, 8000 sumažėjo, bet dauguma jų perėjo į rusiškas mokyklas, nes su lenkų kalba Lietuvoje toli neisi, o rusų kalbą lenkui išmokti lengviau; valdžia taip pat skatina rusėjimą.

Lenkai vyrauja į pietus ir į šiaurės rytus nuo Vilniaus — apie Pabradę, Nemenčinę, apie Eišiškes, Šalčininkus ir pačiame Vilniaus rajone, t. y. betarpiškose Vilniaus apylinkėse, ne pa-

čiame mieste. Mieste jų yra 18%, dabar gal jau tik 15%. Bet apylinkėse lenkai labai vyrauja. Tose apylinkėse lietuviškai kalbant daugelyje vietų ir neišgirsi. Bet lenkų sala apie Vandžiogalą ir Pociūnėlius, į šiaurę nuo Kauno, praktiškai yra išnykusi. Iš ten lenkai yra išemigravę daugiausia į Lenkiją. Česlovas Milašius, lenkų poetas, pats iš to krašto kilęs, viename straipsnyje rašo, kad tie lenkai, išemigravę į Lenkiją, kada nežinodavo, ar kokios pašalinės ausys jų neklauso, savo tarpe kalbėdavosi lietuviškai. O jei reikėdavo pasakyti, kad štai šitas yra padorus lenkas, lietuviškas pasakydavo “savas žmogus”, ir tada visi jau kalbėdavo lenkiškai.

Nemaža dalis ir iš Vilniaus krašto yra išvykusi į Lenkiją. Todėl lietuvių kalbinė teritorija trupučiuką praplatėjo — sala į šiaurę nuo Kauno išnyko, o Trakų ir Giedraičių apylinkėse riba šiek tiek pasistūmėjo lietuvių naudai. Taip pat didelis ir istoriškai labai svarbus pasistūmėjimas įvyko Vilniuje.

Kitos tautinės mažumos

Kitas esminis ir istoriškai svarbus pasistūmėjimas įvyko Klaipėdos krašte. Rusų ten yra didesnis kiekis tik pačioje Klaipėdoje, o vokiečių praktiškai neliko. Yra vokiškai kalbančių šeimų, bet jos jau jokio vaidmens nebavada, ypač po to, kai buvo palengvintas išvykimas į Vakarų Vokie-

tiją. Vokiečiai 1970 m. surašyme nenurodomi. Bet atmetęs visus kitus, aš gavau nepaaiškinamą likutį. Panašiai buvo atrastos inertinės dujos, tiriant orą cheminiu būdu: atmetus azotą, deguonį, anglies dvidegenį, liko dar kažkoks nepaaiškinamas likutis. Tai buvo argonas, helis ir t.t. Ir dabar, atmetus visus lietuvius, rusus, karaimus, uzbekus, kirgizus, kurie surašyme nurodomi, lieka dar apie 2500 žmonių. Tur būt, tai daugiausia vokiečiai.

Vieną iš Lietuvoj gyvenančių vokiečių skundų dokumentavo Lietuvos Helsinkio grupė. Ten yra gana daug parašų. Tie vokiečiai gyvena Radviliškio ir Šiaulių apylinkėse, ir, kaip atrodo, yra ne klaipėdiečiai, bet nauji atvykėliai iš Pavolgio respublikos; jie buvo savo metu ištremti, o dabar jau laisviau migruoja po Tarybų Sąjungą. Kai kurie atvyksta ir į Lietuvą. Bet jie čia nenori gyventi. Nori išsikelti į Vakarų Vokietiją.

Žinoma, kad žydų procentas labai tragiškai sumažėjo. Pagal paskutinį surašymą jų buvo tik 23,000, t. y. dešimt kartų mažiau negu prieš karą. Dabar, tur būt, yra dar perpus mažiau, nes labai didelė dalis jų išvyksta Izraelin, nebepakęsdama tarybinio antisemitizmo. Jis Lietuvoje yra silpnesnis negu Maskvoje, bet vis dėlto valdiškas antisemitizmas egzistuoja. Šiek tiek žydų atsikelia iš Rusijos, nes Lietuvoje yra iš vis geresnė situacija ir

mažiau antisemitizmo, o antra, iš Lietuvos lengviau išvykti į Izraelį. Bet imigracija yra nežymi. Šitaip į Lietuvą, pav., imigravo Lietuvos Helsinkio grupės narys Eitanas Finkelšteinas. Nors jo tikslas nėra pasilikti Lietuvoje, bet jis Lietuvos naudai per trumpą laiką nemažai padarė.

Latvių Lietuvoje liko tik 5000. Galiu pasakyti, kad Lietuvoje yra 550 estų, 15 kirgizų, 250 uzbekų, 500 armėnų, pora korėjiečių, rodos, vienas kinas. Tebėra totoriai ir karaimai, kurie visada buvo Lietuvos įdomybė, net savotiškas papuošalas, Bet jų padėtis nelengva, ypač totorių. Karaimai dar turi savo šventyklą, muziejų ir turėjo kraštotyros būrelį (kiek žinau, netrukus uždarytą). Totoriai turi porą mečečių, pvz. Raižiuose, bet jų dvasininkai baigia išmirti.

Pavojinga tendencija

Didžiausia demografinė problema Lietuvoje, didesnė negu rusų imigracija, yra mažėjantis lietuvių prieauglis. Jį mažina civilizuotumas, kuris su savim neša, ypač tarybinėse sąlygose, ir tokius reiškinius, kaip ištuokos, abortai, alkoholizmas. Prieauglis Lietuvoje kasmet mažėja, nors gal dar nėra pasiekęs tragiškos ribos, tuo tarpu rusų prieauglis tą ribą yra pasiekęs. Iš pažiūros atrodo, kad jeigu turi du vaikus, tai viskas tvarkoje — du tėvai, du vaikai. Bet iš tikrųjų pagal paprastą demografinę aritmetiką taip nėra. Jeigu nori, kad tauta

augtų, reikia turėti tris vaikus, kadangi kai kurie vaikai mirs vaikystėje, kai kurie nesudarys šeimų, kai kurie sudarys, bet neturės vaikų. Pagal tikslią formulę turi būti 2.6 vaiko vienai šeimai.

Lietuvoje buvo tokia sociologinė anketa — kiek lietuvė motina nori turėti vaikų. Išėjo, kad 2.2. Tai yra mažiau negu reikia tautai palaikyti. Tuo tarpu dar gimdo daugiau, negu reikia tautai palaikyti, ir tauta dar gali augti. Bet mažėjimo tendencija yra, ir ji yra labai pavojinga. Žinoma, čia gali įvykti ir kai kurių pakitimų. Tačiau gyvenimo sąlygos yra sunkios, vaiką Lietuvoje auginti yra sunkiau negu Vakaruose, ir tikėtis, kad šeimos norės turėti daugiau vaikų, yra beveik nerealu.

“Švytyryje”, Lietuvoje einančiame žurnale, buvo net straipsnis labai savotišku tarybinei spaudai pavadinimu: “Kol dar nenumirė tauta”. Ten buvo dėstoma kaip tik šita problema — kiek reikia turėti vaikų, kad tauta neišmirtų.

Reikia pažymėti ir didžiulę Lietuvos urbanizaciją, kuri pastaruoju metu pasiekė 58%. Dėl to beveik išmirė kaimai ir bažnytkaimiai. Ten gyventojų yra sumažėję paprastai perpus. Palyginus su Latvija ir Estija, gyventojai yra žymiai jaunesni, senukų procentas mažesnis. Tai labai gerai demografiniu požiūriu. Bet jaunimo procentas vis dėlto mažesnis negu TSRS vidurkis. Jau-

nimo didžiulį procentą prie TSRS vidurkio prideda tiurkų tautos, kurios Lietuvai demografinio pavojaus tuo tarpu nesudaro.

Netrukus turėsime naują gyventojų surašymą. Įdomu, ar mano ekstrapoliacija bus teisinga, bet drįstu spėti, kad sekančio surašymo metu lietuvių Lietuvoje turėtų būti apie 2.7 mil., iš viso gyventojų apie 3.45 mil., ir lietuvių procentas neturėtų nukristi žemiau 75%, galėtų būti kažkur netoli 80%. Vilnius turėtų apie pusę milijono gyventojų ir maždaug 50% lietuvių, kadangi yra žinoma, kad lietuvių Vilniuje 43%, bet lietuvių mokinių - gimnazistų jau pusė. Naudojau si vadina ma Didžiąja tarybine enciklopedija, kuri leidžia metraštį, kiekvienais metais žymėdama respublikų gyventojų pagausėjimą. Dariau kai kurias kalkuliacijas — kiek to pagausėjimo natūralaus, kiek mechaninio. Žinoma, kalkuliacijos labai apytikrės.

Lietuviai už Lietuvos ribų
*Rytprūsiai, arba vadinamoji
Karaliaučiaus (Kaliningrado)
sritis*

Sakoma, kad Rytprūsiai prieš karą atrodė “supereuropa”, Lietuva neatrodžiusi. Dabar padėtis yra absoliučiai priešinga. Kada iš Rytprūsių įvažiuoji į Lietuvą, kad ir iš Tolminkiemio į Vištytį, — ką ne kartą esu gyvenime daręs — jautiesi kaip atvažiavęs iš Meksikos į JAV-es. Iš visiškai laukinio krašto, kur likę

tik vokiškų pastatų griaučiai, gyventojai pusalkaniai ir girti, įvažiuoji į daugmaž civilizuotą šalį, kur vis dėlto yra televizorių antenos, žmonės pasistatę visai patenčiamus namus, kai kur jau ir mašinos prie tų namų, o motociklai net dažnai, niekas nesugriauta ir t.t. Karaliaučiaus sritis yra dabar pats keisčiausias ir savotiškiausias kraštas pasaulyje. Jis yra nustumtas gal ne į akmens amžių, bet į žalvario amžiaus būseną. Gyventojų prieš karą toje dalyje, kuri atiteko Rusijai, buvo gal pusantro milijono. Dabar yra perpus mažiau. Ir paties Karaliaučiaus gyventojų skaičius sumažėjo perpus. Naujausiomis žiniomis, Karaliaučiuje dabar yra 353.000 gyventojų; maždaug tiek, kiek Kaune. Lietuviai iš ten vokiečių, o vėliau rusų pastangomis pašalinti, bet ne visiškai. Lietuviškoji Bostono enciklopedija tvirtina, kad 19-to amž. pabaigoje už Nemuno, dabartinėje Karaliaučiaus srityje gyveno 125.000 lietuvių. Vidūnas nurodo net 200.000. Bet Vidūnas gal šiek tiek perdeda. Vokiečių Brockhausas, kuris, reikia manyti, irgi perdeda, 1923 m. nurodo tik kelis tūkstančius lietuvių. Bostono Enciklopedija rašo, kad 1942 m. pagal apytikrius apskaičiavimus ten dar galėjo gyventi apie 50.000 lietuvių. Kiek jų gyvena dabar? Pagal paskutinį surašymą gyveno 23.000. Dabar jau gal 25.000 - 26.000. Iš tikro truputį daugiau, kadangi kai kurie, tur

būt, vengia užsirašyti lietuviais dėl spaudimo. Tai yra lietuvių skaičius, palyginus su 1942, sumažėjo dvigubai. Bet ir bendras gyventojų skaičius sumažėjo dvigubai. Lietuvių liko tas pats procentas kaip ir Hitlerio laikais — tai yra virš 3%. Žinoma, tai nėra daug, ir tai jau nebe tie patys lietuviai, o tie, kurie atsikėlė iš Did. Lietuvos.

Surašyme nurodyta, kad iš tų 23,000 lietuvių apie 4000 surusėjo, o 54 asmenys gimtąja kalba laiko kažkokią kitą, nenurodytą. Įtariu, kad vokiečių kalbą. Gal būt, tie 54 asmenys yra senųjų Karaliaučiaus srities gyventojų nežymūs likučiai, nes man teko Lietuvoje girdėti gandų, kad ten yra likęs vienas kitas žmogus iš prieškarinio meto.

Galui suminėti keletą pastebėjimų, kurių esu ir į spaudą davęs. Sakysime, Tilžėje kartą mažiau garbės lentą. Tai toks tarytinis paprotys — iškabinamos lentos, kuriose nurodomi labiau pasižymėję darbininkai ir administratoriai, partijai labiau įtinkantys žmonės; duodamos jų pavardės ir fotografijos. Tilžės garbės lentoje buvo 12 pavardžių, iš kurių 6 buvo grynai lietuviškos. Tai nereiškia, kad Tilžėje pusė gyventojų yra lietuviai. Bet ten jų yra nemažai ir jie, tur būt, truputį geriau dirba, nes patenka į garbės lentą. Gal būt, dalis jų gyvena Lietuvoje, o Tilžėje jų darbovietės.

Tolminkiemyje, sakoma, lietuvių dabar yra daugiau negu Donelaičio epochoje. Donelaičio laikais jų ten buvo ketvirtadalis. Likę buvo, kaip sakė Donelaitis, šveisteriai ir prancūzai. Dabar lietuvių ten yra koks trečdalis. Taip pat ir pačiame Karaliaučiuje lietuvių yra. Nedaug, bet yra. Kartais ten gali išgirsti gatvėje lietuvių kalbą, ir oficiantas gali prabilti lietuviškai, kaip ir Rygoje ar kitur. Bet lietuviai ten, žinoma, yra išvirtę — sąlygos tokios — naujaisiais "tuteišiais". Mokyklų jie neturi, jokios veiklos negali varyti. Kai kurie, tiesa, sugeba siųsti vaikus į Lietuvos pusę mokytis, bet ne visi. Tolminkiemį dabartinė Lietuvos valdžia bandė prijungti prie Lietuvos. Buvo rašomos tuo klausimu peticijos Maskvai, bet be rezultatų. Tačiau faktas, kad ten statomas Donelaičio muziejus, vis dėlto rodo, kad Lietuva net ir dabar, net ir Tarybų valdžios sąlygomis, kažkokių aspiracijų bent į tą mažą Tolminkiemio kampelį turi.

Kalbant apie kalbinę ribą — etnografinę ribą siaurąja prasme — reikia pasakyti, kad tame krašte ji yra trupučiuką pasistūmėjusi lietuvių naudai, nors ir labai nežymiai.

Punsko situacija,

Lenkijos lietuvių situacija

Lenkų didžioji enciklopedija nurodo lietuvių Lenkijoje tik apie 10,000. Bostono Liet. Enciklopedija randa Punsco krašte 17,000,

o visoje Lenkijoje 25,000. Lietuvoje išėjusi knygutė (Stanaitis ir Adlys, "Lietuvos gyventojai") rodo lietuvių ligi 30-40,000. Iš jų Punsco - Seinų ruože 10-15,000; tai yra visoje Lenkijoje randa kiek daugiau negu Bostono Enciklopedija, o Punsco krašte pora tūkstančių mažiau.

Kai pats lankiausi Punsco krašte, vietos lietuviai man tvirtino, kad, iš akies paėmus, lietuviškai kalbančių, turinčių lietuvišką tautinę sąmonę, ten bus 7-10,000. Daugiau nebus. Punske lietuvių kalba dominuoja ir keliolikoje kaimų aplink Punską. Seinuose lietuvių kalba nedominuoja, Suvalkuose arba Augustave lietuvių kalbos negirdėti visai. Gana daug lietuvių, net su savo organizacijomis, yra kitame Lenkijos gale — Vroclave (Breslau).

Gudija, arba Baltarusija

Tai gana laukinis kraštas, kaip ir Karaliaučiaus sritis; spaudimas ten didelis, gal būt, didžiausias. Tą prieš lietuvius nukreiptą spaudimą gerai dokumentuoja Lietuvos pagrindžio spauda ir iš dalies Lietuvos Helsinkio grupė. Ten egzistavo lietuviškos mokyklos, lietuviška saviveikla, draugijos. Visa tai yra išnaikinta. Uždaryta dauguma katalikų bažnyčių. Stengiamasi neleisti dirbti kunigams iš Lietuvos. Nėra nė vieno grynai lietuviško kolūkio, nors tokie galėtų būti. Bet jie išdalinti tarp baltarusiškų. Buvo mokyklų su lietuviškomis klasė-

mis Gervėčių apylinkėse, tačiau jos, atrodo, apie 1970 likviduotos. Žurnalas "Mokslas ir gyvenimas" vis dėlto nurodo, kad penkiose mokyklose dėstoma lietuvių kalba kaip atskiras dalykas. Vaikus daugelis iš ten gabena mokytis į Lietuvą, bet ir tam daroma kliūčių. Į Vilniaus universitetą vienais metais iš Gervėčių salos įstojo daugiau žmonių, negi iš viso Vilniaus krašto, nes Vilniaus krašte vyrauja lenkai, kurie į Vilniaus universitetą nepatenka dėl daugelio priežasčių.

Prieš karą dabartinės Gudijos teritorijos lietuviškose salose buvo apie 50,000 lietuvių. Ne taip jau daug, bet vis dėlto buvo. Dabar surašymas rodo jų tik 8000, iš kurių tik 5600 laiko lietuvių kalbą gimtąja. Kai kurie užsirašyti lietuviais, matyt, vengia. Bet tie 5.6 tūkstančiai, kurie vis dėlto užsirašė, tai jau tikras aukso fondas, tai žmonės, kurie nepasiduos jokiais aplinkybėmis. Tur būt, bijojusių užsirašyti lietuviais būtų antra tiek. Taigi, iš akies sprendžiant, ten galėtų būti šiuo metu 16,000 lietuvių. Tai nereiškia, kad visi likusieji nutauto. Dalis persikėlė į Lietuvą. Kita dalis persikėlė ir į Lenkiją. Bet kai kurie nutauto. Išnyko Zietelos sala. Tiesa, Zietelos sala net neįeina į juridines Lietuvos žemes. Ji yra toliau į pietus. Apie ją kalbėjo, kad ji išnyks, jau caro laikais. Ji iš visų pusių apsupta, ir joje realių galimybių išsilaikyti nebuvo. Bet

laikėsi ta sala labai ilgai. Aš ten lankiausi dar būdamas studentas. Tada ten dar buvo lietuviškai kalbančių žmonių. Per paskutinį surašymą ten užsirašė viena lietuvė senutė, Žukelytė, kurios dabar nebėra gyvos. Paguodai galima pasakyti, kad, primo, ta sala buvo labai maža, secundo, jos kalbos ir tautosakos palikimas yra daugiau ar mažiau užrašytas, ypač kalbininko Vidugirio pastangomis. Bet Gervėčių ir Pelesos salos yra palyginti tvirtos. Gervėčiuose, kaip seka iš pagrindžio spaudos, tebėra lietuviškos pamaldos, Pelesoje yra tam tikri lietuviškos saviveiklos likučiai. Gervėčiuose saviveiklos nebėra. Pelesos lietuviai kelis kartus prašė prijungti juos prie Lietuvos, bet vis gavo neigiamus atsakymus. Jie yra prie pat Lietuvos teritorijos, taigi, nebūtų kokia enklava. Iš pažiūros tai nesunku padaryti, bet Tarybų valdžia respublikų sienų, ir dar mažųjų naudai, niekad nekeis, jau vien dėl jos sustabarėjusio charakterio. Tačiau po tomis petijomis prisijungti prie Lietuvos buvo surinkta keli tūkstančiai parašų. Tai dera atsiminti.

Toje srityje, kalbant apie etnografines ribas platesne prasme, yra nemažai Lietuvos kultūros paminklų, kad ir lietuviškų pilių. Naugarduko, Myro, Nesvyžiaus pilsys jau net neįeina į juridines Lietuvos žemes. Įeina Lyda, Gardinas, Geransinys, Krėva (arba Kriavas, kaip girdino sakyti kal-

bininkas Balčikonis). Tie paminklai yra gana prastoje būsenoje, bet vis dėlto dar visi yra. Emigracijoje, pav., buvo pasklidusi žinia, kad Krėvos pilis nugriauta. Aš prieš pat išvažiuodamas buvau Krėvoje ir mačiau tą Krėvos pilį, tiesa, labai prastai atrodančią, bet vis dėlto nesunkiai.

Latvijos lietuviai

Pagal surašymą, Latvijoje lietuvių yra 40,000. Tuo maždaug galima tikėti. Rygoje lietuvių apie 7000, mažiau negu prieš karą. Bet visas Latvijos pietų pakraštys, pagal mano stebėjimo duomenis, yra gerokai sulietuvėjęs. Ten labai daug lietuviškai kalbančių žmonių. Per kokius 5-6, o gal ir 10 km. iš Lietuvos į Latvijos pusę tebesitęsia lietuviška zona. Latvijoje gyvena daug buv. politinių kalinių, kurie neturi teisės įvažiuoti į Lietuvą. Jie apsigyvena Latvijoje prie pat Lietuvos ribos. Praktiškai gyvena Lietuvoje, bet priregistruoti yra Latvijoje, ir gyventojų surašymą perėina Latvijoje.

Pagal Viktoro Petkaus žinias, kurių jis nespėjo paskelbti, tokių žmonių pietiniame Latvijos pasienyje yra nemažiau kaip keli tūkstančiai. Žinoma, mokyklų ar parapijų jie neturi.

Lietuvos kalbinė riba, etnografinė riba siaurėja prasme, yra šiek tiek pasistūmėjusi į Latvijos pusę. Brolių latvių nenaudai esame realiai kažkokį gabaliuką atplėšę. Tenyksiškai lietuvių pa-

minklai irgi mane domino. Mat, prieš išvažiuodamas iš Lietuvos ir jau žinodamas, kad arba atsisėsiu arba išvažiuosiu, aš specialiai lankiau Lietuvą kiek galėdamas, kad būtų galima jums papasakoti visokių smulkmenų. Ir štai mane sudomino toks klausimas. Latvijoje yra Červonka, kur buvo paminklas lietuvių kariams, kritusiems tame rajone, ir, jei neklystu, kovoje su bolševikais. Lietuvoje tokie paminklai išnaikinti; Klaipėdoj sukilėlių paminklas paliktas, bet Kaune savanorių kapai išnaikinti, ir labai žiauriai išnaikinti. Man rūpėjo patikrinti, ar yra tas Červonkos paminklas. Tebėra. Keista, bet stovi su lietuvišku užrašu: "Praeivi, pasakyk Lietuvai, kad mes čia kritome už jos laisvę".

Lietuviai Rusijoje

Rusijoje surašymas nurodo 77,000 lietuvių. Be abejo, dėl spaudimo ir dėl vengimo užsirašyti, realiai jų yra daugiau, gal net ir dukart daugiau. Iš jų 22,000 surusėjusių. Dalis lietuvių gyvena Karaliaučiaus srityje. Reikia atminti ir tokį įdomų dalyką, apie kurį nedaugelis pagalvoja — Maskvos ir Leningrado miestus. Maskvoje lietuvių yra apie 3000. Tai ir studentai, ir kai kurie mūsų inteligentai, sakysime, nelabai gerą vardą turintys Žiūraitis, Žalakevičius ir kiti, kurie pastoviai gyvena Maskvoje. Leningrade taip pat apie 3000. Tiesa, Maskvoje beveik visi lietuviai yra nau-

ji atvykėliai, Leningrade pasitai-ko senųjų, dar iš caro laikų, ge-rokerai surusėjusių.

Atmetus Karaliaučiaus sritį, Maskvą, Leningradą, dar šį tą, kitur Rusijoje lieka apie 39,000, daugiausia Sibire. Realiai, be abejo, daugiau. Bet, ačiū Dievui, ne taip jau baisiai daug. Vis dėlto didelė dalis yra grįžusi į Lietuvą.

Dar liūdno įdomumo dėliai pasakysiu — Komi respublikoje, t.y. kur buvo Vorkutos lageriai, nurodyta 5000 lietuvių. Iš jų 1000 surusėjusių, laiko rusų kalbą gimtąja; trys asmenys išvirtę komiais, laiko komių kalbą gimtąja. Kazachstane, taip pat lagerių rajone, surašymas rodo lietuvių 14,000, iš jų 4000 surusėjusių; penki žmonės išvirtę kazachais.

Lietuvių yra visur, kiekvienoje respublikoje. Mažiausiai yra Armėnijoje — 249 asmenys. Tai ir nenuostabu. Armėnijoje iš viso labai mažai kitataučių, išskyrus armėnų, dėl įvairių priežasčių. Iš dalies dėl ekonominių, kaip ir Gruzijoje, iš dalies dėl to, kad klimatas ten yra karštas ir sunkus visiems, tame tarpe rusams ir lietuviams.

Optimistinis akcentas

Baigdamas darau “didžiąją ekstrapoliaciją”. Atskirai turiu tikslesnius apskaičiavimus, nors jie ir yra labai apytikriai. Bostono Lietuviškoji Enciklopedija

kalba apie tam tikrą lietuvių etninę erdvę. Ją nurodo pagal du šaltinius: Petro Klimo (vyresniojo) ir Kuršaičio. Petras Klimas skaičiuoja lietuvius Didžiojoje Lietuvoje, Kuršaitis — Mažojoje. Kas įeina į tą etninę erdvę? Pagal Petrą Klimą, maždaug juridinė Lietuva, bet be Suvalkų ir be rajono į pietus nuo Gardino. Pagal Kuršaitį, Mažoji Lietuva maždaug iki Įsručio ir truputį toliau, bet be Karaliaučiaus. Ir štai 1914 m. — I-jo Pasaulinio karo pradžioje — lietuvių toje erdvėje buvo 52%. Daug buvo vokiečių, daug buvo žydų. Caro laikais toje erdvėje buvo nemaža ir rusų. Dabar aš paimu tą pačią erdvę, ir netgi kiek didesnę, kadangi prijungiu visą Karaliaučiaus sritį ir paimu visą juridinę Lietuvą, t. y. ir Suvalkus, kurių Klimas neįskaitė. Darau apytikrius apskaičiavimus, koks procentas lietuvių bus tame plote — juridiniame plote plūs Karaliaučius — 1980 metais. Išėjo, kad jų ir tada lieka tie patys 52%. Tai nereikia, kad mes į tą visą plotą turime pretenduoti. Didelė problema turėti 48% kitataučių. Bet tai reiškia, jog lietuvių tauta nuo 1914 ligi 1980 metų idealiai išliko labai sunkiomis aplinkybėmis. Net didesniame plote ji sudaro tą patį procentą. Tuo optimistiniu akcentu aš norėčiau užbaigti, ir norėčiau, kad išeivija visada į tai atsižvelgtų.

(Pasisakymai — diskusijos šia tema kitame numeryje)

MACEINOS SOCIALINĖ FILOSOFIJA

KĘSTUTIS K. GIRNIUS

I

1978 m. prof. Antanas Maceina atšventė savo 70-sius gyvenimo metus. Jo atsiekimai bei darbai filosofijoje, tur būt, visiems mažiau ar daugiau žinomi, tad galiu ramiai teigti, kad prof. Maceina yra vienas iš didžiųjų mūsų mažos tautos filosofų. Šiuo savo darbu angažuojuosi kukliam uždaviniui, būtent — kritiškai pažvelgti tik į Maceinos socialinę filosofiją. Ir ne į visą socialinę filosofiją, bet specifiškai į vieną veikalą, būtent į Socialinį teisingumą.

Socialinis teisingumas, kaip ir pats autorius, šiais metais švenčia jubiliejų — jis buvo išleistas Kaune 1938 metais, tai yra prieš keturiasdešimt metų. Galime prisipažinti, kad kiekvienam būtų malonu, jei po keturiasdešimt metų kas nors rodytų veikalu susidomėjimą.

Dėl viso ko reikia pabrėžti, kad šis nėra vienintelis Maceinos veikalas šioje srityje. 1940 metais Maceina išleido veikalą — Buržuazijos žlugimas, kuriame jis tęsė buržuazijos kritiką, pradėtą aptariamajame veikle. Prof. Maceina yra pagrindinis autorius serijos straipsnių apie būsimą Lietuvos santvarką, išspausdintų 1943-44 metais pogrindyje ėjusioje Į Laisvę; tos mintys buvo vėliau išplėstos frontininkų leidinyje Į pilnutinę demokratiją.

Maceinos socialinė filosofija skirstoma į dvi dalis, nors, savaimė aišku, jos viena antrą paveikia. Pirmoji dalis, kurią trumpiau aptarsiu, — tai dabarties psichologijos ir socialinės struktūros apibrėžimas ir palyginimas su ankstyvesniais laikais. Maceina daugiausia analizuoja buržujų, jo atsiradimą ir artėjančio žlugimo priežastis, pristatydamas šio žmogaus idealinį tipą. Antroji ir pagrindinė dalis liečia socialinį teisingumą; tai yra daugiau normatyvinė teorija, kurioje Maceina pasiūlo principus ir gaires visuomenės pertvarkymui, jei šiuo pertvarkymu siekiama sukurti dorą visuomenę, kurios nariai būtų laimingi ir kurioje jie galėtų pilnai išvystyti savo asmenybes.

Padarysiu keletą įvadinių pastabų. Pirmiausia, nors Maceina ir rašo katalikų socialinės doktrinos įtakoje ir bent Socialinis teisingumas tiesiog kreipiasi į katalikus, jo teorijoje yra daug bendražmogiškų elementų. Iš tikrųjų, bent pagrindinius Maceinos pasiūlymus visuomenės pertvarkymui būtų galima lengvai pristatyti taip, kad juose nesijaustų jokių specifiskų katalikiškų doktrinų. Pav., Maceinos nurodymai pramonės perorganizavimui panašūs į tuos, kuriuos propagavo žymus anglas istorikas, socialistas Tawney. Antra, Maceinos te-

orija yra gan radikali, reikalaujanti, kad bet koks asmens nevartojamas ir jam nereikalingas turtas būtų perleistas visuomenei. Jei tokia teorija dabar dar daug kam nepriimtina, tai galima išsivaizduoti, kokia ji buvo svetima nepriklausomos Lietuvos pareigūnams, kuriems socialinio teisingumo klausimas nebuvo labai svarbus. Net ir tarybiniai filosofai pripažįsta jo teorijos radikalumą. Šįmet išleistame veikalė, Ideologinės srovos lietuvių išeivijoje, rašoma, kad Soc. teisingumas ir B. žlugimas “tuometinėmis Lietuvos sąlygomis katalikų filosofui buvo modernistiški ir sukėlė ginčų. Šiose knygose buvo gana aštriai ir kartais taikliai kritikuojama buržuazija, jos gyvenimo būdas, smerkiamos ir kai kurios kapitalizmo ydos. A. Maceina dargi pranašavo buržuazijos ir kapitalizmo žlugimą” (207 p.). Trečia, Maceina nebijo kritikuoti savųjų. Atvirkščiai, jo griežčiausi reikalavimai statomi saviesiems katalikams. Pav., Maceina argumentavo, kad už religinius patarnavimus kunigai nereikalautų pinigų (nors aukas gali priimti), kad *“dvasininkų pragyvenimas turėtų būti maždaug suvienodintas . . . kunigų pragyvenimo šaltinis turėtų būti vyskupijos išdas”* (216 p.), kuris sudaromas iš tikinčiųjų laisvų aukų. Šitokiu kritiškumu jis išsiskiria iš daugumos savo bendrataučių, kurie savo organizacijos trūkumus

liaupsina, bet priešams skuba surasti atitinkamas vietas pragare.

Maceinos filosofijos kertinis akmuo — tai pats žmogus. Anot Maceinos, *“asmenybė yra didžiausia žemės vaikų laimė”* (15), *“Žmogaus asmuo krikščionybėj turi absoliutinės vertės”* (16). Dar kategoriškiau — *“asmenybės laisvė yra aukščiausias principas, kurį respektuoja net pats Dievas”* (16). Pabrėždamas neįlygstamą asmens vertingumą, Maceina kritikuoja šių laikų vyraujančias ideologijas už žmogaus asmenybės nuvertinimą ir pavertimą antraeile vertybe. Kapitalizmas reikalauja, kad *“žmogus savo asmenybę paaukotų ekonomijos pažangai ir ekonomijos reikalavimams”*, o komunizmas ir nacionalizmas, — *“kad asmuo nusilenktų klasės ar tautos psichologijai ir josios instinktams”* (15). Tačiau nedera žmogų palenkti ūkio, technikos, ar klasės poreikiams, bet, atvirkščiai, ir ūkis, ir technika, ir klasės veikimas valstybėje turi būti tvarkomas taip, kad jis padėtų asmeniui išlaikyti savo vertingumą ir išvystyti savo galias.

Maceina kapitalistinio amžiaus bruožus apibūdina beveik ištisai neigiamoje šviesoje; šios visuomenės valdytoją, buržują, dar neigiamiau. Maceina nepriima Markso teorijos, kad soc-ekonominiai santykiai nustato žmogaus sąmoningumą, o teigia, kad kapitalizmo ir buržuazijos dvasia ir mąstysena atsirado prieš kapita-

listinius visuomeninius santykius. Dvasiniai buržujai visuomet gyvena, kadangi buržuaziškumas yra amžinas žmogaus dvasios tipas, kuris visuomet gali atsiskleisti tinkamose sąlygose. Buržuaziškumas pasižymi dvasiniu lėkštumu, pasitenkinimu šiuo pasauliu ir naudingumo iškilimu į aukščiausią vertybę. Maceinos tarimu, *“utilitaristinis materializmas yra pagrindinė ir plačiausia kapitalistinės dvasios žymė”* (24). Materialistas — nebūtinai buržujus, bet juo tampa tada *“kai jis prikimba prie medžiagos paviršiaus ir kai medžiagos idėją jis iškeičia į medžiagos duodamą naudą”* (24).

Anot Maceinos, specialios kapitalistinės dvasios žymės tokios: a. naudingumo apskaičiavimas, b. racionalizmas, c. pasaulio apvaldymas, d. pasaulio ir gyvenimo sutechninimas, e. taupumas ir f. gal būt charakteringiausia kapitalistinės dvasios žymė, Maceinos žodžiais, *“tai kiekio meilė ir prisirišimas prie krūvos”*. Kapitalizmo išsivystymą paskandino renesansas, kuris sugriovė geocentrinį pasaulėvaizdį. Tuo pačiu laiku įvyko ir pagrindinis ūkinės sistemos pakeitimas. Maceina argumentuoja, kad yra dvi pagrindinės ūkio sistemos: reikalo ir pelno ūkiai. Reikalo ūkis, kuris vyravo viduramžiais ir anksčiau, gamindavo tik tiek ekonominių gėrybių, kiek žmonės jų sunaudodavo. Pelno ūkyje siekiama sukrauti ko didesnius pel-

nus, kurie mažai ką bendra turi su žmonių esminiais reikalais. Jei reikalo ūkis buvo pagrįstas luominiais skirtumais, tai pelno ūkyje skirtumas jau tarp turtinųjų ir vargšų. Kapitalistinio (reikalo) ūkio sistemos pagrindinės žymės: individualizmas, pinigų vaisingumas ir masės išnaudojimas gamyboje. Bet šis individualizmas ir išlaisvinimas iš feodalinės sistemos varžtų neprivedė prie lygybės, o daugelio žmonių padėtį net ir pablogino. *“Liberalizmo skelbiama lygybė yra tik fikcija; tai yra lygybė mirti badu”* (47).

Nežinau, ar yra koks nors amžinas dvasios tipas kaip buržujus, nežinau net kaip šitoks teigimas galėtų būti įrodytas ar paneigtas. Nesu kompetentingas spręsti, ar renesansas, o ne protestantizmas, ypač kalvinizmas, paskatino kapitalizmo išsivystymą; ekonomijos istorija man svetima. Bet net jei Maceina klystų šitokiuose teigimuose, jo pagrindinės tezės išliktų, kadangi jas galima logiškai atskirti nuo šitų psichologinių-istorinių išvedžiojimų. Jo pagrindinėms tezėms daugiau reikšmės turi jo pasisakymai apie kapitalizmo padarinius. Patys bendriausi kapitalizmo padariniai — tai gyvenimo nuasmeninimas ir gyvenimo sumechaninimas. Šituo atžvilgiu Maceinos kapitalistinio amžiaus produkcijos kritika gan panaši į tą, kuri buvo plačiai paplitusi Europoje tarp karų. Ir

Heidegeris, ir Ortega y'Gasset, ir Jungeris ir Jaspersas — visi griežčiausiai smerkė šį laikotarpį už žmogaus nuasmeninimą, įvairiausių neautentiško gyvenimo bruožų išsigalėjimą, žmogaus paskendimą masėje ir laisvo apsisprendimo paneigimą. Kurio nors amžiaus pasmerkimas dažnai surištas su kito amžiaus romantizavimu, gan kasdieniškų sąvybių bei momentų pagražinimu. Maceina šito neišvengia ir, kaip daugelis kitų, sukuria šioki toki amatininkų kultą, jį priešpastatydamas šio amžiaus darbininkų vargams. Anot Maceinos, kapitalistiniame amžiuje nuosavybė ir darbas nuasmeninami. Nuosavybės nuasmeninimas įvyksta, kai modernioje pramonėje ir planavimas, ir gaminimas bei pelno skirstymas priklauso nuo kolektyvo valios. Net ir akcijų bei pinigų vertė gali sumažėti. Tad Maceina teigia, kad *“ir pinigai, kurie iš sykio atrodo esanti asmeniškiausių nuosavybė, tikrumoje yra valdomi kolektyvo, nežinomo, nekontroliuojamo ir nesuvokiamo. Čia nebėra nei tikrųjų savininkų nei tikrųjų kapitalų”* (59).

Dar reikšmingesnis padarinys — tai darbo nuasmeninimas. Kapitalistinėje sistemoje darbininko darbas nekūrybingas, nuobodus, užmūša džiaugsmą, jį fiziškai vargina, neigiamai paveikia jo dorinį charakterį. *“Nuasmenindamas patį darbininką, toksai darbas sukolektyvina darbininko gyvenimą”* (64). Darbininkas praran-

da savo iniciatyvą ir kūrybinius polėkius, pasitenkindamas savo darbo jėgos pardavimu. Be to, gamindamas prekes, darbininkas negali jausti, kad jis ką nors kuria, nes jis tik kopijuoja kitų paruoštus planus. Atvirkščiai, viduramžiaus amatininko *“kiekvienas daiktas yra kūrinys, nes kiekvienas yra dirbamas vis šiek tiek kitaip”* (66). Sukurtas daiktas tampa savas ir yra vertas garbės; pagamintas daiktas daugiau priklauso įrankiui ir gali būti niekinamas.

Gyvenimo sumechaninimas pasireiškia kiekio, kaip gyvenimo tikslo, atsiradimu, tai yra siekimu ko daugiau ko nors padaryti, ar tai būtų knygų prirašyti, ar gyventi kuo didesniame mieste. Maceina teigia, kad miesto gyvenimas nenormalus, kad jam trūksta organinio gyvenimo pobūdžio, kad *“santykiai tarp šeimos narių mieste yra tik išviršiniai, nes pats gyvenimo būdas neleidžia jiems išibrauti į žmogaus vidų ir iš vidaus surišti šeimos narius”* (73).

Turiu tik keletą pastabų dėl šitų Maceinos teigimų. Pirma, ar tariama amatininko kūryba ne per griežtai priešpastatyta darbininko gyvenimui? Ar kurpius tikrai didžiuojasi savo pagamintais batais, ne pirmais, bet, jam jau kiek ilgiau padirbėjus, kaip kūriniais? Juk batų siuvimas visvien labai kartoja, ir sunku išivaizduoti, kad kokia nors reikšminga prasme batai viens nuo

kito skirtųsi. Tiesa, kurpius pats visą batą pagamina, bet jeigu didelėje gamykloje darbininkų kolektyvas visą automobilį pastato, darbininkams savo tarpe pasikeičiant atskirais darbeliais, užuot kad kiekvienas darbininkas atliktų tik vieną kokį nors judesį, ar norėtume sakyti, kad šių darbininkų darbas jau kūryba, ar tik šiek tiek įdomesnis darbas? Bet kūryba ir įdomus darbas ne tas pats. Palyginimas su amatininkais, kurie vieni ką nors padaro, netikslus ir dėl to, kad daug dabartinės pramonės gaminių tokie sudėtingi, kad joks vienas žmogus nepajėgtų nei jų suplanuoti, nei suplanavęs pastatyti. Prisiminkime skaičiavimo mašinas, raketas, lėktuvus.

Įsivaizduokime, kad pramonės inžinierius nustato, kad darbas našesnis, jeigu darbininkas tik išmoksta keletą konkrečių judesių. Šis darbas mažiau įdomus, bet už jį mokama geresnė alga. Toliau įsivaizduokime, kad darbininkai gali pasirinkti įdomesnę darbą su mažesniu atlyginimu, ar nuobodų darbą su dideliu atlyginimu. Darbininkas pasirenka pastarąjį. Ar jis atsisako kūrybiškumo? Toks darbininkas galėtų argumentuoti, kad šitokių darbų įdomumas gan reliatyvus, visi darbai palyginti nuobodūs, tai jam svarbiau užsidirbti daugiau pinigų, kuriuos taupys, kad galėtų anksčiau išeiti į pensiją ir pasišvęsti dailei ar filosofijai. Būtų sunku šitokią argumentą atmesti

ir tuo pačiu metu nuosekliai išpažinti asmenybės laisvės neįlygstamą vertę. Jei žmogus laisva valia pasirenka dirbti nekūrybinį darbą, tai neturime moraliskai priimtinių priemonių jo sustabdyti. Tiesa, gal galėtume bandyti jį įtikinti, kad jo pasirinktas elgesys nevertingas, bet jis visados galėtų atkirsti, kad nėra vieno mato, kuriuo galima visus žmones įvertinti; tegul intelektualų malonumai intelektus džiugina, o jo džiaugsmo versmės kuklesnės.

Manau, kad Maceina, kaip ir daugumas to laikotarpio filosofų, per greitai priskiria kapitalizmui padarinius, labiau tiesioginiai surišti su technologijos pažanga. Darbo nuobodumas, sunkumas, nekūrybiškumas nepasikeistų, jei tik gamybos priemonės būtų nacionalizuotos ir atimtos iš privačių savininkų ir akcininkų. Kaltininkas — technologija, ne kapitalizmas. Čia tai smulkmena, bet atsiranda ir rimtesnė problema, prie kurios dar vėliau grįšime, — tai yra skirtingų vertybių suderinimas. Prileiskime, kad laisvė, lygybė, brolybė ir teisingumas vertingos visuomenės savybės, ir kad viduramžiuose ar net šio šimtmečio pradžios Lietuvos kaime klestėjo brolybė; žmonės viens kitą gerai pažino, šioje tokiose ribose viens kitu rūpinosi; kaimas buvo tėviškė, kaip miesto namai dažniausiai nėra. Atsiradus kapitalizmui, kaimas ir brolybė

išnyko — kapitalizmas brolybės žlugdytojas. Bet net ir neatmetus idiliško kaimo vaizdo, pravartu prisiminti, kad kaimo žmogaus akiratis buvo gan ribotas, ypač kas liečia ateities darbo, profesijos pasirinkimą. Ribodami žmogaus profesijos pasirinkimą, ribojame ir jo ateities planus bei laisvę. Papročių, ekonominių ir socialinių sąlygų dėka kaimietis nėra laisvas daug ką daryti, net tai, ką miesto gyventojas lengvai daro. Tad svarbu prisiminti, kad nors laisvė, lygybė, brolybė ir teisingumas didelės vertybės, dar nevisai aišku, ar jos pilnai suderinamos. Brolybė, tur būt, lengviausiai klesti, kur laisvė apribota; teisingumo ir lygybės reikalavimai dažnai apriboja vienų žmonių laisvę, o vienų lygus traktavimas kartais neteisingas. Tad jei technika sužlugdė brolybę, tai ji padėjo laisvei klestėti.

Vėliau pastebėsime, kad skirtingos teisingumo sampratos nevienodai derinasi su įvairiomis kitomis vertybėmis. Teisingumas, kaip lygybė, apriboja žmonių laisvę, o teisingumas, kaip nuopelnai, lyg ir nepripažįsta lygybės. Ir šitoks vertybių susikirtimas kaip tik apsunkina socialisofo darbą. Jei visos vertybės būtų sklandžiai sutaikomos, tai jis galėtų lengvai siūlyti kurti visuomenę, kurioje būtų ko daugiau visų šių vertybių. Bet šiame pasaulyje jis turi šias vertybes palyginti ir atsverti, nu-

tardamas, ar laisvės, ar lygybės (tiksliau — kiek laisvės ir kiek lygybės) reikalauja teisinga socialinė santvarka.

II

Dabar truputį pasvarstysiu Maceinos socialinio teisingumo sampratą. Viena prasme Maceina netiki, kad socialinio gyvenimo esminės problemos būtų išsprendžiamos, sukūrus socialiai teisingą santvarką. Jo tarimu, *“teisingumas yra patenkinamas ne išvidiniu nusiteikimu, bet efektyviu išviršiniu darbu”* (91). Bet lygiai svarbu, kad žmogus turėtų tinkamus vidinius įsitikinimus, ir tai reikalauja, kad socialinis teisingumas būtų *“papildytas ir atbaigtas socialine meile”* (92).

Galima sutikti, kad būtų geresnis pasaulis, kuriame žmonės viens kitą mylėtų, bet, prileidus, kad meilė ne taip lengvai išugdoma, sukūrimas visuomeninės santvarkos, kuri beveik visiems gyventojams priimtina, būtų bent minimalus pagrindas ramiam ir pastoviam gyvenimui. Kai beveik kiekvienas visuomenės narys įsitikinęs, kad jis gyvena tokioje santvarkoje, kurioje jo pagrindiniai poreikiai, norai ir geismai išpildomi, ir kad nėra kitos santvarkos, kurioje šitie geismai būtų pilniau patenkinami, tuo pačiu metu nenusukriaudžiant kitų ir bent minimaliai juos patenkinant, tai šitokia visuomenė bus daugumos narių remiama

ir pastovi ir sudarys sąlygas žmonėms laisvai vykdyti savo gyvenimo planus bei siekius. Tad, nors visuomenė pagrįsta meile gal ir būtų idealiausia, bet, atsižvelgus į žmonių charakterio, išsilavinimo bei gyvenimo būdo skirtumus, socialinė filosofija gali pasitenkinti, nustatydama gaires socialiniam teisingumui.

Du teiginiai formaliai, ir tik formaliai, nustato, kas yra teisingumas. Pirmas — tai lygius dera lygiai traktuoti. Antras išreikštas lotyniškais žodžiais “suum cuique”, būtent, atiduoti kiekvienam tai, kas jo. Šitie teiginiai visiems priimtini, nes nenustatydami, kas yra lygus arba kas kam priklauso, jie tuo pačiu nenustato ir esminio teisingumo turinio. Pav., rasistas gali pateisinti juodųjų vergiją, konstatuodamas, kad juodieji nėra lygūs baltiesiems. Panašiai pateisinamos ir visokios ekonominės nelygybės, pav., kad turtingieji turi gauti, kas jiems priklauso, net ir jei faktiškai jiems beveik viskas teisėtai priklauso. Perdaug nesismulkindami, galime teigti, kad yra trys pagrindiniai kriterijai, kurie nustato, kas kam priklauso; būtent a. teisė, b. poreikiai ir c. nuopelnai. Pirmutinis kriterijus, kurio Maceina beveik nemini, yra konservatyviojo teisingumo samprata. Anot jos, žmogui turi būti atiduodama tai, kas jam priklauso pagal egzistuojančią visuomenės teisinę sistemą bei papročius. Trumpai, ši-

tas kriterijus teigia, kad ‘kiekvienam dera gauti tai, ką teisė nustatiusi’; teisinga toji visuomeninė struktūra, kuri remia esančią nuosavybės sistemą ir ją atstato, kai ji neteisėtai pakeista.

Praeityje aukštesnieji luomai buvo šios sistemos didžiausieji rėmėjai, o jos teoretiskas pateisinimas buvo maždaug toks: visuomenė yra organiška būtybė, kuri per ilgą išsivystymą yra taip susitvarkiusi, kad jinai veikia ko tobuliausiai. Savaime aišku, šioje sistemoje nėra lygybės. Vieni šiek tiek engiami ir gyvena skurde. Tai apgailėtina, bet neišvengiama pasekmė. Bet koks bandymas šitą organišką būtybę pakeisti ir pertvarkyti turės nepageidaujamų pasekmių, kadangi neįmanoma vienam padėti, nenu-skriaudžiant kito. Dar svarbiau, tik kapitalistinio ūkio dėka žmonių gerovė yra pasiekusi šių aukštybių. Kiekvienas bandymas ją pakeisti, tur būt, visų gerovei pakenks, kadangi negalima apskaičiuoti santvarkos pakeitimo padarinių. Tuo pačiu patys gabieji, veržliausi ir energingi žmonės praras paskatinimus siekti savo gerovės, o kaip tik atskirų žmonių gerovės siekimas atneša visiems daugiausiai gerovės.

Paskutiniu laiku šios teisingumo sampratos pateisinimas šiek tiek pasikeitęs. Dabar ypač pabrėžiama žmogaus laisvė. Dabartiniai gynėjai teigia, kad bet koks ekonomijos pertvarkymas ir sociali-

nio turto išdalavimo įvedimas riboja žmogaus laisvę. Laisvė aukštesnė vertybė už lygybę; laisvė ir lygybė nesuderinamos, tad reikia pasirinkti laisvę, atsisakant lygybės. Geriau, kad būtų šiek tiek turtuolių, gal net ir su neproporcinga politine galia, negu išvystyti viską valdančią, visur besikišančią ir niekam neatsakingą biurokratiją, kuri vis tiek po kiek laiko rūpinasi ne žmonių gerove, bet tik biurokratijos reikalais.

Antras teisingumo kriterijus — tai poreikiai. Šiuo atveju socialinis teisingumas reikalauja žmogui duoti to, ko jam reikia. Kadangi žmonių poreikiai apytikriai lygūs arba bent gan panašūs, ši samprata praktiškai reikalauja lygybės, tai yra kad visuomenės ekonominės gėrybės būtų lygiai išdalintos. Teoretinis pateisinimas pagrįstas žmogaus lygybe. Nors žmonės šiek tiek ir skiriasi gabumais, pajėgumu, darbštumu ir taip toliau, vis tiek jie panašūs esmine prasme — visi yra racionalūs ir pajėgūs nustatyti savo gyvenimo siekius. Teisinga visuomeninė santvarka toji, kurioje kiekvienas turi panašias galimybes savo siekius įgyvendinti. Šioji samprata praktiškai atmeta visas nelygybes kaip morališkai nepateisinamas. Nors vieni žmonės proto, darbštumo, ir kitokio pranašumo dėka gal sukurti daugiau ekonominių ar kultūrinių gėrybių, tačiau jie neturi atskirų teisių į šias gėrybes,

kadangi jie šiuos gabumus bei darbštumą paveldėjo, kitaip saktant, jie buvo laimingesni gamtos loterijoje, o ne savo jėgomis šiuos gabumus uždirbo. Kadangi galima morališkai pateisinti tik tuos skirtumus, už kuriuos individas atsakingas, o gimimo atsitiktinybės nėra asmens nuopelnai, tai šitų laimingųjų sukurtos gėrybės priklauso visai žmonijai. Laimingieji neturi teisių jų pasisavinti.

Trečioji teisingumo samprata pagrįsta nuopelnų sąvoka. Žmogus turi gauti tiek ekonominių ar kultūrinių vertybių, kiek jis yra sukūręs ar pagaminęs. Žmogus turi teisę į savo darbu sukurtas vertybes; tai teisėtas uždarbis, kurio negalima atimti. Ši samprata skiriasi nuo pirmosios. Socialinių santvarkų, kuriose asmuo gali patogiai gyventi iš paveldėjimų, nors ir nieko vertingo nėra sukūręs, ji nelinkusi laikyti teisėtomis. Lygybė irgi jai svetimas principas, kadangi ne visi dirba lygiai vertingus darbus, ir, be to, lygybės siekimas gali reikalauti, kad nuopelnai būtų atiduoti kitiems.

Šios trys pagrindinės sampratos neišsemia visų galimų socialinio teisingumo teorijų. Mat šias paminėtas sampratas galima skirtingai interpretuoti bei sukurti naujų teorijų, sujungiant atskirų sampratų dalis. Vieni teoretikai teigia, kad lygybės principas nurodo tik esminių poreikių patenkinimą, o kiti, kad ir į šaluti-

nus norus turi būti proporcingai atsižvelgta. Taip pat galima sujungti lygybės ir nuopelnų sampratas, nurodant, kad, patenkinus poreikius, atliekamas turta skirstomas pagal nuopelnus. Būtų lengva išgalvoti dar kitų teorijų, bet grįžkime prie Maceinos.

Nors Maceina ir nevartoja teisės, lygybės ar nuopelno sampratų, jo teoriją galima aptarti kaip bandymą suderinti lygybę su nuopelnais. Nepatenkintas nei kapitalizmu nei socializmu, Maceina siekia pristatyti trečią kelią, kuris išvengia abiejų teorijų kraštutinumų. Siekimas išlyginti ne-lygybes ir tiesiog atitaisyti gamtos loterijos atsitiktinynes reikalauja laisvės suvaržymo. Pasiskirstymas pagal nuopelnus, kuris suteikia teisę naudotis gamtos loterijos laimėjimais, nesuderinamas su žmogaus lygybe. Pamatysime, kad Maceina faktiškai pasisako už šiek tiek sušvelnintą lygybės principą, reikalaujamos, kad valstybė turėtų gan didelę rolę ūkiniame gyvenime.

Maceina suskirsto teisingumą į tris principus; darbo, nuosavybės ir neturto. Kaip ir Marksui, taip ir Maceinai darbas turi ypatingą vertę. Darbas ne tik būtinas, kad žmogus galėtų socialiai gyventi ir išvengti alkio, bet svarbus ir pačiam žmogaus asmens išsivystymui. Anot Maceinos, *“žmogus giliausia prasme yra animal sociale tik tada, kai jis dirba ir kai jis supranta, kam*

jis dirba” (13). Dirbdamas žmogus ne vien tik apvaldo ir atbaigia pasaulį, bet jis ir kuria, nes *“darbas ir kūryba yra tik dvi to paties dalyko apraiškos”*.

Kūrybiniame darbe žmogus ir save kuria, o save kurdamas, jis atskleidžia ir išvysto savo žmogiškas galias. Nedirbąs žmogus — nekūrybingas žmogus, o nekūrybingas žmogus neišpildo savo žmogiškosios paskirties. O jei kapitalizmo sąlygoje žmogui nėra kūrybingo darbo, tai jis tragiškai atpalaiduojamas nuo savo asmens tobulinimo (137). Nedirbąs žmogus yra *“menkos dorovinės vertės”*, nes *“darbas yra bendras žmonijos įstatymas, ir kas šį įstatymą laužo, tuo pačiu susikerta su pagrindiniu doros dėsniu . .* (144)

Anksčiau jau minėjau, kad žmogus gali racionaliai pasirinkti palýginti nekūrybingą darbą, kad laisvalaikiais galėtų pasišvęst kūrybingesniems užsiėmimams. Manau, kad Maceina tvirtintų, jog šitoks laisvalaikio užsiėmimas yra kūrybinis darbas, ir kad tik kapitalizmo dėka esame linkę laikyti darbu tik tuos užsiėmimus, už kuriuos gauname atlyginimą. Taip, tur būt, ir yra. Bet vistiek reikia kokio nors konkretesnio “kūrybos” apibrėžimo, ir jo reikia dėl dviejų priežasčių. Jei apibrėžimas per platus, tai beveik visi užsiėmimai bus laikomi kūryba. Jei per siauras, tai didesnė žmonijos dalis nebus laikoma kūrybinga. Tada pasi-

daro neaišku, kaip galima reikauti, kad žmonės elgtųsi taip, kaip jiems praktiškai neįmanoma. Tuo atveju, kūrybingas darbas pasidaro ne visiems privalomas reikalavimas, bet tik kai kuriems pasiekiamas idealas.

Maceina kategoriškai teigia, kad darbas yra vienintelis tikras nuosavybės titulas. Jeigu žmogus ką nors pagamina, tai daiktas yra jo, ir niekas negali šito titulo jam panaikinti. *“Šitokia pagamintojo nuosavybė vadinasi kilmės nuosavybė”, ir “kilmės nuosavybė yra absoliuti”.* Maceinos žodžiais, *“tik padarytas paties žmogaus daiktas yra giliausia prasme jam nuosavas daiktas. Todėl tik darbas yra natūralus, esminis ir nepaneigiamas nuosavybės titulas. Tik darbas duoda žmogui teisę visų pirma pačiam pasinaudoti savo pagamintu daiktu”* (141). Žmogus taip pat gali pasisavinti niekam nepriklausantį daiktą ar objektą ir tuo įsigyti okupacijos teisės, bet ši teisė tik reliatyvi. Kadangi Dievas pavedęs žmonijai pasaulį, tai *“atskiras žmogus, pasisavindamas kokį nors daiktą, turi paisyti bendruomenės reikalų, nes žmonija, kaip bendruomenė, yra pasaulio visuomenės savininkė ir valdytoja”* (141). Ši bendra žmonijos nuosavybė gan griežtai apriboja individo teises, nes *“kiekvienas privatinis pasisavinimo aktas turi paisyti žmonijos valios ir reikalų”* (142).

Čia atsiranda keletas mažų keblumų. Pirmiausia, kaip nutariame, kas yra paties žmogaus padaryta, o kas pasisavinta. Pav., ūkininkas pasodina obelį. Ar ši obelis ir visi vaisiai jo? Jei taip, tai nelengva įsivaizduoti, kuria prasme obelis žmogaus ‘padaryta’. Jei ne, tai beveik visos ūkininko pastangos, palyginus su amatininku, gan bergždžios, nes jo darbo vaisiai nesuteikia kilmės nuosavybės teisių. Atvirkščiai, prileiskime, kad dievdirbis sukuria gražų kryžių, iškiręs medį miške. Ar kryžius jo? Darbas tai aiškiai jo, bet medį jis lyg ir pasisavinęs. Tad kas galioja: kilmės ar okupacijos titulas?

Jei tik darbas suteikia žmogui nuosavybę, tai tas, kuris nedirba, neturi jokių teisių į turtą ir gėrybes. Maceina taip ir teigia. Jis konstatuoja, kad visoks turto perteklius, kuris ir jo pagamintojui nereikalingas, *“yra visų nuosavybė, ne vieno kurio”* (143). Nuosekliai seka, kad žmogus negali gyventi tik iš kapitalo. Tik atlikdamas darbą be atlyginimo, žmogus gali naudotis kapitalu kaip pragyvenimo šaltiniu. Aplamai, *“pragyvenimas iš procentų, iš namų ar žemės rentos, iš palikimo yra neteisingas pragyvenimo šaltinis, jeigu jis nėra pateisinamas ir legalizuojamas visuomenei naudingų, neapmokamų ir apčiuopiamų darbu”* (146).

Tad Maceina teigia, kad teisingumu pagrįsta visuomenė

remtųsi darbo principu, kad net ir darbininkų darbas būtų kūrybiškas, o ne tik mechaniškas; kad pardavus darbininkų pagamintus dalykus, kurie priklauso ne kapitalistui, bet darbininkui, „visi juos dirbusieji pasidalina pelną pagal savo reikšmę daikto pagaminime“ (151). Ir kaip anglų istorikas Tawney, Maceina siūlo, kad visuomenė būtų suorganizuota korporaciniais principais, kurioje „gaminų savininkas būtų pirmoje eilėje pati amatininkų korporacija, o tik per ją kiekvienas amatininkas skyrium“ (153).

Antrasis teisingumo principas — tai nuosavybė. Teigdamas, kad „nuosavybės principas negali būti paneigtas, nes tai yra žmogaus egzistencijos principas“, Maceina nepripažįsta nei korporacijoms, nei individui absoliučios teisės vartoti savo gaminius. Ką nors pagaminęs, žmogus turi absoliučią kilmės nuosavybę; tačiau tai nereiškia, kad jis gali ją naudoti, kaip nori. „Turėjimus yra asmeninė nuosavybės funkcija, o naudojimas — visuomeninė“. Tai reiškia, kad nors pagamintas daiktas ontologine prasme lieka kūrėjui, bet kūrėjas vis tiek tik išgyja teisę tą kūrinį pirmiausiai panaudoti. Naudojimas priklauso nuo reikalo, ir jei žmogui to daikto nereikia, tai jis jo ir negali naudoti. Anot Maceinos, „naudojimas yra visuomeninė nuosavybės funkcija, todėl palenкта visuomeniniams

dėsniams ir principams. Šitie principai reikalauja, kad naudojama nuosavybė iš tikro būtų naudojama reikalui, kad naudojimas būtų prasmingas, kad jis nebūtų sauvališkas eikvojimas, kad nuosavybe naudojąsias asmuo tenkintų tikrus, o ne fiktyvius reikalus, ir kad juos patenkinęs jis netrukdytų sava nuosavybe pasinaudoti ir tiems, kuriems reikia“ (165-66).

Tad žmogus „ne tiek neaprežtas savininkas, kiek administratorius“ (170). Visuomenė ir jos atstovas, valstybė, gali pareikalausti, kad atskiras žmogus grąžintų netinkamai vartojamą nuosavybę. Valstybė prižiūri, kad pinigai ir kapitalas cirkuliuotų, kad būtų „priverstinis naudojamų gėrybių padėjimas į tam tikras įstaigas arba į savotiškus bankus, . . . (kurie būtų) tarpininkai tarp atskirų asmenų nenaudojamų gėrybių ir visuomenės“ (174). „Kiekvienas turi teisę pasinaudoti svetimu daiktu be atlyginimo už jį, jeigu jo savininkui nereikia“ (175).

Neturto principas — paskutinis ir mažiau svarbus, kadangi jo pagrindinės gairės apytikriai nustatytos kitų principų. Neturto principas reikalauja, kad asmuo gyventų nei skurde, nei turte. Žmogus įgyja tik tiek materialinių gėrybių, kiek reikia pragyvenimui, bet jis neapsunkinamas nereikalingų daiktų rūpesčiu. Maceina teigia, kad prileidus žmonių lygybę, „mes turime pri-

pažinti, kad kiekvienas turi turėti ir lygiai priemonių, kurios yra reikalingos asmens išvystymui” (184). Tačiau, tai dar nereiškia, kad visi turi turėti tiek pat, kadangi šalia asmeninių reikalų yra ir visuomeninių. Skirtingas darbas, pareigos gali reikalauti daugiau ekonominės paramos, tad ne visi visai lygiai turi gyventi. “Pragyvenimo kiekis visuomeniniam reikalui yra savotiška reprezentacija su atsiskaitymu. Kiekvienas žmogus, kuris dirba tam tikrą darbą, ar vykdo tam tikrą pareigą, turi turėti pakankamai materialinių gėrybių šiam darbui ir šiai pareigai. Tai yra jo žmogiškoji teisė. Bet jis turi ir žmogiškąją pareigą duoti visuomenei apyskaitą iš jo vartojamų gėrybių. Jos nėra skiriamos jo asmens reikalui. Todėl pagal savo nuožiūrą jos negali būti nenaudojamos” (184-85).

Maceina pats pajunta, kad iškyla dideli sunkumai, bandant nustatyti, kas žmogui reikalinga ir kas perteklius. Pabrėždamas, kad reikia patenkinti ne tik kūno, bet ir dvasios reikalavimus, jis siūlo to siekti, atsiklausiant savo sąžinės ir priimant valstybės intervenciją.

Tokios Maceinos pagrindinės mintys apie socialinį teisingumą. Jos radikaliai ta prasme, kad ne tik kategoriškai atmeta kapitalistinės sistemos pilnos nuosavybės sąvoką, bet ir apriboja absoliučias vartojimo teises, gau-

tas iš darbo. Palyginus su anksčiau paminėtomis teisingumo sampratomis, ji panašiausia į poreikių lygybės koncepciją. Maceinos teorija aplamai patraukli ir atitinka mano paties esminius moralinius nujautimus. Bet ligi šiol nė viena socialinio teisingumo teorija nėra laimėjusi visuotinio pripažinimo, tur būt, dalinai dėl to, kad mūsų giliausi moraliniai įsitikinimai teisingumo atžvilgiu dar nėra nusistovėję ir kiekviena teisingumo samprata turi patrauklių elementų.

Nujaučiame, kad viena prasme visi žmonės lygūs, ir tai lyg nurodytų, kad turtas būtų lygiai išdalinamas. Bet tuo pačiu mes žinome, kad vieni daug dirba, o kiti tinginiauja, ir lyg neteisinga, kad darbštus asmuo ir tinginys tą pat gautų. Vienas asmuo gal pasiryžęs dirbti ilgus antvalandžius, kad jo šeima geriau gyventų, bet lygybės principas to nepripažįsta. Tada jo laisvė dirbti ir rūpintis šeimos gerove tramdoma, nors jo darbas gal būtų labai naudingas ne tik jam asmeniškai, bet ir pagerintų visos visuomenės padėtį. Įsivaizduokime, kad koks nors mokslininkas pasiaukojančiu darbu išranda vaistų vėžiui išgydyti, bet jis nesutinka atskleisti paslapties tol, kol valdžia nepažada jam ir jo vaikams bei anūkams mokėti metinės algos dešimt kartų daugiau, negu jis kad anksčiau gavo.

Iš antros pusės, nustatyti uždarbį tik pagal nuopelnus irgi

ne visai priimtina, kadangi, kaip jau paminėjau, gabumai ir darbštumas dalinai paveldėti, bet neužsitamauti. Dar viena problema: įvedus kokią nors pusiau socialistinę santvarką, kuri nustatinėtų, kiek kas gali uždirbti ir koks darbas kiek atlyginamas, reiktų sukurti milžinišką biurokratiją, kuri ne tik negamintų jokių konkrečių gėrybių, bet dar mažintų šių gėrybių kiekį. Tada nukentčia visi. Ir toji biurokratija varžytų visų laisvę, nurodydama, koks darbas reikalingas, koks draudžiamas, ir taip toliau.

Visa tai čia suminiu socialinio teisingumo problemos sudėtingumui paryškinti. Ir kadangi mūsų įsitikinimai nėra pastovūs nei vieningi, kiekviena teorija nėra anapus kritikos ribų. Tad noriu iškelti kai kuriuos sunkumus Maceinos teorijoje, ypač ten, kur jo naudojamos sąvokos nepakankamai aiškiai nubrėžtos.

Pagal Maceinos darbo principą, žmogus turi pragyventi iš darbo. Bet kas yra jo darbas? Jeigu visą dieną uoliausiai žaisčiau krepšinį (nebūdamas profesionalas) arba sėdėčiau ir mokyčiau savo mažą sūnų skaityti, rašyti, piešti, tai tūlas darbininkas galėtų sakyti, kad aš nedirbu, o tik tinginiauju. Kiti be abejo tą patį pasakytų ir apie šios paskaitos paruošimą. Maceina darbą, suteikiantį teisę į pragyvenimą, apibrėžia šitaip: darbas turi būti arba (a) naudingas visuomenei, ar (b) skirtas kul-

tūrai (145). Bet kas ir kaip nustatys, kada darbas naudingas visuomenei ar skirtas kultūrai? Anot laissez-faire ekonomistų, darbo vertė nustatoma tuo, kiek žmogus ar žmonės pasiryžę už jo produktus užmokėti. Jei savo darbo negalima parduoti, jisai nevertingas. Šitoks atsakymas lyg būtų per daug kategoriškas. Juk lengva įsivaizduoti sąlygas, kuriose tikrai vertingas darbas lieka neįvertintas ir jo vaisių niekas nenori pirkti. Arba kita situacija: daug žmonių pagamina tą patį dalyką — tūkstantis pagamina, bet tik penki šimtai pasiryžę tą prekę nupirkti. Už metų likusios prekės nupirktos už pusę kainos. Ar tai reiškia, kad į vėliau parduotų daiktų pagaminimą įdėtas darbas vertas tik pusę to, ko jis buvo vertas prieš metus? Ar tik pusė darbininkų vertingai dirbo, o kita pusė laiką gaišino?

Aptardamas panašią padėtį “Kapitale” Marksas teigia, kad šitokiu atveju didelė darbo dalis nėra ‘socialiniai vertinga’. Bent Markso teorijoje šitoks atsakymas yra paradoksiškas, nes tada darbo socialinę vertę nenustato darbininko pastangos, bet grynai kapitalistinis principas — tai yra kapitalistinis ūkis nutaria, kuris darbas vertingas ir kuris ne. Ir jei taip yra, tai kaip gali socialistas skųstis kapitalistų algomis —juk jos kaip tik, bent teoriškai, panašiai nustatytos.

Ir Marksas, ir Maceina, tur būt, atsakytų, kad valstybės pareigūnai nustatys, koks darbas vertingas ir kiek žmonių gali jį dirbti. Bet jei tik ribotas skaičius gali dirbti, tai ar valstybė vėl nutaria, kurie asmenys gali tuo darbu užsiimti?

Pažvelkim į kultūrinį darbą. Net ir jei būtų galima tiksliai aptarti, koks darbas vertingas, lieka klausimas, kiek kultūrininkų valstybė nori ir turi teisę išlaikyti. Neįsivaizduoju, kad, Lietuvai praturtėjus, Smetona su Tūbelių būtų pirmiausiai padidinę universiteto etatinius darbuotojus. O ką daryti, jei absoliuti darbininkų dauguma nusistačiusi prieš intelektualus? Ar vis tiek galima reikalauti, kad jie remtų ir iš savo perteklių šelpų literatūros kritikų kurie, jų nuomone, parazitai ir laiko gaišintojai? Dilema tokia: kapitalistinėje santvarkoje žmogus laisvas užsiimti tuo, kuo nori, nors iš to gal nepragyvens arba labai skurs; socialistinėje santvarkoje bus nustatyta, kokie, kaip ir kiek tam tikro pobūdžio darbai bus atlyginami, bet tada ne visi galės pasirinkti profesijas pagal savo norus. Pav., Amerikoje daug kas gali studijuoti filosofiją, bet daugelis lieka bedarbiais; Lietuvoje visi, baigę filosofijos studijas, įdarbinti, bet filosofijos studentų skaičius apribotas. Kuri šiuo atžvilgiu geresnė santvarka? Per lengva atsakyti, kad tik gabiausieji turi teisę į darbus ir

pragyvenimą kadangi (a) jaunuolių gabumai nelygiai išsivysto; jei atranka daroma tuoj baigus gimnaziją, tai ir gabūs gali būti nuskriausti, (2) gabumai dalinai paveldėti, tad mažiau gabus, išaugęs neintelektualioje šeimoje, nors ir uoliai dirbdamas, bet vis tiek gali nepajėgti prisivyti tokį, kuris laimėjo gamtos loterijoje. Jo pastangos didesnės, atsiekimai šiek tiek mažesni, bet svarbiausia šitokioje santvarkoje, kad gamtos palaimintieji ir toliau daugiau šelpiami. Kur tada lygybė? Ir kodėl uždraudžiamas tik turto paveldėjimas, kai leidžiama naudoti paveldėtus gabumus?

Pravartu pažvelgti į Maceinos nurodymus, kaip turtas turėtų būti dalinamas. Maceina iš esmės siūlo, kad turtas būtų pirmiausiai išdalintas patenkinti visų žmonių poreikius, nors ir nerekomenduoja absoliučios lygybės. Jis pastebi, kad (a) skirtingas pareigas einantys asmenys turi skirtingus visuomeninius reikalavimus, ir kad (b) pardavus prekes, darbininkai pasidalina pelną pagal savo reikšmę daikto pagaminime, kas implikuoja pasiskirstymą pagal nuopelnus. Tad poreikių kriterijus vyrauja, bet jį patenkinus, atliekamos vertybės nėra lygiai išdalinamos, bet atsižvelgiama į atskirų žmonių nuopelnus bei visuomenines pareigas.

Pats Maceina labai taikliai pastebi, kad sunku nustatyti žmogaus fizinius bei dvasinius po-

reiklus. Juk neviskas, ko žmogus nori, jam reikalinga. Dėl aiškumo suskirstykime žmogaus pageidaujamas vertybes, ir čia jas supraskime kaip ekonomines vertybes, kaip tai valgis, butas, knygos, bilietas į operą ir taip toliau — į poreikius ir norus. Apytikriai, poreikiai — tai tokios vertybės, be kurių žmogus negali apsieiti, jei nori išpildyti savo esminius gyvenimo planus, o norai — tai tos vertybės, kurių žmogus geidžia, kai poreikiai jau patenkinti. Gan aišku, kad nelengva nutarti, net kas yra tie poreikiai, ypač prisiminus, kad jie keičiasi, keičiantis ekonominėms sąlygoms. Jei baudžiaunininkas pragyveno be elektros, šilto vandens, radijo bei automobilio, tai dar nereiškia, kad šių dienų žmogus gali be jų apsieiti. Mūsų poreikiai dalinai priklauso nuo to, ką mūsų kaimynai turi. Tiesa, būtų galima įvesti santvarką, kurioje žmogus gautų tik minimalinę valgio kiekį, kukliausius rūbus bei butą, bet dabartinėse sąlygose jis šituo nebūtų patenkintas, jaustųsi nuskriaustas ir nebūtų linkęs paremti tokios socialinės santvarkos. Santvarka, kuria liaudis nepatenkinta, nėra pastovi, o santvarkos pastovumas būtinas socialinio teisingumo sampratos įgyvendinimui.

Be to, net ir patys esminiai poreikiai nelygūs. Tai paaiškėja, atsižvelgus į žmonių sveikatą. Vieni akli, kiti luošai, trečio širdis nesveikuoja. Ar lygybė rei-

kalauja, kad akliems visos knygos būtų išleistos Braille, ar kad valstybė pasamdytų žmones, kurie jiems knygas perskaitytų. Ar paraližuotiems reikia įrengti specialius laiptus ir keltuvus kiekviename pastate, kad jie galėtų laisvai visur eiti kaip visi kiti? Jei žmogus luošas, bet brangi operacija ir ilga rehabilitacija jo sveikatą atstatytų, ar lygybės principas reikalauja, kad tai būtų padaryta? Jeigu taip būtų, tai vargu liktų turto patenkinti kitus neesminius žmonių norus. Konkreti lygybė taip pat nebūtų atsiekta, jei visiems gyventojams būtų išdalinta toks pat pinigų kiekis. Vieni juos suvartotų grynai sveikatos reikalam, o kiti įsigytų visokiųjų patogumų.

Dvasiniai poreikiai dar sunkiau nustatomi. Įsivaizduokime du muzikos mėgėjus. Vienas groja fleitą, kitas pianiną. Ar vienas turi teisę įsigyti pianiną, o kitas fleitą, nors pianinas dešimt kartų brangesnis? O ką sakyti apie trečią žmogelį, kuris domisi astronomija ir nori įsigyti radio teleskopą. Ir ar nesijaus pirmųjų nuskriaustas tasai, kuris dvasinius poreikius patenkina skaitydamas Sniečkaus rinktinius raštus? Negalime šio klausimo lengvai išspręsti. Juk jei visus šiuos geismus laikysime poreikiais, tai ir kiti žmonės juos išugdys. Tada visą darbo sukurtą turtą tektų išleisti tų poreikių patenkinimui, ir nebeliktų

turto sušelpiti vargšus arba investuoti į pramonės patobulinimą. O jei poreikių sąvoka būtų gan griežtai interpretuojama, ir šitie geismai laikomi norais, tai kas tada paskatins žmones stengtis daugiau uždirbti, negu reikalinga savo elementariausių poreikių patenkinimui. Reikia prisiminti, kad Maceinos sistemoje nėra paveldėjimo teisių, ir visas tiesioginiai nevartojamas turtas gali būti kitiems paskirtas. Panašūs klausimai ir dar sudėtingesnė forma iškyla, siekiant nuspręsti, kokie yra žmogaus 'visuomeniniai reikalai'. Pav., ar visi žmonės, kurie turi tą pačią visuomeninę poziciją, pav., profesūrą, turi ir lygius visuomeninius poreikius? Ar jie dalinai priklauso nuo asmens pajėgumo? Ir prileidus, kad prestižas, malonus ir įdomus darbas siejasi su šitokiomis pareigomis, ar nebūtų teisingiau kaip tik sumažinti profesorius atlyginimą bei išlaidas visuomeniniams reikalams, nes prestižas ir malonus darbas yra savyje vertingi ir turėtų būti laikomi uždarbio dalimi. Kitaip sakant, žmogus, neturįs malonaus darbo, turėtų būti kaip nors daugiau atlyginamas už tą, kuris turi malonesnes ir geresnes darbo sąlygas.

Lieka dar vienas svarbus klausimas, būtent — kaip nustatyti žmogaus darbo 'reikšmę' ir kaip pateisinti skirtingus atlyginimus, surištus su šita 'reikšme'. Nuosekliam kapitalistui čia bėdos

nėra: žmogaus darbo 'reikšmė' priklauso nuo to, kiek kiti yra pasiryžę jam mokėti už jo darbą. Tik keblumas atsiranda, priėmus prielaidą, kad lygybė yra svarbus teisingumo principas; tada reikia pasiteisinti, kodėl šiuo atveju nesilaikoma lygybės. Vienas labai įdomus ir vertingas pasiūlymas — tai filosofo John Rawls 'skirtingumo principas'. Anot jo, visos gėrybės išdalinamos lygiai, išskyrus tuos atvejus, kai nelygus išdalinimas pagerina padėtį vargingiausio visuomenės sluoksnio. Tad pateisintinas toks atlyginimo skirtumas, kuris pagerina skurdžių padėtį ir taip jiems tiesioginiai padeda. Nežinau ar Maceina laikytų šitokį principą priimtina, bet faktiškai jis nelabai skiriasi nuo Maceinos reikalavimo pirmiausiai patenkinti poreikius ir tada visuomeninius reikalus, išskyrus, kad visuomeniniai reikalai Maceinos interpretacijoje nebėra reprezentaciniai, bet tiesiog surišti su žmogaus nuopelnais vargšams ir visuomenei.

Maceina pasiūlo pažangią socialinio teisingumo teoriją, kuri pagrįsta poreikių patenkinimu, nors nereikalauja absoliučios lygybės. Paskirstymas pagal nuopelnus neužmirštas, bet turi tik antraeilį vaidmenį. Nors Maceina tiesioginiai mažai diskutuoja visuomeninės santvarkos pastovumą, tačiau jo lygybės pabrėžimas, darbo aukštinimas bei socialinės meilės įvertinimas liu-

dija, jog jis pilnai supranta, kad socialinio teisingumo sampratos, kurios neveda prie pastovios visuomeninės santvarkos, yra mažai vertos ir gal bergždžios. Mano kritikos tikslas — atskleisti šiokių tokių trūkumus Maceinos teorijoje. Iš esmės trūkumai dvejoji. Pirma, jo teorijos centrinės sąvokos nepakankamai griežtai apibrėžtos, tad jas kartais galime skirtingai interpretuoti, o kartais neaiškios jų konkrečios implikacijos. Bet reikia prisiminti, kad Socialinis teisingumas yra veikalas, skirtas platesnei visuomenei, ir tad svarbiau bendriausius bruožus išryškinti negu suderinti atskiras plokštes. Antra, Maceina gal per daug pasitiki žmonėmis ir valstybe, kadangi jis mano, kad įvedus atlyginimų lygybę, žmonės taip pat sunkiai dirbs, ir kad tai neturės neigiamų ekonominių pasekmių ateinančiom kartom; ir svarbiausiai, kad valstybė pajėgs šią lygybę įgyvendinti, neišskirdama per daug turto biurokratijos algoms ir be reikalo nesuvaržydama žmonių laisvės. Kiek Maceina galutinai pasitiki valstybės gera valia, neaišku, kadangi jo kultūrinės demokratijos

sampratoje valstybės rolė ko mažiau.

Nežinau, kodėl Maceina taip skirtingai traktuoja valstybės rolę socialinėje ir kultūrinėje demokratijoje. Gal jis tiki, kad ekonominiai klausimai ne tokie svarbūs kaip kultūriniai, tad valstybė tenai ir gali kišti savo rankas. Bet čia tai šalutinis klausimas. Socialinis teisingumas tikrai yra vertinga knyga, tad gaila, kad mažai kas šiuo metu gali ją paskaityti. Būtų malonu, kad po dvidešimt penkerių metų pertraukos prof. Maceina vėl pasisakytų socialinės filosofijos klausimais. Maceinai dabar nebereikia rūpintis, kad Bažnyčios konservatyvieji sluoksniai su baime ir pasipiktinimu priims jo naujausius pasisakymus. Antrasis Vatikano suvažiavimas parodė jo minčių teisingumą. Net ir dabarties tarybiniai emigrantologai bei filosofai pripažįsta, kad Maceina, jų žodžiais, “sugeba gana blaiviai išvelgti pasaulyje vykstančius pakitimus”. Ir nors Maceina rašė kapitalizmo gadynėje, jis pajėgė kritiškai pažvelgti į jo amžiaus, tautos, bei bendraminčių ydas. Daugiau nėra ko ir reikalauti.

Antikristo karalystė yra velnio atsakymas į Kristaus kvietimą nekrauti sau turtų žemėje. Ir nuostabu, kad šitas demoniškas atsakymas istorijos eigoje vis daugiau randa šalininkų ir vis labiau plinta pasaulyje.

A n t a n a s M a c e i n a

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ C R E D O

Įvadas

Jeigu mūsų laisvinimo veikla ribotųsi vien bėgamaisiais dienos reikalais, ji paskęstų aplinkos smulkmenose, netektų polėkio, veržlumo bei entuziazmo. Ir tokiomis atvejais jėgos, priešingos mūsų laisvės pastangoms, pajėgtų ją nesunkiai nukreipti į klystkelius destruktiviais ginčiais dėl menkniekių.

Todėl yra svarbu laikas nuo laiko vertinti savo veiklą pačių didžiųjų siekimų bei idealų šviesoje. Jie kaip švyturiai uoste saugo veikiančiųjų sprendimus nuo nenumatytų ir kartais net nepasitekimųjų pavojų bei klaidų ir visą veiklą kreipia teisingu keliu.

Ugdant savo ir kartu visos visuomenės rezistencinę sąmonę yra svarbu ne tiek lygiuotis su tuo, kas yra, kiek siekti to, kas turi būti. Kai žvilgsnis yra nukreiptas į idealų aukštumas, pagrindiniai uždaviniai labiau aiškėja, iškilę pavojai lengviau įveikiami. Tada siekiamos ateities vaizdas tampa daug spalvingesnis ir žavesnis.

Ta prasme surašyti ir viešai paskelbti Lietuvių Fronto Bičiulių pasisakymo metmenys tebūnie ta viena iš pastangų išsiveržti iš kartais pilkos kasdienybės bei išlaikyti tremties lietuviškąją visuomenę dinaminės minties įtakoje... Tokios minties, kuri, būdama gyva, aktuali ir kūrybinga, mūsų laisvinimo veiklą kreiptų vis tikslesne, vis vertingesne kryptimi.

Dabartinis stovis

Dabartinio socialinio, akinio politinio stovio pasaulyje aplamai nelaikome nei tobulu, nei nekeičiamu. Pasaulyje daug skurdo, socialinio neteisingumo, priešpaudos ir net genocidinių užmojų, nukreiptų prieš ištisas tautas. Išlaisvinimo vardu įvedama vergija, tiesos vardu skelbiamas melas, teisingumas išniekinamas smurtu. Rūšiavimas tautų į išsivysčiusias ir neišsivysčiusias, viešpataujančias ir beteises kliudo įgyvendinti tarp jų lygybę ir santaiką. Sovietų imperialistų ginklavimasis, siekiant pasauli-

DARBAI

nės revoliucijos, kaip tamsi šmėkla dengia modernųjį pasaulį.

Komunizmas, nors ir skelbiasi siekęs panaikinti žmogaus išnaudojimą, einąs gelbėti dirbančiojo medžiaginės padėties, sovietų praktikoje tą dirbantįjį prievarta verčia būti net ir XX-ame šimtetyje neokolonializmo vergu. Komunistinė sovietų sistema, politiškai besiremianti partine diktatūra, ūkiškai žmogų išnaudojanti valstybinio kapitalizmo labui, laiko žmones valdančiosios partijos terore. Sovietų Sąjunga, savo imperializmą pridengusi sovietine “marksizmo-leninizmo” ideologija ir proletarinio “internacionalizmu”, siekia pavergti vis didesnę ir didesnę skaičių tautų, jas ekonomiškai išnaudoti, dvasiškai pavergti ir lydyti į rusišką sovietinę tautą. Moralinio atžvilgiu tai yra anti-humaniška sistema, persekiojanti žmogų dėl jo įsitikinimų, ypačiai religinių, ir dėl jo tautybės, slopinanti bet koki žmogaus kūrybinį individualumą. Tai paneigimas visų aukštųjų žmonijos idealų, kaip tautų solidarumas, laisvė, lygybė, taika. Sovietinė sistema savo brutalumu ir žmogaus teisių nepaisymu

bei visokeriopu totalizmu visai sutampa su praeities nacional-socializmu bei fašizmu, skiriasi nuo jų nebent tiktai tuo, kad pastarieji visai atvirai drįsdavo skelbti savo brutalius siekimus, o sovietai dangstosi kilniais šūkiais. Kalba apie taiką, bet visur kursto nesantaiką; dengiasi liaudies šydu, bet neša jai priepaūdą; vietoj žadamos beklasės visuomenės sistemos kuriama sistema, kurioje viešpatauja valdančioji klasė.

Ir laisvajame pasaulyje kraštutinis radikalizmas, savindamasis liberalizmo vardą, iškreipia demokratijos idėją, kai individualizmą išpučia iki anarchizmo ribų. Laisvės ir atsakomybės vardu jis griauja socialinio solidarumo ir bendrosios gerovės pagrindus. Ekstremistų propaguojama anarchinė laisvė nėra nei demokratiška, nei humaniška, kai ji virsta pačios moralės principų paneigimu.

Tų dabarties negerovių prisiiminimas anaip tol nereiškia, kad dėl to reikia prarasti pasitikėjimą kilnia žmogaus paskirtimi ar susitaikinti su persekiojamųjų tautų skaudžiu likimu.

Tikime žmogaus dvasioje glūdinčiais tiesos, teisingumo, tarpusavio solidarumo ir pažangos troškimais. Žmogui yra Dievo skirta pratęsti pasaulio kūrimą, savo egzistenciją įprasminti žmonijos medžiagine ir dvasine pažanga. Tokios didelės paskirties akivaizdoje būtų beprasmiška žmogui savo jėgas aukoti kuriai

nors sistemai, kuri, remdamasi įvairiomis klaidingomis prielaidomis, kompromituojasi nedovatinais nusižengimais prieš žmoniskumą.

Tokiame ribotų sistemų sąmąsyje nesutinkame nei rinktis kurią vieną iš blogybių, nei grimzti į neviltį.

Vertingos apraiškos

Dabartyje yra daug vertingų apraiškų, kurios skatina atskiras tautas ir visą pasaulį tvarkyti socialinį, ūkinį, politinį ir kultūrinį gyvenimą teisingesniais pagrindais, negu iki šioliai. Štai kelios tų apraiškų:

1. Mokslinio tyrinėjimo laimėjimai ir jų įgalinama technologinė pažanga žmonijai teikia: intensyvesnį žemės ūkio vystymą, naujų sintetinių medžiagų gausą, erdvės pažinimą, universalų susižinojimą erdvės palydovų ir kompiuterių pagalba, oro ir vandens švaros priežiūrą, neapskaičiuojamas branduolinės energijos šaltinius.

2. Ekonominis kilimas, mokslinės ir moderniosios technologijos dėka, teikia vilties pasiekti tokį laipsnį, kad energijos, maisto, aprangos ir pastogės problemos galėtų palankiau išsispęsti visoms tautoms.

3. Socialinė globa, socialinis draudimas, valstybinis visiems prieinamas gydymas, nemokamas švietimas tampa realiais socialinio solidarumo veiksniais. Medžiaginis nejudomas turtas

jau nebebus vienintelė materialinio aprūpinimo bei saugumo sąlyga.

4. Jungtinių Tautų ekonominė, sveikatos, švietimo pagalba, nors dar tik užuomazgoje, yra naujas ūkinio saugumo veiksnys, kuris jau išsiveržęs į tarptautinę plotmę.

5. Pasauliniu mastu išsivysiantis susižinojimas, atskiros tautos bei atskiro žmogaus kovą už tikėjimo, žodžio bei spaudos laisvę iškelia į viso pasaulio forumą. Į priešakines gretas tarp įvairių tautų kovotojų ir kankinių yra prasiveržęs gausus būrys mūsų tautos sesių ir brolių. Vien tik pastaraisiais metais jie kaip šviesos švyturiai nutvieskė pavergtosios mūsų tautos juodąją naktį. Jie atstovauja tai žmonijos sąmonei, kurios šaknys yra gyvoje žmogaus sąžinėje. Esminis jų rezistencinės veiklos bruožas yra drąsa smurto akivaizdoje nugalėti baimės instinktą. Jie pradeda naują rezistencijos laikotarpį, paneigiantį smurtą kovoje už žmogaus teises. Sovietiniam smurtininkui tai didžiausia grėsmė.

6. Tautų laisvės idėja yra nebenuslopinama. Visos pavergtosios tautos trokšta išsikovoti laisvę ir garbingą vietą pasaulio tautų šeimoje. "Vyresniojo brolio" ir "ponų tautos" viršenybės įgyvendinimo mėginimai tarp visų dvidešimtojo amžiaus dėmių yra patys negarbingiausi. Tai yra tikri imperializmo bei kolonializ-

mo ir baudžiosios atgyvenų atgarsiai.

Credo metmenys

Laikydami gyvą tautinio solidarumo ryšį tarp laisvojo pasaulio lietuvių ir lietuvių tėvynėje bei tremtyje ir siekdami juose, o ypačiai jaunime, sukelti minties dinamizmą ir pozityvų žvilgį į lietuvių tautos bei Lietuvos valstybės ateitį, skelbiame kelis pagrindinius mūsų CREDO metmenis:

1. Lietuvos valstybės suverenumo atkūrimas ir lietuvių tautos laisvė yra mūsų pagrindinis siekimas. Asmens laisvei priklausos ir tautos laisvė. Tautinė valstybė teikia kiekvienai tautai geriausią sąlygą siekti visų piliečių gerovės ir vystyti pažangą visose srityse.

Savarankiška Lietuvos valstybė, atsižvelgdama į lietuvių tautos interesus energijos, pramonės vystymo, mokslinio tyrimo, ūkio bei saugumo srityse, turėtų remti valstybių bei tautų bendradarbiavimą ir jo problemoms spręsti turėtų jungtis į platesnius tarptautinius kolektyvus.

2. Tautos individualybė, jos savitumas, o ne tautos gausumas yra pagrindinis veiksnys žmonių tautinėje diferenciacijoje. Tauta yra vertinga ne tiek savo narių skaičiumi, kiek jų šviesumu, jų įnašu žmonijoje ugdyti jos esminius idealus.

3. Demokratiją laikome pačia geriausia politinio tvarkymosi

sistema. Ji nėra prigimties dovana, bet turi būti laimėta asmens dvasine kultūra ir kiekvieno respektu savo artimui. Tik demokratiškai nusiteikusių žmonių visuomenėje demokratija gali būti įgyvendinta. Demokratija asmenį laiko didžiausia vertybe. Ji, nepažeisdama asmens pirmumo, taip pat nesikėsina varžyti šeiminę, religinę, profesinę bendruomenę, kaip būtiną aplinką asmeniui reikšti. Pagrindinis jos principas yra ne rėmimasis dauguma, bet aplamai valstybės absoliutizmo paneigimas, būtent, daugumos valios aprėžimas teise bei valstybės nusilenkimas prieš žmogų.

Demokratija būtų nepilna, jei-gu ji būtų ribojama vien visuotinio balsavimo sistema vidaus politikoje. Ji turi būti išplečiama į socialinę, kultūrinę bei tarptautinę plotmę. Tada demokratijos veikimo erdvė bus daug platesnė bei pilnesnė ir jos metodais daug sėkmingiau bus pasiekiamas teisingumas bei solidarumas tarp žmonių tautoje ir tarp tautų pasaulyje.

4. Socialinės demokratijos idėja yra pagrindinė mūsų socialinės veiklos kryptis, kuri demokratiją praplečia į socialinę ir ūkinę sritis. Tuo yra siekiama, kad tikrovėje kiekvienas krašto gyventojas būtų ir krašto ūkinės gerovės dalininkas. Todėl socialinė demokratija lygiai atmeta ir komunizmą ir kapitalizmą. Socialinė demokratija pasisako

ne už kapitalizmą, vien pelnu ir nauda paremtą kapitalo viešpatavimą, ne už luomų kovoje ir žmonių sąžinės persekiojimuose įstrigusį komunizmą, bet už socialinį teisingumą visiems, už bendruomeninę bei asmeninę iniciatyvą, respektuojančią bendrosios gerovės principą ir veikiančią valstybės derinimo planą, kuriuo siekiama dirbančiojo, gamintojo ir vartotojo darnaus bendradarbiavimo.

5. Bendrosios gerovės principas yra ypatingai reikalingas išlaikyti pusiausvyrą tarp atskirų skirtingo intereso grupių. Bendroji gerovė yra aukščiau už atskiros grupės, atskiros profesijos, atskiros privileguotos unijos ar atskiros luomo gerovę.

Ekonominis liberalizmas medžiaginių gėrybių gamybą laikė ūkio politikoje sau tikslu. Socialinė demokratija, remdamasi bendrosios gerovės principu, kreipia dėmesį į savo pagrindinį tikslą teisingai tenkinti visų žmonių gyvenimo poreikius. Tai daug platesnė ir teisingesnė pažiūra į ūkinius bei socialinius valstybės tikslus.

Bendrosios gerovės principas tarptautiniuose santykiuose yra griežtai priešingas imperialistiniams atskiros tautos siekimams, kurie pažeidžia kitų tautų laisvę ir kitas tautas ekonomiškai išnaudoja bei prievartauja.

6. Tarnyba visiems žmonėms, mūsų manymu, yra pagrindinis postulatas asmenims, einantiems

į politinį darbą demokratijoje. Bet dažnai politikai tai užmiršta, ir, užuot visiems tarnavę, imasi žmones diskriminuoti dėl įsitikinimų, tikėjimo, tautinės ar rasinės priklausomybės.

Visai natūralu, kad politikoje veikiantieji asmenys turi savo įsitikinimus ir jais gyvenime vadovaujasi. Bet visai nenatūralu, gavus žmonių įgaliojimą darbams vadovauti, juos versti prisiimti valdžioje esančios partijos įsitikinimus. Demokratinio būdu išrinktieji yra pašaukti vadovauti, o ne valdyti.

Žmonės tautoje ir tautos pasaulyje turi gyventi kartu, dirbti viens kito gerovei, viens kitą paremdami. Meilė yra kelias į artimą, į tarnybą kitam žmogui, į atvirumą pasauliui. Savi-meilė yra nusigręžimas nuo artimo, savanaudiška izoliacija vien savo labui ir savęs paver-gimas mamonos dvasiai. Krikščioniškas humanizmas, kuriuo remiasi Lietuvių Fronto bičiuliai, vadovaujasi aukos meile artimui, nes be šitokios meilės tarnyba žmonėms lieka tik tušti žodžiai.

7. Kultūrinės kūrybos laisvė, švietimo bei auklėjimo savivalda, respektuojanti tėvų ir valstybės teises, geriausiai gali klestėti kultūrinėje demokratijoje. Tokiai damai pasiekti geriausia sąlyga gali būti kultūrinė autonomija, kurioje ne tik valstybinės, bet ir privatinės švietimo bei auklėjimo institucijos gautų lygias teises ir paramą. Kyla ir kils klau-

simai: ar tėvų teisė į vaikų švietimą ir auklėjimą, ar valstybės diktatas? Ar kuriančiųjų laisvės respektas, ar valdančiųjų prievarta? Kur baigiasi valstybės kompetencijos prievartinis autoritetas ir kur baigiasi kūrybinės laisvės ir kitų asmens laisvių ribos? Mūsų nuomone, valdantieji neturi įgaliojimų žmogų persekioti dėl jo įsitikinimų ar jo kūrybos. Sąžinės laisvė turi būti realiai užtikrinta.

8. Laisvės ir atsakomybės derinimas yra mūsų idealas. Laisvė glūdi žmogaus prigimtyje. Ją žmogui duoda ne kokia socialinė organizacija, ne kokia konstitucija, bet ji yra savas buvimo būdas; tik žmogus yra laisvas, nes tik jis egzistuoja, pats apsisprendamas, rinkdamasis gyvenimo kelią. Laisvė nėra tikrai politinė sąvoka, iš kurios tyčiojasi tironai. Laisvė nėra tikrai ekonominio liberalizmo sistema, kaip ją propaguoja kapitalizmas. Tai nėra vien teisių reikalavimas be atsakomybės, kaip ekstremistinis liberalizmas ir radikalizmas ją skelbia. Tai nėra aklas paklusimas partijai, neigiantis asmens teises, kaip to siekia sovietų komunizmas.

Laisvė yra kažkas kilnesnio negu tie visi daliniai ir iškreipti supratimai. Laisvė yra galimybė skelbti savo įsitikinimus pilnos atsakomybės dvasia. Būdama visų vertybių versmė, laisvė nėra betgi savyje pačioje vertybių matas ta prasme, kad laisvės var-dan visa galėtų būti pateisinama.

Ne pati laisvė visa pateisina, o greičiau laisvę įprasmina tai, kas vertingo ją pasiekia. Laisvė yra gražioji žmogiškoji savybė pažvelgti į save lyg iš išorės, įvertinti savo darbus ir tobulinti juos ateityje. Tas yra įmanoma tikrai tada, kai laisvė ir atsakomybė sutaria ir viena antrą papildo, kai laisvę nuolat lydi ir atsakomybė.

9. Tarptautinės demokratijos idėja yra socialinio solidarumo realizavimas tautų bendravime, vadovaujantis *Mater et Magistro* (Motina ir mokytoja) enciklikos skatinimu: "Ekonomiškai pažengę kraštai turi paremti menkiausiai ekonomiškai aprūpintus kraštus ir turi nesistengti jų dominuoti..."

Keliame tarptautinę demokratijos idėją, siekdami ją įgyvendinti: dalyvaudami ūkinių interesų sąjungose tarptautiniu mastu, keldami mintį, kad žemės turtai būtų naudojami visų tautų ūkinei gerovei, jungdamiesi į tarptautinių mokslinių židinių darbus, propagodami idėją dalintis moderniosios technologijos laimėjimais tarptautiniu mastu.

10. Tarptautinio teismo idėja konfliktams spręsti ir tarptautinės kariuomenės idėja konfliktams išvengti turėtų būti ugdoma ir remiama. Nors dabartinės Jungtinės Tautos teikia daug pagrindo jomis nusivilti, tačiau pats tautų pasaulinės organizacijos principas yra sveikintinas.

XXV EUROPINĖS
LIETUVIŠKŲJŲ STUDIJŲ
SAVAITĖS
P A R E I Š K I M A S

1978 liepos 16-23 d.d. Vak. Vokietijoje, Freisingo mieste, prie Miuncheno, Kardinolo Doepfnerio namuose, įvyko 25-ji europinė Lietuviškųjų studijų savaitė, kurioje dalyvavo įvairaus amžiaus, skirtingos visuomeninės padėties, įvairių pažiūrų anksčiau ir neseniai Lietuvą palikę lietuviai iš Anglijos, Austrijos, Belgijos, Italijos, Olandijos, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos, Vakarų Vokietijos, o taip pat iš JAV ir Australijos.

Šioje jubiliejinėje savaitėje, skirtoje pažymėti Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 60-sias metines, mes klausėmės paskaitų, gilinomės į Lietuvos praeities ir dabarties klausimus, mūsų žvilgsnis liet

ėvairias politinio, ekonominio, kultūrinio ir dvasinio gyvenimo sritis, susijusias su lietuvių tautos istoriniu likimu, dabartine laisvės kova ir ateities galimybėmis.

Sveikindami brolius ir seseris pavergtoje, bet nenugalėtoje tėvynėje Lietuvoje ir visas lietuviškai plakančias širdis plačiame pasaulyje, XXV-sios europinės Lietuviškųjų studijų savaitės dalyviai pakartojo savo įsipareigojimą dirbti ir aukotis nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymui, kad būtų atitaisytos didžiulės skriaudos lietuvių tautai ir atstatytos visos jai priklausančios žmogiškos ir tautinės teisės, kad ji vėl galėtų džiaugtis pilnateise padėtimi laisvų pasaulio, pirmoje eilėje laisvos ir apsijungusios Europos, tautų šeimoje ir veiksmingai prisidėti prie visos žmonijos gerovės.

Tradicinėje Tėvynės valandėlėje XXV-sios europinės Lietuviškųjų

Užbaiga

Šie svarstymai teskatina mus kovoti už geresnį pasaulį, siekti teisingesnių ir garbingesnių santykių tarp visų žmonių savoje tautoje, o taip pat lygiai tarp tautų pasauliniu mastu. Sutelktomis jėgomis pajėgtume pasauliui atskleisti imperialistų išnaudotojų klastas bei terorą ir liudyti mūsų tautos troškimą turėti savo laisvą ir nepriklausomą valstybę Lietuvą.

Per solidarią savo tautos bend-

ruomenę į savarankišką valstybę, į šviesesnę visos žmonijos ateitį!

Lietuvių

Fronto Bičiulių Taryba

Redakcijos pastaba

1974 metais šie metmenys buvo priimti LFB suvažiavime. Vėliau visa eilė asmenų juos kruopščiai peržiūrėjo. Į jų pateiktas pastabas atsižvelgus, čia jie ir skelbiami. Ateities kūrybingų asmenų iniciatyvai yra paliekama juos aiškintis, aiškinti bei detalizuoti.

Balys Gajauskas

Lietuvos Helsinkio grupės narys ir atstovas užsienyje Tomas Venclova oficialiai paskelbė, kad sovietų koncentracijos stovykloje kalinamas politinis kalinys Balys Gajauskas oficialiai prisijungė prie Lietuvos Helsinkio grupės ir dalyvauja jos veikloje.

studijų savaitės dalyviai drauge su Lietuvos Helsinkio grupės atstovu užsienyje Tomu Venclova prisiminė naujausą pevergėjų smurto aukų – drąsų ir garbingų žmogaus ir tautos teisių gynėją Viktorą Petkų, pareiškę savo pasipiktinimą ir protestą drauge su visais dorais lietuviais ir pasaulio visuomene prieš nežmonišką ir savivališką sovietinio teismo nuosprendį. Mes reikalaujame Viktorą Petkų paleisti ir nekliudyti jam veikti Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos ir Helsinkio Baigiamojo akto dvasia.

Drauge reiškiamo gilių pagarbų nuteistajam ir visiems kitiems, kurie šiandien Sov. Sąjungos kalėjimuose ir lageriuose kenčia už teisingą Lietuvos reikalą. Mes niekada nepamiršom ir nepamiršim tokių vardų, kaip Petras Paulaitis, Klemensas

Širvys, Jonas Matuzevičius, Algirdas Žyprė; kaip Nijolė Sadūnaitė, Ona Pranskūnaitė, Petras Cidzikas, Petras Plumpa, Sergiejus Kovaliovas, Vladas Lapienis, Balys Gajauskas, o dabar ir Viktoras Petkus, kurie savo asmenine kančia gyvai įkūnija teisingus ir kilnius lietuvių tautos troškimus, atsispindinčius „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikoje“, „Aušroje“ ir kituose pogrindžio leidiniuose. Jų įkvėpti mes atnaujiname savo ryžtą visomis mums prieinamomis priemonėmis tęsti jų kovą ir paveikti savo aplinkoje kitus, kad Lietuvos laisvės ir žmogaus teisių kovotojų pastangos peštų vis daugiau vaisių.

Broliai ir seserys, būkime ištvermingi ir tvirti mūsų tautos kankinių pavyzdžiu: su Dievo pagalba dirbkim, kovokime dėl Lietuvos!

LIETUVIŠKOJI VIENYBĖ

Kovojančiam dėl savo krašto laisvės lietuviui apeliuoti į lietuviškų jėgų vienybę yra tiek pat natūralu, kaip geram krikščioniui šauktis Viešpaties vardo. Lietuviuose, atrodo, „vienybinių“ esama daugiau negu krikščionių, nes iki šiol prieš vienybę niekas nėra pasisakęs. Už ją pasisako visi: ir tie, kurie iš tikro ilgisi ir siekia sutartinos veiklos, ir kurie uždaruose posėdžiuose planuoja ir konspiraciškai vykdo lietuviškos vienybės ardymą.

Pirmieji lietuviškos vienybės ilgesį reiškia pastangomis suderintai vykdyti konkrečius tautinės misijos darbus, antrieji, dengdamiesi „vardan tos Lietuvos“ skydu, siekia lietuviškame gyvenime hegemonijos.

Bendruomenės ir Altos vienybė

Lietuvių Bendruomenės ir Amerikos Lietuvių Tarybos santykiai Amerikoje nuo pat LB-nės įsikūrimo nebuvo nuoširdūs. Tačiau, kol Altai vadovavo senosios kartos veikėjai, idealistiškai nusiteikę lietuviškam darbui, tie santykiai buvo bent korektiški. Jų purkštavimus bent psichologiškai buvo galima pateisinti, nes į naujuosius ateivius jie žiūrėjo kaip į savo pastangų rezultatą ir iš jų laukė nuolankaus dėkingumo. Anomis dienomis daug kas tikėjo, kad su senųjų veikėjų pasitraukimu iš visuomeninės scenos tie santykiai pilnai sunormalės. Tačiau įvyko priešingai. Altos vadovybei perėjus į naujų ateivių rankas, prieita net prie

„diplomatinių santykių“ nutrūkimo, kai demokratiškais pagrindais susiorganizavusi Bendruomenė su laisvų ir visuotinių rinkimų keliu sudaryta vadovybe atsisakė tapti klusniu Altos vasalu.

Ilgalaikės LB-nės pastangos pasiekti su Altą išmintingo ir Lietuvos interesams naudingo susipratimo bei lojalaus lietuviško bendradarbiavimo rezultatų neatnešė. Dar blogiau, per tą visą laiką santykių pėgerinimo siekė LB-nės veikėjai susilaukė nepagrįstų kaltinimų ir puolimų, o pati Bendruomenė — agresyvių, kad ir nesėkmingų, pastangų ją suskaldyti. Esama tikrų davinčių, kad šioje vietoje negatyvioje veikloje buvo ir tebėra įvelti Altos vadovybės žmonės.

Lietuvių Bendruomenė turi atviras organizacines formas ir veiklos praktiką. Jos pagrindinių organų nutarimai detalčiai skelbiami spaudoje ir posėdžių protokolai prieinami visiems. Amerikos Lietuvių Taryba, naudojant Stasio Rauckino žodžius, „yra pasidariusi daugiau uždara organizacija“. Greičiausiai dėl to uždarumo Altą vengia su Bendruomene pasikeisti ryšininiais, kad LB-nės atstovas nedalyvautų posėdžiuose ir to uždarumo nepažeistų. Bet, nors ir ilgai reikėjo laukti, tas uždarumas pagaliau tapo pralaužtas. Altos valdyboje atsirado su pakankamai jautria visuomenine sąžine žmogus, Jonas Talandis, kurio nuoširdžios pastangos palenkti Altos vadus su LB-ne bent garbingai kalbėtis nepasisekė

ir kuris savo nemalonią patirtį išdėstė 1978 balandžio 19 laiške Amerikos Lietuvių Tarybos pirminin-
kui dr. Kaziui Bobeliui.

“Nusikalstanti elgsena”

Minėtame laiške Jonas Talandis pateikia kai kuriuos faktus, kurie dėl Altos uždarojo lietuvių visuomenei iki šiol nebuvo žinomi. Šiame rašinyje, cituojant minėto laiško ištraukas, ne visos pavardės minimos, tikint, kad Bendruomenės pagrindiniai ardytojai susipras ir nutrauks savo pragaištingą veiklą, o naujoji Altos valdyba santykių su LB-ne sunormavimo procesą pasuks pozityvia kryptimi.

Jonas Talandis keturių su puse puslapio rašte pateikia faktus ir, juos susumavęs, daro tokią išvadą: matau mūsų Valdybos ir jos vadovybės visuomeniniam reikalui nusikalstančią elgseną”.

Faktų eilę jis pradeda 1977 vasario mėn. Altos valdybos posėdžiu, kuriame valdyba atmetė jo pasiūlymą būti paskirtam ryšininku prie LB Krašto valdybos. Kovo mėn. posėdyje buvo sudaryta “LB reikalų sprendimui” speciali komisija, “ir nuo čia”, laiško autoriaus žodžiais, “prasideda ilga istorija, kuri, kaip sakiau, ir priveda Altos valdybą ir jos vadovybę prie atsakingumo dėl šių reikalų neišsprendimo ir uždel-simo”.

Iš laiške pateiktų faktų matyti, kad ta komisija į JAV LB Krašto valdybos pirm. Algimanto Gečio siūlymą tartis atsakinėjo išsisukinėjančiai, su nudelsimais, net pačius laiškus adresuodama “įžeidžiančiai”.

Laiško autorius rašo, kad 1977. X.9 įvykęs “ALTą sudarančių orga-

nizacijų pirmininkų susirinkimas”, kuriame “po kelių valandų diskusijų, apimančių reikalus su LB-ne, buvo vienbalsiai priimta rezoliucija, reikalaujanti derybų su LB-ne”. Bet ir vėl prasidėjusi delsimo taktika. 1977.XI. 1 “ALTos valdybos posėdyje mano iškeltas klausimas LB reikalais nebuvo leidžiamas diskutuoti”. 1977.XII. 14 LB-nės reikalų nagrinėjimas pavestas “visuomeninių reikalų komisi-jai”. Laiške aptariami komisijos nariai pavardėmis. Daugumas jų priešškai nusistatę deryboms su LB-ne. “Aš, kiek pajėgdamas, protestavau dėl šio aktualaus klausimo atidavimo ‘vilku į nasrus’. Mano pasiūlymas dalyvauti šioje komisijoje buvo griežtai atmestas. Mano prašymas, kad Jūs (t.y. dr. Bobelis) paskirtumėte mane prie tos komisijos irgi buvo atmestas”.

Minėtas pavedimas Visuomeninių reikalų komisijai buvo padarytas 1977.XII.14, o ji pasiskardeno su savo pasiūlymais tik 1978.IV.5. Keturi komisijos nariai atėjo su trim pasiūlymais. Du komisijos nariai, dr. L. Kriaučeliūnas ir dr. J. Valaitis, siūlė “susitikti ir tartis dėl darbų koordinacijos, ryšininko ir Vasario 16 aukų”. Du kiti siūlė nesitarti — vienas iš jų “nesusitikti su šia LB valdyba ir laukti, kol bus nauja išrinkta”, antras — “tegu Bendruomenės (t. y. LB-nė ir reorgai) tarpe savęs pirma susitaiko, o tik tada mes su ja kalbėtume”. Pastarąjį siūlymą padaręs komisijos narys, kurį laiško autorius aptaria kaip “vieną iš stipriausių šulų, kurie privedė prie Bendruomenės skilimo, esamų ginčų ir privedimo net prie Amerikos teismų”.

Laiško autoriaus nuomone, Alte esama žmonių, kurie “optimistiškai šiuo reikalu nusiteikę ir kurie su-

darytų pasitarimams su LB-ne palankią atmosferą, o “susitarimas tam tikroje srityse yra tuoj galimas ir artimas bendradarbiavimas ateityje neišvengiamas”.

Laiškas baigiamas žodžiais: “Aš esu įsitikinęs ir reikalauju, kad ši sąstatą (t.y. du asmenis) reikia skubiai pakeisti. Nuoširdžiai prašau Jus, Daktare, nedelsiant duoti šiam mano reikalavimui atitinkamą eigą”.

Eiga neduota

Pagal šio laiško autoriaus informaciją, Altą sudarančių organizacijų pirmininkai vienbalsiai priimta rezolucija 1977.X.9 pareikalavo pradėti derybas su LB-ne. LB-nė pakartotinai derybas siūlė. Tačiau 1978 metų galė derybos dar nepradėtos. Tiesa, ALT Visuomeninių ryšių komisijos pirmininkas dr. L. Kriaučeliūnas sava iniciatyva 1978.1.29 padėtį aiškino su LB Krašto valdybos pirmininku Alg. Gečių. Tos pačios komisijos pavedimu, du komisijos nariai, dr. L. Kriaučeliūnas ir dr. J. Valaitis, birželio 18 Rochesteryje tarėsi su LB atstovais, Alg. Gečiu ir Alg. Gurecku. Šį pasitarimą dr. L. Kriaučeliūnas Altos suvažiavime Čikagoje aptarė taip:

“Po draugiškų ir nuoširdžių išsikalbėjimų buvo sutarti punktai, kuriuos turėjome pristatyti savo valdyboms patvirtinti. Liepos 21 Altos valdybos posėdyje buvo padarytas pranešimas apie įvykusį susitikimą su JAV LB atstovais ir buvo pateiktas mūsų susitarimo projektas svarstymui”. Deja, Altos valdyba vėl ėmėsi delsimo taktikos ir visuomenei pranešė, kad svarstymas nukeliamas kitam posėdžiui, nors LB Krašto valdyba susitarimą tuoj pat patvirtino.

Kas liūdniausia visame šitime reikale — tai parodyta visiškai atvira nepagarba lietuvių visuomenei, ją įžūliai apgaudinėjant. Altos informacija ir dr. L. Kriaučeliūnas Altos suvažiavime 1978.X.21 tvirtina, kad Rochesteryje padaryti susitarimai Altos valdyboje nesvarstyti, o pats Altos pirmininkas dr. K. Bobelis tame pačiame suvažiavime tvirtina priešingai — kad svarstyti. Jis kalbėjo:

“Kas liečia pasitarimus su Bendruomene, visuomeninių reikalų komisija, kiek tai liečia Altą, pasitarimus turėjo. Tuos principus, kur parvežė iš Rochesterio, nebuvo Amerikos Lietuvių Tarybos principai, tai buvo Bendruomenės pasiūlyti tame suvažiavime principai, kurie buvo diskutuojami mūsų valdybos posėdyje, ir valdybos posėdis nutarė, kad tie principai neatstovauja Altos linijos, Altos tikslus. Mes turime pasiūlyti kitus principus, nes tie principai, kurie buvo pasiūlyti, yra visiškai nepriimtini Altai”.

Kas tie

“nepriimtini principai”?

Nors ir pats Saliamonas, po tokių prieštaraujančių tvirtinimų, negalėtų pasakyti, ar Altos valdyba Rochesteryje pasiektus susitarimus svarstė, ar ne, ir kokių priėjo išvadą, tačiau yra jau žinomi klausimai, dėl kurių LB-nės ir Altos atstovai Rochesteryje buvo priėję vieningos nuomonės. O tame pasitarime sutarta:

L ALTA ir JAV LB-nė dirba naudingą darbą Lietuvos laisvinimo byloje.

2. ALTas ir JAV LB-nė, siekdamos laisvinimo veiklos derinimo, pasisako už glaudesnę šių dviejų veiksmų bendradarbiavimą, tarporganiza-

TAUTOS GELBĖJIMO RŪPESČIAI

Liet. Moterų Federacijos klubų suvažiavimas

“Mūsų visų pirmoji pareiga — gelbėti savo tautą”, spalio 7-8 d. d. Kultūros židinyje įvykusiame Lietuvių Moterų Federacijos klubų suvažiavime 56-šioms delegatėms kalbėjo garbės pirmininkė Vincė Jonuškaitė-Zaunienė. Pranešimai, pateikti delegatėms svarstyti, klausimai ir priimti nutarimai patvirtino, kad ši moterų organizacija tautos gelbėjimui ir yra įsipareigojusi.

Iš 20-ties suvažiavime priimtų nutarimų didžioji dauguma skirta tautos gelbėjimo misijos darbams vykdyti. Iš jų paminėtini: 1. New Yorke įsteigti Moterų federacijos žmogaus teisių komitetą rūpintis disidentų laisvinimu, 2. Ryšium su Žmogaus teisių deklaracijos 30 m. sukaktimi, per Amerikos vyriausybę ir tarptautines organizacijas reikalauti visuotinės politinių kalinių amnestijos sovietų pavergtuose kraštuose, 3. Kiek-

vienas federacijos klubas įsipareigoja globoti bent po vieną lietuvį, kalinamą Sovietijoje, 4. Kreiptis į jaunimo organizacijas ir šeštadienines mokyklas, kad jaunimas būtų informuojamas apie padėtį okupuotoje Lietuvoje, 5. Paruošti vykstančiam į okup. Lietuvą jaunimui informacinį leidinį, 6. Vesti akciją, kad būtų atšaukta tarptautinė olimpiada Maskvoje, jei iš kalėjimų, konc. stovyklų ir psichiatrinių ligoninių nebus paleisti politiniai kaliniai ir t.t.

Lietuvių Moterų federacija savęs nelaiko veiksniu, savo veiklos nefinansuoja visuomenės aukomis, o padaro daugiau už tuos, kurie, užsispyrę reikalaujami teisių vadovauti, ir kompetencijos ribų išplėtimo, pamiršta, jog “mūsų visų pirmoji pareiga — gelbėti savo tautą”.

Liet. Moterų federacijai vadovavo pirm. I. Banaitienė.

cinę informaciją, darbų koordinaciją ir ateities laisvinimo žygių planavimą. Tam tikslui abiejų veiksmų valdybos pasikeičia ryšininkais.

3. Glaudesniam bendradarbiavimui ir veiklos derinimui nutarta kasmet šaukti ALTos ir JAV LB-nės atstovų pasitarimus.

4. Sudarant delegaciją pas JAV prezidentą, viceprezidentą ar valstybės sekretorių, kviečiami ALTos ir JAV LB-nės valdybų atstovai.

5. Nutarta sudaryti komisiją ištirti galimumams ALTos ir JAV LB-nės Visuomeninių reikalų tarybų apsisungimui ar eventualiam ALTos ir JAV LB-nės susijungimui.

Štai ‘principai’, kurie, ALTos pirmininko žodžiais, “neatstovauja ALTos linijos, ALTos tikslus”. Tai gi, ALTos valdybai nepriimtini, o Lietuvių Bendruomenei priimtini. Ar jie nepriimtini ir už Lietuvos laisvę kovojančiai lietuvių visuomenei?

J. Kj.

TRYŠ AKCENTAI

Amerikos Lietuvių Tarybos suvažiavime

38-tas Altos suvažiavimas Čikagoje įvyko spalio 21 d. Tautiniuose namuose. Apie šį suvažiavimą vargu būtų reikalo kalbėti, nes ir šis, kaip ir kiti visi praėjusioje dekada ne Lietuvos laisvinimo problemų nesvarstė, nei darbo planų nenagrinėjo (niekas tų planų nepateikė), nei rodė rūpesčio lietuviškų jėgų konsolidacijai. Priešingai, jau keleri metai užkulisine veikla vedama skaldymo akcija čia buvo gilinama.

Jurgis Valaitis, suvažiavime atstovavęs Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui, grįžęs New Yorkan, spalio 27 VLIKo posėdyje šį suvažiavimą charakterizavo kaip “nuobodų ir netvarkingą .. . Suvažiavime vyravo neatsakingos nuotaikos”.

Šio Altos suvažiavimo posėdžiuose dalyvavo suorganizuota publika, kuri “saviškiams” kėlė ovacijas, gerbė juos atsistojimais, o “priešus” stabdė. Įdomu, kad nepritarimą rodė ir dr. L. Kriaučeliūnui, Altos vicepirmininkui ir visuomeninių ryšių komisijos pirmininkui, kurio kalba buvo nuosaiki ir išvadose pozityvi. Pabūgęs tokio “patriotinio šišo” pagautas publikos, Vlikas, kurio seimas šaukiamas Čikagoje gruodžio 9, buvo planavęs į posėdžių salę įsileisti tik Vliko kviestus asmenis. Taigi, prisi-

gyventa, kad vyriausioji Lietuvos laisvinimo institucija ėmė baimintis karštųjų Altos šalininkų.

Iš pozityvių momentų Altos suvažiavime reikia pažymėti informacijos vedėjo kun. dr. J. Prunskio pranešimą apie pasireiškimus Lietuvos reikalais svetimoje spaudoje.

Bandant susumuoti visas suvažiavimo nuotaikas, nesunku pastebėti tris pagrindinius akcentus: a. Altą gera — daug dirbo, daug atsiekė, klaidų nedarė; b. Lietuvių Bendruomenė bloga — Bendruomenės veikėjuose visai nesama geros valios, o visoje veikloje nė vieno pozityvaus rezultato; c. Amerikos politika Lietuvos reikalui gera. “Amerika žino, ką daro”, todėl niekas tenedrįsta jos kritikuoti.

Šitie akcentai neblogai charakterizuoja ne tik suvažiavimą, bet ir pačią ikišiolinę Amerikos Lietuvių Tarybą.

Naujai kadencijai į Altos tarybą ir valdybą grupės paskyrė savo atstovus. Asmeninė Altos sudėtis bus pasikeitusi nežymiai, tačiau esama vilčių, kad padėtis pradės bent palengvėti gerėti. Blogėjimui vietos jau nebeliko.

a.b.

Vienybė be aukos yra neįmanoma. Norint susijungti, reikia išsižadėti to, kas skiria.

A n t a n a s M a c e i n a

Rezistencinio kelio bendrakeleivius, ELENAŲ RAZMIENĘ
ir dr. PETRĄ KISIELIŲ, jų mylimai motinai

a. a. ELENAI KISIELIENEI

okupuotoje Lietuvoje mirus, bičiuliškai užjaučia

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI

DVIDEŠIMTPENKTOJI — JUBILIEJINĖ

Lietuviškųjų studijų savaitė Freisinge, 1978.VII. 16-23

Dr. Kajetonas J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas, 25-se studijų savaitės skaitės dvidešimt penkias paskaitas

Istoriniame senosios Bavarijos mieste Freisinge, į kurį iš Müncheno pagrindinės geležinkelio stoties miesto greitasis traukinys nuveža per 40 minučių, ant aukšto Katedros kalno, stovi masyvūs Kardinolo Doepfnerio rūmai su daugiaaukščiais šiuolaikinės statybos priestatais. Tai visais atžvilgiais patogiai įrengta didelių susitikimų, pasitarimų, susiavimų įstaiga, drauge ir vietos Švietimo centras. Jau 8-jo amžiaus pradžioje čia stovėjo Agilolfingerių giminės pilis. Hercogo Grimoaldo pakviestas keliaujantis frankų vyskupas šv. Korbinianas atnešė čia krikščionybės šviesą ir pavertė Freisingą senosios Bavarijos tikėjimo ir mokslo židiniu. Tai čia pasirodė pirmoji vokiška knyga, o vyskupas Arbeo (764-783) padėjo pagrindą bavarų istoriografijai.

Šioje istorinėje ir patogioje vietoje įvyko jubiliejinė 25-ji Europos Lietuviškųjų studijų savaitė, kurią aplankė apie pusantro šimto lietuvių iš 11 šalių: Anglijos, Austra-

Europos lietuviškųjų studijų savaitių organizatoriai: (iš dešinės) — dr. K. J. Čeginskas, A. Grinienė, V. Natkevičius ir dr. J. Norkaitis

lijos, Belgijos, Italijos, JAV, Olandijos, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos, Vak. Vokietijos. Ši savaitė buvo skirta pažymėti Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 60-sioms metinėms. Tai vadovavo trys moderatoriai: dr. K. Čeginskas, V. Natkevičius ir dr. J. Norkaitis. Savaitę atidarė V. Natkevičius, perskaitydamas europinių savaitių įkvėpėjo profesoriaus A. Maceinos sveikinimo laišką apie savaitę prasmę tremtyje. Europinės studijų savaitės, pasak jo, skelbė ir tebeskelbia kovą tremtinio nuovargiui būti tremtiniu ir pagundai virsti čia buvriu. Įžymusis mūsų mąstytojas pabrėžė, kad "tremtis išprasmina ne asmeniniu mūsų įsikūrimu, bet tuo, kiek asmeninis įsikūrimas virsta indėliu į tėvynės kultūrą." Toliau jis pastebėjo: "Jeigu tad turime vilties, jog tauta taps laisva, tai šią viltį galime puoselėti ne sudėję rankas, o tik kurdami,

vadinasi, pratęsdami tautinę kultūrą už tėvynės sienų, kadangi kultūra sienų nepažįsta ir jokiose sienose neišsitenka. Dėl to mūsų studijų savaitės ir būdavo vis dvižvilgės: jos žvelgė ir į tremtį, ir į tėvynę, kad šias dvi plotmes sujungtų į vieną vienintelę kultūrinę plotmę. Nes tik kultūrinė plotmė tegali išgelbėti mus nuo pavojaus virti čia buviais ir tuo būdu žlugti tautai".

Antrasis savaitės moderatorius dr. J. Norkaitis perskaitė kitus sveikinimus raštu. Lietuvos Diplomatinijos šefas užsienyje min. S. Lozoraitis pažymėjo, kad europinės Lietuviškųjų studijų savaitės yra tapusios užsienio lietuvių kultūros institucija ir sudaro taip pat žymų indėlį į Lietuvos nepriklausomybės atstatymo bylą". Savaitę dar sveikino VLIKo pirmininkas dr. K. Valiūnas, Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos pirmininkas kun. prof. dr. A.

Liūma, SJ, Tėvų Saleziečių vadovas kun. M. Burba, prof. dr. J. Eretas, Senj. kun. A. Keleris, "Šaltinio" redaktorius kun. dr. S. Matulaitis, MIC, av. plk. D. Skučas ir kt.

Trečiasis moderatorius dr. K. Čeginskas trumpai apžvelgė nueitąjį europinių savaitių kelią. Jų tikroji pradžia buvo steigiamasis Europos LFB pasitarimas Tiubingene, 1953. IX.5-6, dalyvaujant iš JAV atvykusiam prof. J. Brazaičiui. Nedidelis vienminčių būrelis, apie 30 asmenų iš Italijos, Prancūzijos, Švedijos ir Vak. Vokietijos, anksčiau susijusių su rezistenciniu LF sąjūdžiu, ryžosi naujomis poemigracinio išsisklaidymo sąlygomis tęsti tautinio pasipriešinimo tradiciją. Programines gaires tada nusmaigstė prof. A. Maceina savo paskaitoje apie pasipriešinimą tremties dvasiai. Jis ragino savanoriškai tremtį pasirinkusius nesuskursti idėjiškai ir nepamiršti, kodėl išėjome svetur ieškoti prieglaudos. "Priešais mus stovi žiauri dilema: arba mes susikursime savą

gyvenimą arba paskėsime svetimojo bangose", sakė Maceina, skatindamas pasukti kultūrinės kūrybos kryptimi. Tūbingeno pasitarimas truko tris dienas, bet jis jo dalyviams taip patiko, kad jaunesnieji ėmė spausti savo autoritetus būtinai ir kitais metais susirinkti. Tie autoritetai buvo trys Kauno VDU Teologijos-Filosofijos fak-to profesoriai: literatūros istorikas ir kritikas J. Griņius, velionis istorikas Z. Ivinskis ir filosofas A. Maceina. Pastarasis ir pasiūlė rengti studijų savaites, kurių svaris būtų sutelktas paskaitose, gvildenančiose lietuviškus reikalus. Lietuva tėvynėje ir tremtyje buvo nuo pat pradžios ir išliko iki šiol europinių savaitių vedančioji gija. Pirmosios penkios savaitės buvo grynai ELFB renginys. Trys sekančios buvo jau rengiamos drauge su Vokietijos Ateitininkais. Nuo IX-sios savaitės (1962) rengėjų ratas dar labiau praplatėjo: įsijungė Vyr. skautai, Studentų sąjunga, savaitės ėmė globoti PLB Vokietijos Kr. Val-

Būrelis disidentų studijų savaitėje; iš kairės — Jonas Jurašas, dr. Aleksandras Štomas, Violeta Rakauskaitė, Marija Jurašienė ir Tomas Venclova

dyba. XIV-ji savaitė (1967) iš dalies sutapo su Lietuvos katalikų mokslo akademijos VII-ju suvažiavimu. Pirmosios 20 savaitių vyko įvairiose Vak. Vokietijos vietose. Kai kuriose po du ar daugiau kartų (Schondorfe, Bernriede, Koenigsteine, Stuttgarte ir Romuvoje). Po to savaitės apkeliavo Šveicariją, Italiją, Prancūziją ir Angliją. Tai irgi praplėtė rengėjų ratą. Pamažu savaitės virto pačiu reikšmingiausiu periodiniu Vak. Europos lietuvių kultūriniu renginiu, kurį vis gausiau aplanko ir užjūrio lietuviai, ypač iš JAV. Šiandien būtų jaučiama didelė spraga, jeigu savaitės tradicija nutrūktų. Tačiau net jei ir taip nutiktų, tai pasiliks bent jau buvusiųjų savaitių pėdsakas, kuris būtų dar gilesnis, jei rengėjai nuo pat pradžios būtų apsisprendę kiekvieną savaitę pažymėti atskiru leidiniu. Šiemet Alinos Grininės rūpesčiu sudarytas 39 psl. mašinraštinis leidinys "25 Studijų savaitės Europoje".

Pirmadienį, VII. 17, buvo išklausytos trys paskaitos. Pačią pirmąją skaitė lituanistas Vincas Natkevičius, Vasario 16 gimnazijos direktorius, apie vokiečių filosofo Maxo Schelerio meilės sampratą. Šioji paskaita buvo dalis platesnio studijinio darbo, kurį paskaitininkas yra paruošęs vokiečių kalba. Kaip geras M. Schelerio žinovas, aiškiai ir sklandžiai išdėstė galias šio mąstytojo išvalgas vertybių filosofijos šviesoje. Pabrėžęs Schelerio meilės sampratos krikščionišką pobūdį, paskaitininkas pažymėjo, kad Scheleris savo amžiaus gale buvo nukrypęs į panteizmą. Tai buvo grynai filosofinio pobūdžio paskaita, bet jos sukeltos gyvos diskusijos parodė, kad ja klausytojai domėjosi. Atsakydamas į paklausimus ir pasta-

bas, V. Natkevičius labiau išryškino sudėtingą asmenybę ir mąstymą to žymaus vokiečių mąstytojo, kuris laikomas vienu žymiausių mūsų amžiaus filosofų ir nuo kurio mirties šiomet sukanka 50 metų.

Popietiniame posėdyje kalbėjo jauna mokslinė pajėga, gimusi ir išsilavinusi užsienyje, muzikologė, Hamburgo muzikos aukštosios mokyklos docentė, dr. Raminta Lampsatytė. Jos paskaita buvo skirta šiuolaikinei lietuviškajai kamerinei muzikai. Paskaitininkė istoriškai apžvelgė šio muzikinio žanro raidą Lietuvoje, apibūdino žymesnius jo kūrėjus, pavaizduodama muzikiniiais įrašais būdingesnius kūrinius. Reikia pažymėti, kad dr. Lampsatytė pernai išspausdino savo disertaciją apie dvylikatonę dviejų Lietuvos kompozitorių kartų kūrybą ir yra gerai susipažinusi su lietuviškąja muzika Lietuvoje ir išeivijoje.

Pirmadienio vakariniame posėdyje kalbėjo Bradfordo un-to Taikos tyrimų instituto darbuotojas dr. Aleksandras Štomas, išnagrinėjęs asmeninės atsakomybės problemą totalitinėje visuomenėje. Kiekvienas žmogus, teigė paskaitininkas, teisiškai atsako tik už savo veiksmus, o ne už mintis, norus ir kėslus, kurie nepasireiškia veiksmiais. Jis pažymėjo, kad atsakomybei nustatyti vien veiksmo nepakanka. Reikalinga dar būtina sąlyga, kad veikiantysis būtų laisvas, nes atsakomybė iš esmės yra asmens laisvos valios išraiška. Kaip tik šią asmens laisvę daugiau ar mažiau suvaržo kiekviena totalitinė santvarka, užsimojusi žmogaus asmenį paversti savo klusniu įrankiu. Dr. Štomas išryškino tris pagrindines situacijas, kuriose asmens at-

sakomybė, kaip ir jo laisva valia, patiria ribas: tai — 1. būtinoji gintis; 2. kraštutinė būtinybė, kai žemesnės vertybės aukojamos aukštesniųjų vardan; ir 3. prievarta, kai vykdoma primesta svetima valia. Totalistinėje santvarkoje, paskaitininko nuomone, žmonės dažnai mėgsta pasiteisinti, kad jie esą bejėgiai pasipriešinti. Esą reikia vykdyti stipresniojo valią, atsisakant savosios atsakomybės. Daugelis sovietinių piliečių, pasak dr. Štromo, veikia kraštutinės būtinybės situacijoje, tačiau ir tokioje situacijoje galioja bendros žmoniškumo normos, tarptautinės teisės nuostatai, už kurių sulaužymą kiekvienas neša asmeninę atsakomybę ir negali pasiteisinti, jog vykdo tik valstybės uždėtają pareigą. Paskaitininkas atmetė vad. kolektyvinės atsakomybės principą, kai už vieno grupės, organizacijos ar tautinės bendruomenės nario kaltę atsakomybę priskiriama visiems kolektyvo nariams. Dr. Štromas įspėjo, kad už totalistinio komunizmo nusikaltimus negalima kaltinti visos rusų tautos, kaip lygiai ir pasireiškianti polemika lietuvių-žydų santykiuose turėtų išvengti pagundos atskirų asmenų kaltes suversti visiems. Reikalaudami iš nusikaltusiųjų žmoniškumui atsakomybės už savo veiksmus, mes tuo pačiu, pasak paskaitininko, patys atsiribojame nuo blogio. Tai jokių būdu nereiškia keršto ar teismo susidorojimo. Savo ir kitų žmogiškąjį orumą pažeminusių nusikaltėlių kėlimas aikštėn ir reikalavimas iš jų atsakomybės yra priemonė padėti jiems atgauti prarastąją žmogaus vertybę. Paskaitininkas siūlė, kad ateityje išsilaisvinusios Lietuvos įstatymuose nebūtų pripažįstama grupinė ar kolek-

tyvinė atsakomybė; kad būtų reikalaujama iš kolaborantų asmeninės atsakomybės už nusikaltimus prieš žmoniškumą; kad būtų panaikinta mirties bausmė, kaip nesuderinama su žmoniškumo ir tautinio solidarumo principu; kad žmogžudystė, kaip sunkiausias nusikaltimas pagal Lietuvos įstatymus, nebūtų dangstomas jokiais, net patriotiniais, motyvais. Šita atsakomybė prieš būsimus Lietuvos įstatymus jau šiandien vers į juos atsižvelgti ir vengti totalistinei valstybei pataikavimo bei jos vardu daromų nusikaltimų. Po dr. Štromo paskaitos pasisakė dr. K. Čengiskas, dr. K. Girnius, kun. J. Urzdė, V. Banaitis, V. Natkevičius, kun. V. Šarka, teis. J. Lukošius. Jų papildymai, abejonės ir kritika davė galimybę paskaitininkui patikslinti savo mintis, kurios buvo atidžiai išklausytos ir savaitės dalyvių gyvai svarstomos privačiuose pokalbiuose.

Antradienį, VII.18, rytiniame posėdyje labai įdomiai apie "liaudies filosofus" kalbėjo įžymusis literatūros kritikas dr. Jonas Grinius. "Filosofai yra sąmoningos tautos būtinybė", teigė paskaitininkas. Vystydamas savo temą, jis gvildeno P. Jurkaus "Juodvarnius", V. Alanto "Šventaragi", V. Krėvės "Dainavos šalies senų žmonių padavimus" ir kitus kūrinius, Vydūno "Prabočių šešėlius", I. Šeinaus "Kuprelį", M. Pečkauskaitės "Senamė dvare". Išvadoje Dr. Grinius teigė, kad didelės dėmesys liaudies filosofams lietuvių rašytojų kūryboje liudija gyvą tiesos ir laisvės ilgesį sunkiais Lietuvos laikais. Ir šiandieninių pavojų akivaizdoje labai reikia palaikyti filosofinės nuotaikos asmenis, kurie įkvepia tautai ir visuomenei kilnesnių, nekasdieninių vertybių il-

gesį. Tokie drąsūs ir kilnūs žmonės, kaip Nijolė Sadūnaitė, Onutė Pranskūnaitė, Balys Gajauskas ar Viktoras Petkus gali, pasak dr. Griniaus, tapti naujų liaudies filosofų prototipais šiuolaikinėje mūsų literatūroje. Antradienio popietį savaitės dalyviai lankė Muncheno muziejus ir įžymybes, vadovaujami dr. J. Griniaus ir stud. M. Lando. Vakariniam posėdyje buvo pažymėta filosofo Antano Maceinos šiemetinė 70 metų amžiaus sukaktis. To uždavinio ėmėsi čikagietis dr. Kęstutis Girnius, jaunas, bet pajėgus filosofas. Savo paskaitoje jis apsiribojo prieš 40 metų Lietuvoje paskelbtu Maceinos veikalu „Socialinis teisingumas“. (Dr. K. Girniaus paskaita spausdinama šiame „Į Laisvę“ numeryje.)

Trečiadienį, VII.10, rytmetinio posėdžio paskaitą skaitė dr. Kajetonas Čeginskas, regis, vienas uoliausių europinių savaičių lankytojų, nė vienos per 25 metus nepraleidęs ir kiekvienoje ką nors skaitęs. Šį kartą paskaitininkas visiškai nevystė savo temos „Lietuviškosios visuomeninės minties raida istorijos šviesoje“ nei sisteminiu, nei probleminiu atžvilgiu, o tik pateikė žalią istorinių šaltinių medžiagą, kuri galėtų patarnauti užsibrėžtos temos svarstymui. Atskiruose fragmentuose atsispindėjo įvairių laikų Lietuvos sukilėlių dvasia ir nuotaikos, su lenkybe susijusi bajoriškoji lietuvybė, Lietuvos suskilimas sritimis ir jų kiekvienos ypatybės, lietuvių kalbos reikšmė tautinio atgimimo sąmonei. Dėl laiko stokos, kaip teigė paskaitininkas, atsakydamas savo kritikams, liko nepaliesti tokie svarbūs klausimai, kaip senosios luominės visuomenės pobūdis bei irimas, o taip pat bajoriškosios demokratijos poveikis, liaudžiai virstant tauta.

Popietį buvo žiūrима lietuviškos gamybos filmų: „Etnografinis ansamblis“, „Velnio nuotaka“, Lietuvos sporto olimpiada 1938 m. ir europinės krepšinio pirmenybės 1938-39 m.

Vakariniam posėdyje išklaudyta dr. Alberto Geručio paskaita apie nepriklausomos Lietuvos laikotarpį. Buvo apžvelgti šio laikotarpio laimėjimai, nesėkmės ir problemos. Paskaitininkas pabrėžė, jog tas trumpas, vos 22 metus trukęs, sužydėjęs laisvės laikotarpis yra ir šian dien labai svarbus lietuvių tautai, teikiąs vilčių susilaukti šviesesnės ateities. Dr. Gerutis neapsiribojo tik šviesiomis istorijos pusėmis. Jis palietė ir šešėlius, kurių niekad gyvenime netrūksta. Laisvoji Lietuva, sakė jis, nėra mirusi, todėl jai negalioja mirusiems taikomos dėsnių „arba gerai, arba nieko“. Tai — tik piktųjų laumių užkerėta pasakų karalaitė. Dr. Gerutis iškėlė didelį jaunimo vaidmenį nepriklausomos Lietuvos kūrimo darbe. Pirmasis Respublikos prezidentas A. Smetona turėjo 45 metus, o jo įpėdinis A. Stulginskis — 35 metus. Pirmasis nepriklausomybės kovose ant Alytaus tilto žuvęs karininkas A. Juozapavičius, 1 pėst. pulko vadas, buvo 25 m. jaunuolis. Atstatant carų Rusijos ir Didžiojo karo nualintą Lietuvą, kuriant beveik iš nieko savo valstybinį ūkinį, kultūrinį gyvenimą, reikėjo įveikti daug sunkumų. Kone viską savomis rankomis padaryti, be pašalinės paramos. Iš praeities paveldėtą atsilikimą nebuvo lengva trumpu laiku įveikti. Nebuvo tvirtos demokratinės valdymo formos tradicijų. Visoje Europoje viešpatavusi laiko dvasia pareikalavo savo duoklės ir iš nepriklausomos Lietuvos, tačiau visos jos silpnybės ir klaidos, dr.

Geručio nuomone, nublanksta prieš įvairiose gyvenimo srityse pasiektus laimėjimus, o jų vaisiai ir prisiminimas net šiandien stiprina lietuvių tautos sąmoningumą kovoje už jai priklausančias teises.

Ketvirtadienio, VII.20, rytą savaitės dalyvių dėmesys buvo sutelktas į šiandienines Lietuvos problemas. Paskaitininkas: muzikas, bet ir ekonomistas — Valteris Banaitis. Tema: Lietuvos ūkio supromoninimas ir įjungimas į Sov. Sąjungos visumą. Surinkęs aišų įdomių statistinių duomenų, paskaitininkas juos aiškino, primindamas ir daugybę praeities faktų. Išvadosė jis teigė, kad Lietuvos supramoninimo laipsnis tebėra menkesnis, negu kitose Pabaltijo respublikose, dėl mažų kapitalinių įdėjų. Vystoma pramonė nesivadovauja Lietuvos, bet ją išnaudojančios Rusijos interesais. V. Banaitis iškėlė ir naujas Lietuvos gamtos užteršimo problemas. Ypač nuostolingas Lietuvos ūkiui, pasak jo, krašto atskyrimas nuo pasaulio. “Socialistinis Lietuvos supramoninimas įvykdytas vien Lietuvos lėšomis, Rusijai nepridėjus nė cento”, teigė paskaitininkas. Be to, tai pasiekta didžiausia kaina: Lietuvos žmonių krauju, ašaromis, vargais, šimtų tūkstančių mirtimi. Paskaitininkas reiškė savo įsitikinimą, kad “išstverme ir begaline kantrybe Lietuvos jaunoji karta ir toliau kovos už savo krašto bei tautos ūkinį pakilimą. Ir didžiulisis pagristai tuo, kas jos pasiekta — ir ne kieno kito malone”. “Pasitarnauti didesniam žmogaus orumui, didesnei asmens ir tautos laisvei — tai didžioji viltis ir varomoji jėga visų, kurie myli Lietuvą ir jos žmones, kurie visad tenorėjo dirbti savo krašto naudai — ir žmonių, ne

tik savų, bet visų žmonių — žmonių gėrybei”, tais žodžiais baigė savo porą valandų užtrukusią paskaitą V. Banaitis.

Ketvirtadienio popietį įvyko Vokietijos Ateitininkų metinis susirinkimas ir ELFB metinis pasitarimas. Abu sambūriai apsvarstė savo veiklos klausimus, perrinko savo organus, pasmerkė Viktoro Petkaus teisminę parodiją. Vakariniam posėdyje įdomią filosofinio-teologinio pobūdžio temą “Lietuvių tautos atsparumo ir tautinės ištikimybės versmių beiėskant: Vytis ar Rūpintojėlis?” skaitė kun. dr. Vytautas Kazlauskas, Vatikano radijo liet. skyriaus vedėjas. Temą įkvėpė Lietuvos pagrindžio spauda, ypač “Aušros” 8 nr. straipsnis “Ką turime daryti?”. Ten pabrėžiamas reikalas ginti didžiausias tautos vertybes: kalbą, tėvynės meilę ir . . . tikėjimą. Netiesiogiai paskaita buvo atsakymas į vieno paskaitininko mėginimą ankstesnėje studijų savaitėje Vyties ir Rūpintojėlio prasmėms aiškinti kaip dvi nesuderinamas priešybės. Įdomiai interpretuodamas Lietuvos istoriją, kun. Kazlauskas pabrėžė pavėluoto ir kardu nešamo krikšto abipusę žalą: tiek lietuvių tautai (jau pakankamai išryškintas faktas), tiek visuotinei Bažnyčiai, kurios spektre ilgai trūko savitos lietuviškos spalvos (per mažai savųjų ir svetimųjų pastebėtas faktas). Vokiečių ordino imperializmas ir lenkų kultūrinė invazija — dvi gilios žaizdos Lietuvos istorijoje dažnai meta šešėlį ant krikščionybės, tačiau šiandien pastaroji yra glaudžiai suaugusi su tautos likimu, kaip Rūpintojėlis lietuviškame peizaže. Paskaitininkas toliau išdėstė savitą Kristaus Kryžiaus teologiją, kuri pratėsia jo anksčiau taip pat studi-

jų savaitės rėmuose išvystytą „išlaisvinimo“ teologiją.

Penktadienį, VII.21, toliau buvo telkiamasi prie šiandieninių tautinio likimo problemų. Paskaitininkas — Stasys Lozoraitis Jaun., Lietuvos Atstovas prie Šv. Sosto, kalbėjo tema „Laisvės kova vakar, šiandien ir rytoj“. Jis apžvelgė pokario padėtį, lietuviškųjų laisvės kovos veiksmų tėvynėje ir išeivijoje problemas. Mums teko ir tenka kovoti už savo teises be kapitalų, be tarptautinės paramos, kuriais naudojasi kiti mūsų laikų išsivadavimo sąjūdžiai. Palietęs dabartines aktualijas, S. Lozoraitis Jaun. labai įtaigiai išryškino politinio ir juridinio galvojimo skirtumus, tuo pagrindu pateisindamas šiemet Lietuvos Diplomatinijos šefo užsienyje ir VLIKo pirmininko bendrą nuomonę, kad Lietuvos egzilinės vyriausybės sudarymo klausimas nesąs aktualus. Reikia pastebėti, jog toji mintis pirmą kartą buvo iškelta studijų savaitėje, o vėliau radusi atgarsio ir paskutinėje VLIKo seimo sesijoje. Išvadoje paskaitininkas pabrėžė, kad ne nuolatinis vadovaujančių veiksmų organizavimas ar pertvarkymas, bet didesnis lietuviškųjų masių suaktyvėjimas, mažų konkrečių žingsnių gausa gali atnešti geidžiamų vaisių. Ypač reikšmingas buvo pasiūlymas išvystyti išeivijoje Lietuvos pagrindžio rėmėjų tinklą, turėti kiekviename krašte žmonių, kurie sugebėtų greitai išversti naujausią Kronikos ir kitų leidinių medžiagą, ją pateikti spaudai ir tiems, kurie domisi mūsų reikalais. Tai būtų realus įsijungimas į kovojančios tautos pastangas, labiau apčiuopiamas ir naudingesnis už bet kokių bergždžių juridinių konstrukcijų kūrimą. Popietį Kard. Doepfnerio rūmų šv. Mar-

tyno koplyčioje įvyko vargonų koncertas, kuriame dalyvavo ir vietos vokiečių visuomenė. Prof. Vytenis Vasyliūnas grojo J.S. Bacho, C. Francko ir F. Liszto kūrinius. Atliko ir lietuvių kompozitorių veikalus: J. Gaidelio „Vakaro meditaciją“ ir V. Barkausko „Gloria Urbi“, parašytą Vilniaus miesto 650-sioms metinėms.

Vakare įvyko Tėvynės valandėlė, rengiama kasmet nuo pirmosios savaitės. Pradėta Tautos himnu. Lietuviškosios Helsinkio grupės atstovas užsienyje prof. Tomas Venclova pasakė kalbą apie neseniai nuteistą patį veikliausią šios grupės narį Viktorą Petkų. Jis nušvietė žmogaus teisių sąjūdžio ir minėtos grupės atsiradimo Lietuvoje priežastis ir tikslus, ypač pabrėždamas Petkaus vaidmenį ir asmenybę. Kalbėtojas ragino išeivijos lietuvius sutelkti visas jėgas, kad Viktoras Petkus būtų išvaduotas, kaip savo metu jūreivis Simas Kudirka.

Savo įkvėptu poetiniu žodžiu Tėvynės valandėlę šiemet praturtino poetas Kazys Bradūnas, savo recitalyje perteikęs savo ilgo kūrybinio kelio skerspiūvį. Ir kiti šio vakaro programos atlikėjai buvo svečiai iš užjūrio: dainininkė Elena Blandytė, kuri padainavo keturias liaudies dainas, akomponuojant V. Vasyliūnui, ir rež. Jonas Jurašas, parodęs savo naujausiųjų pastatymų skaidres. Muncheno „Ratukas“, pasipildęs jėgomis iš toliau, atliko „Sadutę“.

Šeštadienį, VII.22, rytą buvo išklausa paskutinė paskaita apie dabartinę Lietuvos demografinę padėtį ir jos etnografines ribas. Poetas, vertėjas, literatūros žinovas, semiotikos specialistas Tomas Venclova pasirodė ir puikus politikos

bei visuomenės klausimų nagrinėtojas. (T. Venclovos paskaita spausdinama šiame „Į Laisvę“ numeryje — red.)

Šeštadienio popietį, vadovaujant moderatoriui V. Natkevičiui, įvyko savaitės kritiškas įvertinimas. Tai irgi pastovi savaitės dalis, kurioje atkreipiamas dėmesys į netobulumus, į tai, ko reikėtų sekantį kartą išvengti. Taip pat pateikiami pasiūlymai ateinančios savaitės rengėjams dėl vietos, laiko, paskaitininkų, temų. Dalyvių dauguma pasisakė už tai, kad kitais metais europinė LS savaitė būtų rengiama Belgijoje. Rašyt. E. Cinzas sutiko patyrinėti tokią galimybę. Atsižvelgta ir į pageidavimą prisiderinti prie PLJS IV-jo Kongreso programos.

Šios savaitės meninės dalies viršūnė buvo Muncheno valstybinės operos solistės Lilijos Šukytės koncertas. Ji atliko po vieną Mozarto ir Bajoro kūrinį, po keturis Brahmsio ir Gruodžio. Jos dainavimu gėrėjosi savaitės dalyviai, o vietinės spaudos dėmesys dainininkei prisidėjo ir prie šios savaitės pagarsinimo vokiečių visuomenėje. Įžymioji solistė savo koncertu yra praturtinusi ir XX-ąją LS savaitę.

Sekmadienį, liepos 23, jubiliejinės studijų savaitės uždarymas. Mišias aukojo Europos lietuvių vyskupas dr. A. Deksnys, asistuojamas prel. dr. P. Celiešiaus ir kun. T. Eremino. Giedojo sol. E. Blandytė, vargonavo V. Vasyliūnas. Europinės

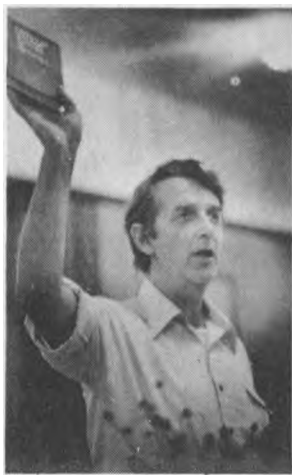
LS savaitės, sakė vyskupas, suartina lietuvius. Jose sėjama geroji sėkla. Palietęs blogio problemą ir reikalą su juo kovoti, pamokslininkas išryškino žmogaus išvadavimo su Dievu ir be Dievo skirtumus. Kviesdamas visus prisidėti prie Evangelijos tiesų įkūnijimo Šiame pasaulyje, vysk. Deksnys ragino giliai įsidėmėti Dievo Tarno arkiv. Jurgio Matulaičio patarimą „nugalėti blogį gerumu“. Po pamaldų įvyko trumpas savaitės uždarymo aktas, kuriame buvo priimtas bendras savaitės dalyvių pareiškimas — sveikinimas tėvynėje ir išeivijoje gyvenantiems lietuviams.

Savaitės metu veikė kelios turiningai ir skoningai dail. Alf. Krivicko paruoštos parodos. Buvo išstatyti Lietuvoje ir išeivijoje gyvenančių dailininkų raižinių, tapybos ir vitražo darbai, 25-kių LS savaitės nuotraukų rinkinys, naujausi leidiniai apie Čiurlionį, knygos ir žurnalai, liečių lietuviškojo mokslo, meno ir kultūros gyvenimą, pažymėta dail K. Šimonio mirtis.

Kiekvieną rytą katalikų dvasiniais reikalais rūpinosi kun. A. Rubikas, o evangelikų — kun. J. Urzdė. Savaitės darbus stebėjo ir kasdien apie juos klausytojams Lietuvoje pranešinėjo „Laisvės“ radijo atstovai. Trumpai sakant, XXV-ji Europos Lietuviškųjų studijų savaitė buvo vertingas nueitojo kelio ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo 60-ųjų metinių pažymėjimas Vak. Europoje.

Dr. J. Dietautas

Mielas skaitytojau,
pastabas apie šį „Į Laisvę“ numerį siųsk redaktoriui iki 1079.11.28.

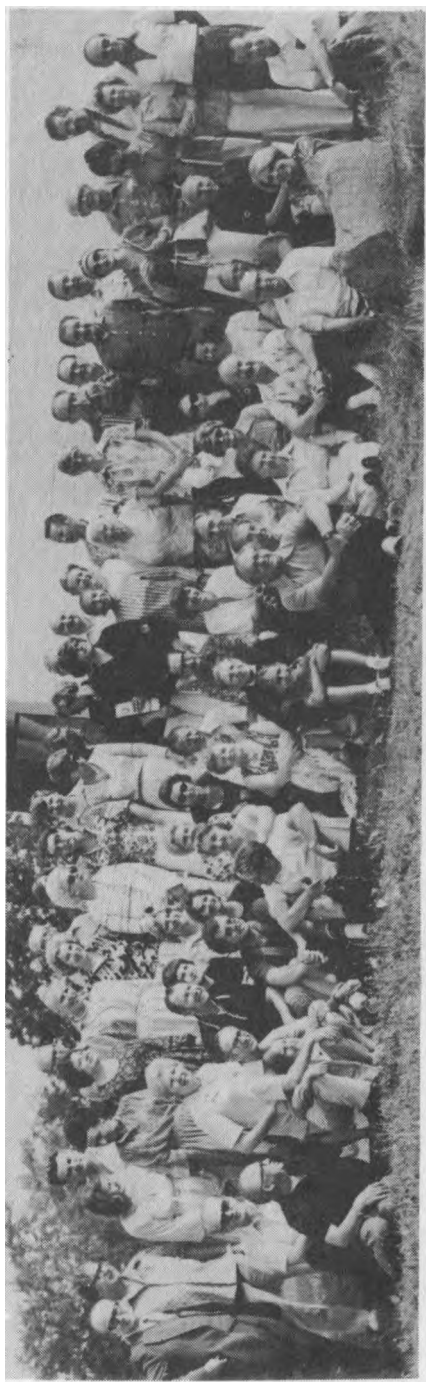
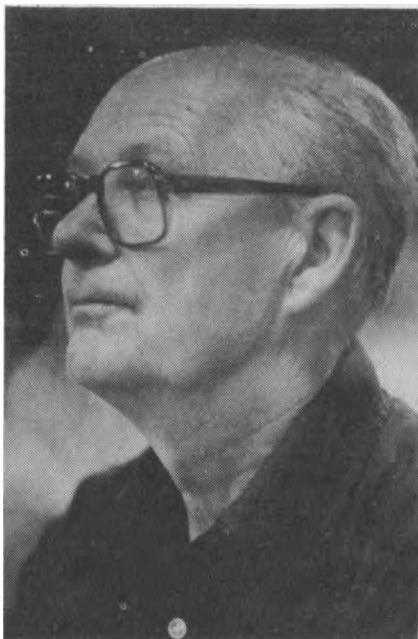
LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI DAINAVOJ

(Rugpjūčio 6-13)

Studijų savaitės paskaitininkai: viršuje — dr. Antanas Klimas, Rima Mironienė, dr. Tomas Remeikis; apačioje — Antanas Sabalis, Antanas Saulaitis, SJ ir Leonardas Valiukas; dešinėje dr. Adolfas Damušis, buv. Laikinosios Lietuvos vyriausybės ministeris ir LFB Tarybos prez. pirminkas ir bendrinė stovyklautojų nuotrauka

Nuotraukos V. Maželio, K. Ambrazaičio ir J. Urbono

Lietuvių fronto bičiuliai mėgsta Dainavos stovyklą. Iš 22 studijų ir poilsio savaitių, surengtų JAV ir Kanadoje, 15 buvo Dainavoj. Tiktai septynios kitose vietovėse: 4 Kennebunkporte pas lietuvius pranciškonus (1957, 58, 63 ir 75), 1 — Union Pier, Mich. (1961) ir 2 — Wasagoj, Kanadoj (1962 ir 1972).

Ne tik geografinė stovyklos padėtis bei palankios sąlygos tokiems susibūrimams, bet ir bičiulių ilgametis sentimentas pačiai stovyklai padėdavo LFB centro valdyboms, stovyklų rengėjams, gan lengvai apsispręsti už Dainavą.

Nuo pat LFB veiklos pradžios šiame kontinente bičiuliai puoselėjo jaunimo stovyklos idėją, o jai virtus realybe, rėmė aukomis ir darbu. Ir čia iškyla bičiulių Damušių,

kun. Dabušio, Petrulių, dr. Kisieliaus, dr.dr. Adomavičių, dr. Razmos, dr. Majausko, dr. Ambrozaičio, Polikaičių, Urbonų ir kitų vardai, kurie Dainavos stovyklai labai reikšmingi.

22-ji Studijų ir poilsio savaitė Dainavoje savo apimtimi, pobūdžiu, renginiais nedaug tesiskyrė nuo ankstesniųjų. Tiksliai surimtę veidai, amžiaus pabaltinti ar praretinti plaukai vyresniesiems tradiciniams stovyklausojams liudijo, kad užsikrauta beveik 30 metų našta ant savų pečių. Stovyklavo ir jaunesniosios kartos, bet Linų Kojelių skaičius nebuvo didelis.

Paprastai tokioms studijų savaitėms buvo duodama tema, ir visos paskaitos ir simpoziumai būdavo į tos temos rėmus įsprausti. Šių metų studijinė dalis buvo pavadinta "apžvalgine". Atseit, žvelgta į mūsų kasdienybę, ji analizuota ir mėginta padaryti išvadų.

Prof. Brazaičio prisiminimas ir rezistencija

Jau sekmadienį bičiuliai ir jų svečiai suvažiavo į Dainavą. Jų buvo nuo Los Angeles iki New Yorko. Pirmadienį, pakėlus vėliavas, prisistačius stovyklos komendantui Al-

fonsui Vėlavičiui, susirinkusius pasveikino CV pirm. inž. J. Ardys ir Tarybos pirm. A. Raulinaitis. Buvo supažindinta su studijų savaitės programa ir perskaitytas PLB garbės pirm. Stasio Barzduko laiškas. Bičiulis Barzdukas dėl amžiaus, ligos ir tuo pat metu dėstymo Lituanistikos kursuose negalėjo stovykloje dalyvauti.

Po vakarienės buvo susipažinimo pobūvis, kur pasivažiinta vynu ir sūriais, padainuota. Vidas Neve-rauskas akordeonu padėdėjo dainas.

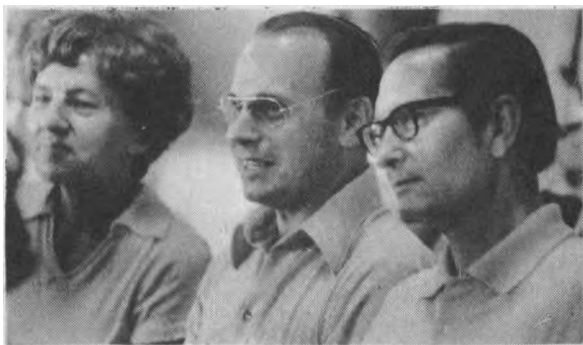
Antradienį studijiniuose pranešimuose kalbėjo du buv. antinacinės rezistencijos kaliniai — Juozas Kojelis, "Į Laisvę" redaktorius, ir dr. Adolfas Damušis.

Juozas Kojelis stengėsi parodyti ne "knyginį", ne "oficialų" Brazaitį, bet tokį, kokį jis pažino iš asmeniškų kontaktų. Cituodamas Brazaičio sakyta ir laiškuose rašytas mintis, jis perdavė Profesoriaus nusistatymus bendravimo su Lietuvos lietuviais, veiksmų tarpusavio santykių, apamai lietuviškos veiklos, frontininkų sąjūdžio ir kitais visuomeniniais klausimais.

Po Kojelio kalbėjęs dr. Adolfas Damušis, pateikė daug naujos medžiagos iš atrastų Geštapo dokumen-

Onutė Baužienė, Simas Kudirka ir Juozas Baužys linksmesniu programos momentu

Nuotrauka V. Maželio

tų. Prisiminta Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo komiteto 1943 m. organizavimosi sunkumus, lietuvių rezistentų siekius, jų planus ir svajones ateičiai.

Simas Kudirka Amerikos keliuos

Trečiadienio studijų programoje kalbėjo Vanda Stašaitienė, praėjusių metų lapkričio mėnesį išvykusi iš Lietuvos. Anot jos, nors kraštas jau neša 39 metų vergovės jungą, bet tauta okupantui galvos nenulenkia. Ji perdavė krašto nuotaikas ir paskutines aktualijas.

Gabrielius ir Rima Mironai iš Philadelphia į stovyklą atvyko su svečiu Simu Kudirka iš New Yorko. Abu Mironai, jaunosios kartos atstovai, baigę universitetus, aktyvūs LB darbuotojai, radijo programų redaktoriai ir pranešėjai, mokytojai lit. mokyklose, labai daug talkiną Simo Kudirkos darbuose.

Stovyklautojai išlydi svečius — Rimą ir Gabrielių Mironus ir Simą Kudirką. Visi linksmi nusiteikę, nes šiemetiniai svečiai, sužavėti stovyklautojų nuoširdumu, pažadėjo kitais metais būti visos savaitės stovyklautojais

Rima papasakojo apie Kudirkų sunkius pirmuosius žingsnius Amerikoje. Nuo pat pirmos dienos, nuo nusileidimo New Yorko aerodrome, Kudirkų, ypatingai Simo, gyvenimas tapo suvisuomenintas: pasirodymai televizijoje, kalbos per radiją, pasikalbėjimai su spaudos žmonėmis, konferencijos, išvykos pas lietuvius ir amerikiečius. Toliau — išsamus straipsnis "Readers Digest" žurnale filmo ir knygos reikalai, kaštavę daug nervų, daug nerimo ir netikrovės valandų. Bendrai, su filmu užtrukta 3 metai, o su knyga 2-ji. Nuo pat atvažiavimo į šį kraštą, Simas keliavo per visus didžiuosius miestus, susitiko su žinomais politikais, kultūrininkais, visuomenininkais. Simo Kudirkos ir kartu Lietuvos vardas laikas nuo laiko vis sugrįždavo į didžiosios spaudos puslapius.

Nuotrauka V. Maželio

Filmas "The Defection of Simas Kudirka" šių metų sausio 23 perduotas per Amerikos televiziją. Pagal televizijos surinktus duomenis, filmą matė 20 mil. žmonių. Yra vilčių, kad filmas bus dar pakartotas per Amerikos ir Europos televiziją, nes filmo kopijos jau nupirktos.

Simo Kudirkos knygos, "For those Still at Sea", jau išleista dvi laidos po 10.000 egz. Tikimasi greit pakartoti ir trečiąją laidą.

Pats Simas Kudirka kalbėdamas išreiškė viltį, kad bus parašyta dar viena knyga, nušviečianti dabartinę Lietuvos padėtį ir nurodanti priežastis, kas prie to privedė. Ji būtų skirta amerikiečių skaitančiai visuomenei. Jis kvietė visus eiti darniu žingsniu, būti budriems ir atsargiems. Pusiausvyros netekimas "padaro velniškų dalykų".

G. ir R. Mironai buvo atsivežę daug filmo, knygos, Kudirkos kelionių aprašymų, nuotraukų, propagandos lapelių, skelbimų, laikraščių bei žurnalų ištraukų ir t.t.

Ne vien Mironai organizavo Kudirkos pasirodymus. Daiva Kezienė čia parodė daug iniciatyvos, pašventė daug laiko ir energijos. Bet vien Mironienės užangažuotų ir įvykdytų Kudirkos pasirodymų statistika kalba apie milžinišką darbą, atliktą šios jaunos entuziastės: 39 televizijos pasirodymai, 24 pranešimai per radiją, 29 interview su Amerikos spauda, apkeltauta 22 didieji Amerikos ir Kanados miestai ir t.t.

Jei iš pradžių 80% kelionių buvo tarp lietuvių ir 20% tarp amerikiečių, tai dabar tie procentai yra atvirkšti. Kudirka pasirašė sutartį per šiuos akademinius metus kalbėti Amerikos universitetų ir kolegijų studentams.

Iškilminga vakarienė

Studijų ir poilsio savaitės vidury, paprastai trečiadienį, yra rengiamos vakarienės su šokiais, programa ir pasilinksminimu. Seniau tokių vakarienių metu buvo kepamas jautis. Šiemet tokia susipažinimo vakaronė buvo valgykloje, o vėliau visi susirinko į paplūdimio pastogę pasilinksminimui, šokiams, dainoms ir programai.

Dvi sesutės iš Detroito, Regina ir Kristina Butkūnaitės, pritariant gitarra, padainavo savo ir kitų autorių kūrybos. Simpatingos ir talentingos dainininkės, jau toli pažengusios dainos ir muzikos srity, turėtų savo talentų neužleisti. Jų trumpa programa buvo graži dovana šiam jaukiam pobūviui.

Išsivijos ateities vizijos ir dabarties alternatyvos

Ta tema kalbėjo kun. Antanas Saulaitis, SJ, ketvirtadienį po jo atnaušatų šv. Mišių. Svečias-prelegentas buvo specialiai atvykęs iš Putnamo stovyklos ir tą pačią dieną vėl išskubėjo į Rytinis pakraščius pasiruošti skautų tautinei stovyklai, kur jam buvo pavestos kultūrinių programų vadovo pareigos.

LFB c. v. pirm. ir šių studijų moderatorius J. Ardys kalbėtoją pristatė kaip jaunosios kartos šulą, švietėją, skautų veikėją, aktyvų bendruomenininką. (Kun. A. Saulaičio paskaita bus spausdinama kitame "Į Laisvę" numeryje).

Lietuvių kalbos ateitis

Ketvirtadienio vakare šia tema kalbėjo dr. Antanas Klimas, Rochesterio universiteto profesorius. Metęs žvilgsnį į lietuvių kalbos praeitį, pabrėžė, jog 18-20 amžiuje buvo stip-

Kristina ir Regina Butkūnaitės linksmavakario metu atlieka programą (atlieka savo kompozicijos dainas)
Nuotrauka J. Urbono

Rima Mironienė (dešinėje) ir Simas Kudirka priima stovyklos dovaną; kiti — Balys Raugas, Marija Raugienė ir Marytė Ambrozaitienė

Nuotrauka V. Maželio

Individualios diskusijos po studijinės paskaitos: J. Kojelis ir S. Smalinskienė, L. Žemaitienė ir S. Kudirka (po medžių), Liuda Rugienienė ir Alg. Raulinaitis

Nuotrauka J. Urbono

riai baiminamasi, kad seniausia kalba galinti būti išbraukta iš gyvųjų kalbų tarpo. Nepriklausomo gyvenimo metais ši baimė automatiškai pranyko, kai lietuvių kalba tapo ne tik tautos, bet ir valstybės kalba. Naujoji komunistų okupacija, deportacijos, stiprus jaunosios kartos sunaikinimas partizanų eilėse, masinė emigracija, rusų infiltracija kraštan lietuvių kalbos ateities perspektyvas labai sumažino.

Tiktai po Stalino mirties, nuo 1953 m., lietuvių kalbai, galima sakyti, prasidėjo šviesesnė epocha: užaugo nauja karta, šiek tiek atleisti varžtai lituanistiniam mokslui, pradėta leisti žurnalai grynai kalbos reikams, išaugo kalbos specialistų kadras. Šiuo metu Lietuvoje išeina 4 kalbos žurnalai, 2 kalbos kultūros žurnalai, leidžiami žodynai, gramatikos ir t.t. Bet šiuos džiugius reiškinius, deja, temdo rusų didėjimas krašte (8%), rusų kalbos brukimas į universitetus ir mokyklas, svetimybų didėjimas kasdieninėj ir rašomoj kalboj. Profesorius siūlo išleisti lietuvių kalbos sinonimų žodyną. Jo nuomone, bent dabar nėra pavojų fiziškai išnykti lietuvių kalbai, bet įvairių pasikeitimų joje nebus išvengta.

Dr. Klimas buvo atsivežęs lietuvių kalbos knygų ir kitokių leidinių, spausdintų dabartinėje Lietuvoje. Su jais klausytojai turėjo progos susipažinti.

Kalbotyros specialistas atsakė į eilę klausimų. Jo kruopščiai paruošta ir aktuali paskaita turėtų būti išgirsta didesnių auditorijų lietuvių kolonijose. Dr. Antanas Klimas buvo atvykęs iš aukštųjų lituanistinių kursų, kurie vyko prie Akrono, Ohio.

Savais reikalais

Visas penktadienio rytas ir dalis popietės buvo skirta LFB organizaciniam reikalams. Kadangi stovykloje dalyvavo dalis Tarybos ir CV narių, jie turėjo atskirų pasitarimų savaitės bėgy, o bendras pasiinformavimas vyko penktadienį, kai abu pirmininkai: Algis Raulinaitis ir Juozas Ardyas padarė pranešimus.

Dr. K. Ambrazaitis, ilgametis buvęs Tarybos ir CV pirmininkas, savo atidaromajame žody, prisiminęs LF praeitį, kalbėjo apie mūsų sąjūdžio įnašą Lietuvos laisvės ir tautinio išlikimo pastangose. Mūsų sąjūdžio įsipareigojimai tebėra realūs ir nekeistini. Tiktai reikia kai kuriuos darbus pergrupuoti ir nustatyti pirmumą pagal gyvenimo realybę. Turime tęsti darbus, rezistencinei organizacijai priklausančius. Ištikimybė savo idealui negali jausti nuovargio.

Dr. Vytautas Majauskas su žmona Vanda šią vasarą visą mėnesį atostogavo Europoje ir vieną savaitę praleido sukaktuvinėje 25-joje Europos lietuviškųjų studijų savaitėje. Plačiai apie ją papasakojo, parodydami gražių skaidrių.

Dr. V. Majauskas yra ir prof. J. Brazaičio monografijos ir jo raštų išleidimo fondo pirmininkas. Monografiją rašo dr. J. Girnius. Rašymas jau gerokai persirito į antrą pusę. Užplanuota išleisti ir kiti jo raštai. Fondui jau suaukota 24.000 dol.

Inž. V. Naudžius "Į Laisvę" fondo reikalų vedėjas, pranešė, kad tuojau iš spaudos išeis dr. J. Girniaus papildyta "Tauta ir tautinė ištikimybė" 2-ji laida ir J. Daumanto "Partizanų" 3-ji papildyta laida. Tų knygų laidos jau išsibaigusios,

JAV ir Kanados LFB konferencijos Dainavoje pagrindiniai pranešėjai: Juozas Ardys, centro valdybos pirmininkas ir stovyklos vadovas, P. Algis Raulinaitis, LFB Tarybos prez. pirm., ir dr. Kazys Ambrozaitis, konferencijos pirmininkas. Nuotraukos V. Maželio ir J. Urbono

o pareikalavimas esąs didelis. Iki šiol fondas yra išleidęs 9 vertingas knygas.

Iš kitų pranešimų pažymėtina:

“*I Laisvę*” žurnalas išsiverčia iš prenumeratos, bet bičiuliai raginami pasekti Detroito-Windsoro bičiulių pavyzdžiu. Jie finansavo vieno “*I Laisvę*” numerio išleidimą. Skatinta skaityti ir platinti *LKB Kronikas*.

Linas Kojelis, magistro laipsniu baigęs politinius mokslus Princetono un-te, vienas iš jaunosios kartos aktyvistų, paskirtas LFB atstovu Vlike.

Perredaguotas ir priimtas LFB statusas. Seniai laukiamas LF Credo jau galutinai suredaguotas ir dar šiais metais bus paskelbtas.

Centro valdyba turėjo devynis posėdžius, surengė dvi poilsio ir studijų savaites, leidžia biuletinį, kurį redaguoja pats pirmininkas.

Išklausyti trumpi pranešimai iš Chicagos, Clevelando, Detroito, Windsoro, Toronto, Los Angeles,

New Yorko, Philadelphijos, Waterburio sambūrių.

Balys Raugas painformavo apie LB Krašto valdybos darbus, plačiau stabtelėjęs ties Krašto valdybos ryšiais su Baltaisiais rūmais Washingtone.

Stovyklos dalyviai pasirašė sveikinimus St. Barzdukiui ir Vytautui Vaitiekūnui.

Pasibaigus pokalbiams organizaciniais reikalais, po pavakarių prie ežero kalbėjo Linas Kojelis apie Brazilijos lietuvius, pas kuriuos jis lankėsi visą mėnesį. Kelionę finansavo Ateitininkų Federacija.

Politinė mintis Lietuvoje

Prof. dr. Tomas Remeikis, dėstąs politinius mokslus St. Joseph kolegijoje, savo studijinę temą gvildeno *Aušros* ir *Nacionalinio fronto* programų rėmuose, plačiau išryškindamas disidentų veiklą Lietuvoj. Disidentų esą trys grupės: (1) komu-

nistų partijos nariai, siekią tautinio komunizmo; (2) kovotojai už lietuvių tautinę kultūrą ir (3) politiniai aktyvistai, aiškiai pasisaką už laisvą Lietuvą.

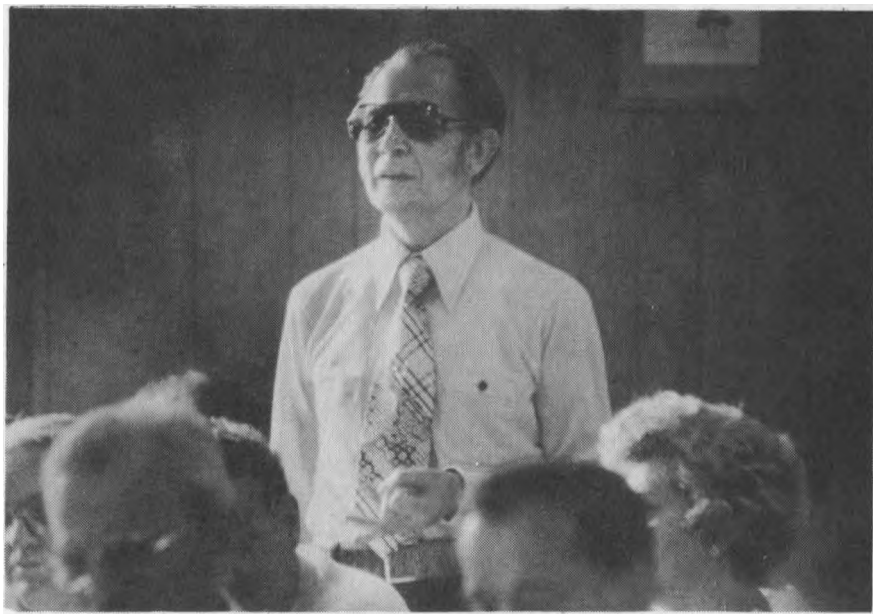
Prelegento nuomone, partizanų karas ir aukos buvo reikalingos, kaip ir 1863 m. sukilimas, tautos dvasiai išlaikyti.

Prasidėjęs disidentinis judėjimas Lietuvoje stiprėja. Jiems jau 1966 m. pradėta kelti bylos, pasirodė pagrindžio spauda. Šis judėjimas dar sustiprėjo po Kalantos susideginimo.

Pagrindžio *Aušra* laikoma kaip ir *LKB Kronikos* satelitas, atstovaujās tautinį sąjūdį. Basanavičiaus *Aušros* uždavinys buvo sukurti tautinę sąmonę, o dabartinės *Aušros* — tautinę sąmonę išlaikyti. *Aušros* jau išleista 10 numerių, apie 60 puslapių.

Apie *Nacionalinį liaudies frontą* daug žinių neturima, bet jo autentiškumu neabejojama. Jo programa nėra nacionalinė, nei katalikiška; skelbiasi kaip ateistinis organas. Įsteigtas 1955 metais. Vakarų pasaulį yra pasiekę 5 tos organizacijos dokumentai. Pasisako už mintį, kad išsilaisvinti galima tik tai kartu veikiant su latviais, estais, ukrainiečiais. Organizacija nieko bendro nenori turėti nei su kapitalistine, nei su stalinistine Lietuva. Atrodo, kad yra jaunų idealistų organizacija.

Prof. dr. Nijolė Remeikienė, Čikagos universitete dėstanti odontologiją, šią vasarą su profesionalų ekskursija buvo nuvykusi į Lietuvą. Juos priėmė vaišingai, stengėsi nepiršti propagandos, bet apie Nepriklausomo gyvenimo laikotarpį visiš-

Pasisakymas diskusijose iš vietos: kalba Juozo Brazaičio raštams leisti fondo pirmininkas dr. Vytautas Majauskas. Nuotrauka V. Maželio

kai neužsiminė. Lankėsi Palangoje, Elektrėnuose, Kaune, Vilniuje ir kitur. Priėmimus padarė Mokslo akademija, buvo pokylis Verkių rūmuose. Įdomiai pasakojo savo išpūdžius:

Vakare žinomas foto menininkas Vytautas Maželis rodė spalvotų skaidrių iš savo kelionių, o po to kanadiečiai bičiuliai — Aušrotai, Kriaučiūnai, Jasinevičiai — pakvietė savo amerikiečius draugus jaukiam papabendravimui ir užkandžiui.

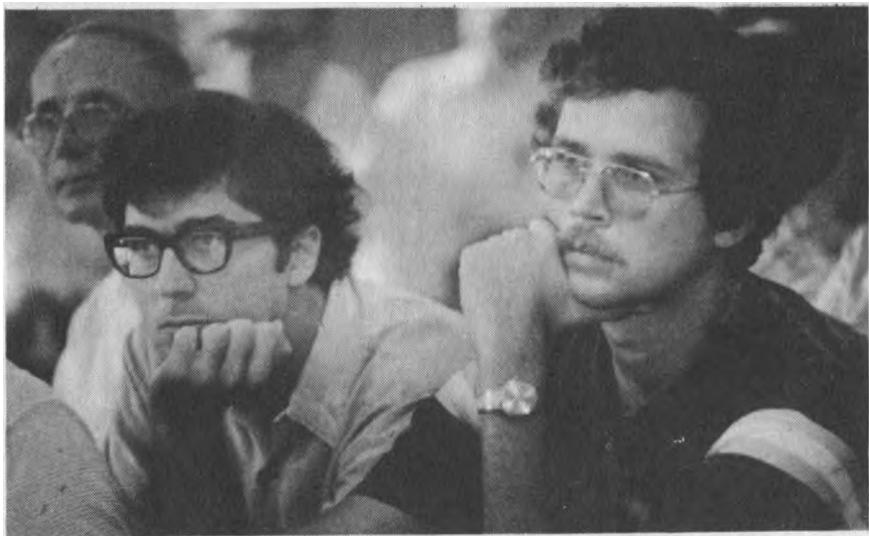
Vliko veikla ir jo problemos

Šeštadienį stovyklautojai išklausė dviejų paskaitų: inž. Antano Sabalio iš New Yorko ir politinių mokslų magistro Leonardo Valiuko iš Los Angeles.

Antanas Sabalis, buvęs LFB atstovas Vliko taryboje ir dabar Vliko valdybos narys, gerai žino šios mū-

sų laisvinimo institucijos realią padėtį. Nurodęs Vliko organizacinę struktūrą, išskėlė teigiamas ir neigiamas puses. Dabartinė struktūra nėra amžina. Jis buvo reformuotas prieš 15 metų. Dabar sąlygos vėl pakitę, todėl vėl jaučiamas spaudimas jį reformuoti. Iš teigiamų pusių, tai tęstinumas — Vilkas iš Lietuvos kilusi institucija. Nedarant reformų, bus sunku surasti darbingų žmonių, nes jau dabar yra organizacijų, kurios nebeturi atstovų, o darbingi žmonės traukiasi. Vlikas senųjų partijų rankose, ir jie apie reformas nei girdėti nenori. Todėl galimybės reformuotis nėra didelės.

Vlikas turėjo jaunimo seminarą. Pasisėkė neblogai, bet jaunimas aiškiai pasisakė, kad per partijas į Vliką dirbti neateis. Sakė, LB sistemą suprantą, bet ne Vliko.

Kęstutis Smalinskas ir Linas Kojelis,
jaunieji LB bičiuliai, domisi Lietuvos laisvinimo problemomis

Nuotrauka V. Maželio

Vlikas išleido *Steigiamąjį Seimą*; taip pat yra parašytas ir spausdinamas dr. J. Pajaujo *Genocidas* anglų kalba. Tikimasi, kad dar šiais metais išeis. Reikėtų išleisti ir daugiau knygų bei kitų leidinių, bet nėra rašančių.

Naujai išskylančios laisvinimo problemos

Paskaitų serija buvo užbaigta Leonardo Valiuko pranešimu. Šis aktivas LFB narys, Rezoliucijų komisijos pirm., buvęs CV pirm., *Laisvę* redaktorius, žurnalistas, savo mintis koncentravo į būdus ir priemones, kaip sėkmingiau Lietuvos bylą išnešti į platųjį pasaulį. Anot jo, tokį svarbų ir atsakingą laisvinimo darbą gali dirbti ekspertai. O tokių mums reikia, jei norime susilaukti kokių rezultatų. Nesigailėti lėšų (jų sumos sukosi apie šimtus tūkstančių), mėginti tam darbui paruošti jaunimą. Turi būti sušaukta visų veiksmų konferencija ir sukurta Informacijos institucija. Reikia veržtis į amerikiečių spaudą, nuolat keliant mūsų reikalus. Mėginti kitaučius įjungti į Lietuvos bylą. Mūsų veiklos formos pasenusios, kaip pasenę ir visi minėjimai. Jaunimas į juos neina. Prelegentas pabėrė ir visą eilę kitokių siūlymų, kuriuos jis anksčiau yra iškėlęs spaudoje ar prakalbose.

Po abiejų pranešimų buvo eilė paklausimų, į kuriuos prelegentai mielai atsakė.

Literatūros ir dainos vakaras

Apie pusantro šimto stovyklos dalyvių ir svečių šeštadienio vakare susirinko į didžiąją salę studijų ir poilsio savaitės užbaigiamajam kon-

certui. Tokia jau tradicija per 22 metus.

Algis Raulinaitis, LFB tarybos pirm., pasveikino dr. Adolfą Damašį jo 70 metų amžiaus proga. Visi sustoję sugiedojo "Ilgiausių metų". Prisegta gėlių iš Dainavos laukų. Trumpais linkėjimais iš širdies gilumos pagerbtas asmuo, be kurio, tur būt, čia nebūtų galėjęs rinktis jaunimas, ateitininkai, skautai, šauliai, aišku, ir frontininkai.

Visus koncerto-vakaro dalyvius pasveikino LFB CV pirm. Juozas Ardy, pakviesdamas dr. V. Majauską būti šio vakaro vadovu.

Su humoru, sklandžiu ir taikliu žodžiu dr. Majauskas pakomentavęs studijų dienas, jų temas ir prelegentus, pakvietė simpatingą solistę Oną Pliuškonienę iš Philadelphia. Solistė jau yra davusi eilę koncertų JAV ir Kanadoje.

Pirmoje daly solistė atliko K. Brundzaitės, G. Gudauskienės, E. Laumenskienės ir A. Kaulinytės dainas. Akomponavo muz. Aloyzas Jurgutis.

Anatolijus Kairys, rašytojas, dramaturgas, kultūrininkas, daugelio knygų autorius, 4 dramų ir 2 romanų laureatas, paskaitė nuotaikingą humoreską "Naujas kinas".

Antroj koncerto dalyje auditorija išgirdo solistės atliktas S. Čerienės, S. M. Bernardos, SSC, K. Brundzaitės, O. Metrikienės ir A. Dirvinskaitės dainas. Solistė, kaip iš repertuaro matyti, buvo pasirinkusi tik lietuvių moterų kompozitorių dainas. Jos labai tiko solistės plačios skalės balsui ir nuotaikai.

Aloyzas Baronas, vienas iš produktyviausių talentų mūsų tremties literatūroje, keletą kartų laimėjęs literatūrinės premijas, redaktorius, nuolatinis LFB stovyklų dalyvis, pa-

Koncerto — literatūros vakaro programos dalyviai; iš kairės — rašytojas Anatolijus Kairys, muzikas Aloyzas Jurgutis, solistė Ona Pliuškonienė ir rašytojas Aloyzas Baronas

skaitė 13 humoro eilėraščių. Jo su gan stipriu satyros atspalviu eilės plakė mūsų dienų negeroves.

Rugpjūčio 13-sios sekmadienį, nuleidžiant vėliavą, uždaramąjį žodį pasakė dr. Adolfas Damušis. „Kasmet suvažiuojame į šias savaitines studijų dienas poilsiui ir minties atgaivai. Jei čia būtų tenkinamasi tiktai žaismingu poilsiu, būtų beprasmiška ir tuščia. Tai kuo mūsų sąjūdis daro gilų įspūdį aplinkai, nežiūrint kaip ir kieno išreiškiama, LF iškeliant ar žeminant, yra toji vidinė sąjūdžio dvasia, kuri mus įpareigoja, jungia ir kaip šviesos žiburys veda prasmingu keliu“ — kalbėjo Damušis. Kvietė nepalūžti „tremties sunkumuose, pasipriešinti viešam, nors ir maskuojančiam melui, stiprinti meilę savo tautos kultūrai, remti tautos laisvės pastangas. Mes, kaip ir mūsų tautos disidentai bei rezistentai, žinome, kad mūsų kelias yra sąžinės balso kelias. Mūsų, kaip ir jų veikla, sie-

kia tiesos ir teisingumo“.

„Kai tokia gili rezistencija vyksta ir intensyvėja, prievartos ir melo amžius darosi trumpalaikis. Kai tiesa iškyla iš žmonių pastangų ir darbų žemėje, teisingumas kaip atpildas nusileidžia iš dangaus. Tai gili parafrazuota vienos psalmės mintis“.

„Mus, besiskirstančius iš šios gerai organizuotos ir turiningos stovyklos, telydi Lietuvos atžvilgiu optimizmo dvasia, nes kova už Lietuvos laisvę yra kova už tiesą“ ...

„Tad dvasiniai sustiprėję, būkime tie, kurie padės tiesai iškilti ir reikštis mūsų viešoj aplinkoj. Tada teisingumas ir laisvė bus laimėtos, kaip atpildas ir dovana“.

Nuskambėjo „Lietuva, Tėvyne mūsų“. Fronto bičiuliai pasakė sudie Dainavai, kurią tik pamatys už poros metų, nes ateinančiais metais studijų ir poilsio savaitė rengiama Kennebunkport pas lietuvių pranciškonus rugpjūčio pabaigoj.

V. Rociūnas

KODĖL TAIP, O NE KITAIP?

Pokalbis su skaitytojais ir komentatoriais

Dabartinis „Į Laisvę“ redaktorius Juozo Prunskio redaguotoje „Žurnalistikoje“, išleistoje 1974, rašė, kad *„skaitytojų laišškai redaktoriams yra nepaprastas turtas, net jei juose esama ir negatyvios kritikos .. . Laiškų rašymo ir skelbimo nauda abi pusė: žurnalo skaitytojų šeima išgirsta atskirų skaitytojų nuomones ir gali palyginti su savosiomis, o redaktoriai patiria skaitytojų nusi-teikimus iš pirmųjų šaltinių“*. Štai kodėl „Į Laisvę“ skaitytojų šeima nuolat raginama naujai išėjusį žurnalo numerį pakomentuoti.

Apie „Į Laisvę“ nr. 73 (110) atsiliepimų be galo daug, mat buvo palengvintos sąlygos savo nuomones pareikšti. Visus laiškus spausdinant, būtų susidarę keli žurnalo puslapiai. Atsiprašome tų, kurių laiškas vietos pritrūko.

Seniau yra buvę spaudoje padaryta priekaištų, kad „Į Laisvę“ redakcija nepalankių laiškų neskelbia. To niekad nėra buvę. Ir šį kartą visi nepalankūs ar kritiškai laišškai skelbiami, nors kai kuriems palankiesiems vietos pritrūko arba jie buvo sutrumpinti.

Su skaitytojais, kurie pritaria žurnalo užimtai linijai, diskusijų būti negali. Redakcijos pastabos nelydi nė nuomonių tų, kurie į straipsnių autorių tezes, argumentaciją ir išvadas pažiūri kitaip, kritikuodami ar koreguodami. Tačiau verta pasikalbėti su tų laiškų autoriais ir kritikais, kurie redaktoriui duoda patarimus. Skaitytojui gali būti įdomu žinoti, kodėl redaktorius pasielgė taip, o ne kitaip.

Straipsnių vieta

Skaitytoja A.A. iš Čikagos padarė pastabą, kad 73 (110) numeryje *„Brazaičio straipsnis turėjo būti patalpintas pirmuoju, o ne Vardžio“*, nes Brazaitis buvęs *„Laikinosios vyriausybės faktiškoji galva ir pats žymiausias rezistencijos vadas“*. Redaktorius yra nusistatymo, kad visos vietos žurnale lygiai vertingos. Akcentuojant tai, ir vedamieji yra nukelti į pabaigą. Parenkant pirmąjį straipsnį, neatsižvelgiama į autorių, o pirmiausiai į temos aktualumą ir jos vystymą. Naudojant šį politiniuose žurnaluose priimtą kriterijų, pirmuoju ir buvo atspausdintas vertingas dr. Vytauto Vardžio straipsnis, o ne istoriją, tegu šiuo metu ir suaktualintą, liečianti prof. Juozo Brazaičio studijėlę.

Liudas Balvočius (Los Angeles, Calif.) daro kitą siūlymą: *„Protokolas iš redaktoriaus lyg ir reikalau-tų, kad rašinys „Lietuvos tauta – mūsų pasaulio centras“ turėjo tame numeryje eiti pirmuoju – ir ne vien dėl to, kad Stasys Lozoraitis... yra aukščiausias Lietuvos pareigūnas, bet ir dėl to, kad jam jau 80 metų sukako“*. Iš tikro Lietuvos Diplomatinijos šefas yra aukščiausias nepriklausomai Lietuvai atstovaująs pareigūnas, ir jo pareikštos mintys aktualios ir visuomenei žinotinos. Tačiau jau susidariusi tokia praktika, kad į platesnes temas neišsivystę pasikalbėjimai visada buvo talpinami antroje, publicistikai skirtoje žurnalo dalyje. Nebuvo pamiršta ir min. Stasio Lozoraičio amžiaus

sukaktis. Ji turėjo būti prisiminta paraše po nuotrauka. Reikia apgalvestauti, ką pats Diplomatinijos šefas žino, nuotrauka iš Romos nebeatėjo, redakcijos archyve nebuvo ir iš kitur laiku nepasisėkė gauti.

Ta pati A.A. pataria ir “viršeliniam turinyje” straipsnius surašyti ta pačia eile, kaip ir “tikrajame turinyje”. Iš tikro “viršelinio turinio” nėra. Tai tik tam tikras žurnalo pristatymas jo dar neatskleidusiam asmeniui: “Jei tave tos temos domina, paimk ir paskaityk”. Viršelyje straipsnių autoriai skelbiami abėcėlės eile, ryškinant pirmųjų ir paskutiniųjų žurnalo puslapių lygią svarbą.

Tegu išlieka istorijai

Daugiausia gauta pasisakymų skyrelio “Tegu išlieka istorijai” klausimu. Visi pasisakymai teigiami, išskyrus du: Aloyzo Barono (Chicago, Ill.) ir vieno asmens iš rytinių valstybių. Aloyzas rašo taip: “*Skyrelis ‘Tegu išlieka istorijai’ gal ir prasmingas, bet kai šioje lietuviškoje ašarų pakalnėje tiek daug panašių dalykų, vargu ar bedėtinas. Juk šandien kiekviena organizacija yra reikšminga kaip Lietuvos seimas, o kiekvienas brolis lietuvis sveria daugiau negu Vincas ir Simas Kudirkos kartu sudėjus*”

Aloyzas, kaip rašytojas, kalba hiperbolėmis. Juk raidiškai imant jo pasakymą, teigiamą svorį turėtume pripažinti ir tiems “broliams lietuviams”, kurie dirba sovietiniame saugume ir kurie “Vilnyje” ir “Laisvėje” džiaugiasi Lietuvos okupacija. Gink Dieve, “reorgai” jokių būdu nepriskiriami į Lietuvos priešų kategoriją, tačiau jų pastangos, dažnai išplaukiančios iš tikro patriotizmo, yra nukreiptos veik 100% ne prieš Lietuvos laisvę, bet prieš vieningą Lietuvos laisvinimo darbą. Jų vadai žino ką darą, eiliniai suklaidinti.

Neįvardintas komentatorius apie “reorgus” kalba nekultūringa kalba. Pataria prie jų nekišti piršto, kaip prie nešvaraus dalyko. Tačiau tas klausimas taip pigiai neatsakomas. Jie — tai ypatingas fenomenas Amerikos lietuvių gyvenime. Jei ta jų organizacija jau taip niekinga, tai kaip jai pripažinimą sveikinimais davė bent du lietuviai konsulai, vienas vyskupas, Amerikos Lietuvių Taryba, šauliai? Kaip jų atstovai pagerbiami kai kurių vilkinių grupių seimuose ir konferencijose? Kaip jiems praeityje pasisėkė suardyti veiksmų konferenciją, kai iškilo “pavojus”, jog veiksniai vieningai veiklai gali apsijungti? Jie savo tarpe

.. manipuliuojami tų, kuriems demokratiniais pagrindais atsieta tautinių mažumų konsolidacija Amerikoje nėra pageidaujama”

neturi nė vieno gilesnio intelektualo ar šviesesnio visuomenininko; savo gaminamas bacilas nepajėgia išnešti už Čikagos ribų, tačiau Čikagoje laikosi. Jie yra atviri Lietuvos okupanto priešai, todėl pajuokiami sovietinėje spaudoje. Tačiau, beveik tikras dalykas, jie yra manipuliuojami tų, kuriems demokratiniams pagrindais atsiekta tautinių mažumų konsolidacija Amerikoje nėra pageidaujama.

Ar šitos grupės parodymas jų pačių uždegtų lempučių šviesoje turėtų įeiti į „Į Laisvę“ interesų ribas, žinoma, klausimas diskutuotinas. Skaitytojai savo laiškais beveik visuotinai pritaria dabartinės redakcijos padarytam sprendimui.

Mažinti ginčus

Bronius Deveikis (Caracas, Venecuela) pataria žurnale *“dauginti pasaulyje gyvenančių lietuvių aprašymus ir mažinti asmenų politinius ginčus”*.

„Į Laisvę“ yra specialios paskirties — politikos — žurnalas, tad pirmoje vietoje ir liečiamos politinės temos. Aprašinėti pasaulio lietuvių gyvenimą neįeina į pirmaeilius žurnalo uždavinius, politinis-visuomeninis pasaulio lietuvių reiškimas — įeina. Geras pavyzdys galėtų būti tos pačios Venecuelos žurnalistė A. Vaisiūnienė: „Į Laisvę“ žurnalui davė puikų Venecuelos lietuvių politinės-visuomeninės veiklos skerspiūvį, gi „Tėviškės Žiburiams“ paruošia spalvingus lietuvių gyvenimo reportažus. Gi asmeniškų politinių ginčų „Į Laisvę“ žurnale iš vis nėra (gal kartais trumpučiai pareiškimai laiškų skyriuje), tad juos dar kaip nors mažinti tikrai negalima.

Panašų patarimą redakcijai duoda ir Balys Brazdžionis (Chicago, Ill.): *“Kalbant apie dr. Nemicką, yra aišku, kad Čekienė, Kavolis ir kiti sukūrė plūdimo ir nesantaikos šantažą, bet jų negražius darbus tegul riša Tautinė sąjunga . . . Taip pat ir su Lietuvių Bendruomenėje atsiradusiais maištautojais tegu tvarkosi pati LB. LF bičiulių sąjūdis tegu kelia negeroves, kurios žalingos Lietuvai ir lietuvių tautai”*.

Šisai siūlymas gan įdomus; keisti „Į Laisvę“ paskirtį ir apsiriboti okupuotos Lietuvos gyvenimo faktais. Toks siūlymas yra buvęs ir praeityje: žurnalą „Į Laisvę“ paversti metraščiu ir registruoti Lietuvos gyvenimo įvykius. Žinoma, tai būtų „Į Laisvę“ leidėjo, Lietuvių Fronto Bičiulių tarybos, sprendimas. Redaktorius savo valia žurnalo paskirties keisti negali. Iš antros pusės, gyvenant čia, vargu būtų galima kokių nors naujų Lietuvos gyvenimo faktų užregistruoti, ko jau nebūtų užregistravę „LKB Kronika“, „Aušra“, „Varpas“ ir kiti pagrindžio leidiniai, o taip pat Lietuvos Helsinkio grupė.

Į kitų organizacijų vidaus reikalus kištis tikrai niekas iš pašalės neturėtų. „Į Laisvę“ šio principo ir laikosi. Tik kai tie „vidaus reikalai“ ima lieti per kraštus ir patys paliečia veiksmus, centrinės organizacijas, kitą spaudą ir aplamai lietuviško gyvenimo visumą, tada „vidaus reikalai“ tampa vieši reikalai. Tad ir dr. J. Balio „Dirvoje“ (nr. 41, 1978) paskelbti priekaištai be pagrindo ir praeties užuominos iškreiptos.

Kokia „Į Laisvę“ ateitis?

Skaitant skaitytojų laiškus, nesunku pastebėti, kad jų nuomonės įvai-

(Nukelta į viršėlį)

joje. Tikrieji naciai sau laisvi šaiposi Rytų Vokietijoje, o lietuviai, kentėję jų okupacijoje, kaltinami nebūtais nusikaltimais.

Balys Brazdžionis
Chicago, III.

Kovoti už laisvę

Laisvei pasiekti ir ją išlaikyti kiekvienai tautai ir asmeniui reikia kovoti už tą laisvę. Linkiu "Į Laisvę" ir toliau toje kovoje aktyviai dalyvauti.

Patras Kriščiūnas
Caracas, Venecuela

Eiti tuo pačiu keliu

"Į Laisvę" rugsėjo numeris įdomus ir įvairus. Vertinu tai, kad apsiečiai vietos skiriate opiesiems šių dienų lietuviškiems reikalams. Linkiu tuo pačiu keliu eiti ir ateityje.

K. Gimžauskas
St. Petersburg Beach, Fla.

Linki sėkmės

Gavęs naują "Į Laisvę" numerį, sveikinu redakciją ir administraciją, linkėdamas visokeriopos sėkmės.

Rev. dr. T. Žiūraitis, U.P.
Washington, D.C.

Du ministeriai pirmininkai?

Pageidaučiau, kad redakcija pati plačiau pasvarstytų su suverenumo tęstinumo pilnutinio atkūrimo surištus klausimus, pav., kad ir dviejų ministrų pirmininkų buvimas: vieno pagal Kybartų aktus, o antro — pagal 1941 m. sukilimo valią.

Juozo Brazaičio studijėlėje "Lietuvos žydų likimas ir laikinoji Lietuvos vyriausybė", šalia puikios dokumentų analizės, tarp kitko kalbama apie Sniego ir Goldbergo vizitą pas brig. gen. Stasį Raštikį. Bet nei velionis Juozas Brazaitis nei Stasys Raštikis savo atsiminimuose neišryškina, kodėl tuo reikalu vizituotas brig. gen. Stasys Raštikis, o ne ejęs ministro pirmininko pareigas velionis Juozas Ambrazevičius-Brazaitis.

Liudas Balvočius
Los Angeles, Calif.

Jei pareikalautų pasitraukti

Pavėluotai mane pasiekė "Į Laisvę" nr. 72(109), kuriame su dėmesiu skaičiau P. Algio Raulinaičio straipsnį "Lietuviškas žvilgsnis į eurokomunizmą". Pilnai sutinku su straipsnio išvadomis, tuo labiau vertinu drąsą, iškeliant problemą, kuri lietuviškiems veiksniams rodo yra "tabu", būtent kiniečių apertura.

Teisingai straipsnyje rašoma, kad "Labai įtikinančiai nuskambėtų, jei italų komunistai kreiptųsi į Kremlių, reikalaudami laisvės Lietuvai, Latvijai ir Estijai". Pridėkime, kiek svirtų pasaulio opinijoje, jei komunistinė Kinija su 900 mil. gyventojų pareikalautų rusus pasitraukti iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos tokiam forumui kaip Jungtinėse Tautose. Galima laukti, kad Kinijai pritartų jos įtakai pasidavusios beveik visos Trečiojo Pasaulio valstybės.

Kalbant apie mūsų veiksnius, tik iš JAV LB Krašto valdybos pirmininko Algimanto Gečio pranešimo, atspausdinto "Pasaulio Lietuvio" 1977 m. nr. 35195, plaukia išvada, kad su Kinija ryšius palaikyti apsimoka. Tad ar ne laikas pradėti koordinuotai veikti, išeinant iš politikoje reikalingo tam tikro pragmatiškumo, gerai išstudijavus klausimą, paruošus darbo planą ir nustačius veiklos kryptį.

Nemačiau Lietuvos, tačiau tikiu tėvų gimtosios žemės prisikėlimu ir kartu jaučiu pareigą nors kukliai prisidėti prie milžiniškos kovos už Lietuvos laisvę. Mane skatina dr. Juozo Girniaus žodžiai: "Palikdami tėvynę, dar nepatikoje pačios Lietuvos... O kas svetur atsidūręs miršta savo tautai, tas tėvynės palikimą paverčia tautos išdavimu".

Aleksandras A. Mičiudus
Buenos Aires, Argentina

Redakcijos pastaba: Aleksandras Mičiudus yra Argentinoje gimęs lietuvis, vienas iš įtakingųjų Pietų Amerikos lietuvių veikėjų.

REIKIA GYVENTI

“Reikia gyventi” kriterijus mūsų pusėje šiandien imama dažniau kartoti, teisinant lietuvių komunistų ir saugumiečių nusikalstamus darbus sovietinamoje Lietuvoje.

“Reikia gyventi” ar “kitaip negalima” argumentas nėra be vertės. Kaip prigimtinės teisės dalis, jis ne tik moralės kodeksuose, bet ir Vakarų civilizacijos teisynuose užima reikšmingą vietą. Pagal šią teisę, netgi gyvybės atėmimas žmogui teisėtame apsigynime nelaikomas nusikaltimu. Tačiau aptariant okupuotos Lietuvos viešojo gyvenimo reiškinius, patriotizmo ir tautos meilės dingstį geraširdiškas pateisinimas objektyvių lietuvių tautai daromų skriaudų neturi pateisinimo nei moralės kodeksuose, nei valstybiniuose teisynuose, nei nerašytose prigimtinių teisės tradicijose.

Netenka abejoti, kad “reikia gyventi” argumentu sovietinės sistemos nešėjai anoje pusėje bando nuslopinti žmogiškosios sąžinės balsą. Jų privatūs atsivėrimai (vieni nuoširdūs, kiti veidmainiai) lietuvių tautai palengvėjimo neatneša nei skriaudų

dų naštos nepalengvina. Tomo Venclovos liudijimu, daugumas jų yra moraliai smukę, sutapę su sistema, rūpinasi tik savo gerove, “ir nevieši jų padėjimai darosi kunktūs ir veidmainingi. Ant jų sistema ir laikosi”.

Jei “reikia gyventi” argumentu pateisinsime Klimaičio ir jo grupės žydų žudymą nacių okupacijoje (nors Klimaitis Laikinosios vyriausybės atstovams “atsivėręs” ir verkęs, nes būk kito kelio nebeturėjęs), Justo Paleckio deportacijų dekretą (nors po to gavęs nervų priepuolį), Rugienio ir Tumėno Bažnyčios griovimą, Šepečio lietuvių kultūros susinimą, saugumiečių niekšiškus darbus, mokytojų vykdomus mokinių persekiojimus, tai ką tada galėtume pasakyti Kalantai, Kazlauskui ir Tamoniui, Kudirkai ir Jakubynui, Paulaičiui, Sadūnaitei, Gajauskui ir Petkui, šimtams tūkstančių sunaikintų ištėmime, kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose. Jie irgi norėjo ir nori gyventi. Būtų tam tikra pagoda, jei tos skriaudos būtų padarytos vien rusiškam rankom. Deja!

LIETUVI, NEPAMIRŠK!

Kiekvienas LKB Kronikos numeris, o jų Vakarus jau pasiekė 34, baigiamas tokiu kreipimusi: „Lietuvi, nepamiršk! P. Plumpa, N. Sadūnaitė, O. Pranckūnaitė, S. Kovaliovas, V. Petkus, B. Gajauskas ir kt. neša nelaisvės pančius, kad tu galėtum laisvai gyventi ir tikėti“. Kaskart vienos pavardės išimamos, naujos įdedamos, nes Maskva iš lietuvių tautos paima vis naujų aukų. Tautos kankinių sąrašas ilgėja, bet ir proporcingai stiprėja tautos ryžtas laisvai gyventi ir tikėti.

„Lietuvi, neužmiršk!“ kreipimasis pirmoje vietoje taikomas ne tiek lietuviui Lietuvoje, kur

okupacinė spauda yra faktiškoji gyvenimo tikrovė. Pado-rus žmogus jos pamiršti negali. Iš vienos pusės, tai yra priminimas mažam nuošimčiui suram-bėjusių sąžinių, kurios mato tikrovę, bet oportunistinės dvasios vedami nueina tarnauti okupantui. Laikas nuo laiko jie išgyvena dvasinių konfliktų, bet pasiskubina juos paskandinti režimo teikiamose privilegijose, degtinėje ir komunistinių estradų garbėje. Iš antros — „Lietuvi, neužmiršk!“ raginimas, tur būt, labiausiai kalba į mus, lietuviškąją išeiviją, kad joje nenumirtų tramtinio dvasios išipareigojimai ir tremtinio misijos įpareigo-

„Reikia gyventi“ kriterijus yra apgaulingas. Jis piktnaudžiaujamas ne tik anoje, bet ir šioje pusėje tų, kurie lietuviškiems rūpesčiams yra nugaras atsukę. Juk ir čia po 30 kūrimosi metų „reikia gyventi“ priedanga ne vienas dar „tebesikuria“, netgi kraudamas ... ne pirmą milijoną.

Neturime teisės, sėdėdami saugiuose Vakaruose, reikalauti, kad visi Lietuvos lietuviai taptų Kalantomis, Sadūnaitėmis, Gajauskais ir Petkais, tačiau lygiai taip pat neturime teisės

patriotizmo mokyti „LKB Kronikos“, „Aušros“ ir kitų pagrindžio leidinių, o taip pat Sadūnaitės, Gajausko ir Petkaus. Savų vaikų skriaudos, daromos savo tautai, yra skaudesnės, negu daromos priešų.

Šitie žodžiai sakomi ne kieno nors apkaltinimui, bet tikrosios padėties krašte paryškinimui. Savęs apgaudinėjimas yra pati blogiausia apgaudinėjimų forma, tad ir „reikia gyventi“ kriterijus nepriimtinas okupanto ir jo tal-kininkų daromoms skriaudoms lietuvių tautai pateisinti.

jimai. Yra Kronikoje vietų, kuriose tuo reikalu tiesiog kreipiamasi į užsienio lietuvius.

Yra visai aišku, kad nė vienas sąžinės ir tikėjimo kalinys, sovietinių teismų pasmerkta ilgiems kalinimo metams Rusijos kalėjimuose ir Sibiro koncentracijos stovyklose, už tuos pačius „nusikaltimus“ nebūtų buvęs pasmerkta ne tik nė vienoje Vakarų kultūros demokratinėje ar diktatūrinėje valstybėje, bet ir vad. „liaudies demokratijose“ Europoje, išskyrus, gal būt, Albaniją. Pasaulyje yra likęs vienas vienintelis kraštas, komunistų valdoma rusiškoji imperija, kur pagrindinės žmogaus teisės, respektuojamos net beveik visame Afrikos kontinente, yra degraduotos į nusikaltimų kategoriją.

Kai laisvojo pasaulio turistai, grįžę iš okupuotos Lietuvos, gyvenamojo krašto žmogui pasakoja, jog Vilniuje negalėjęs pernaktuoti nei pas savo vaiką, nei pas tėvus, jei jie ten gyvena, — anas netiki; jei sako, kad jam nebuvo leista aplankyti gimtųjų vietų nei padėti gėlių ant tėvų kapo, — jis netiki; kai teigia, jog Lietuvos mokytojas negali dalyvauti su religinėmis apeigomis atliekamose artimo žmogaus laidotuose, be baimės lankyti bažnyčios, krikštyti vaikus, priimti moterystės sakramentą, — jis netiki. Ir tuo netikėjimu negalima stebėtis. O tam, kuris pa-

tiki, dažnai pasirodo ašaros akyse.

Lietuvi, nepamiršk, kad kovoje už tas elementariausias žmogaus teises tūkstančiai mūsų tautiečių žuvo, šimtai tebekalinami, bet šimtai tūkstančių vis intensyviau atkaklumu priešinasi sistemai, kurioje, Mindaugo Tamonio žodžiais, „įsikūnijęs pats Blogis“. Pasipriešinimo dvasia stiprėja ne tik pačioje tautoje, bet, ačiū Dievui, ir užsienio lietuviuose. JAV Lietuvių Bendruomenė vis plačiau mūsų reikalui praveria Baltųjų rūmų ir kitų valdžios įstaigų duris Washingtone, Rezoliucijoms Remti komitetas Lietuvos laisvės draugus telkia Amerikos kongrese. Pasaulio Lietuvių Jaunimo sąjunga duoda gerų vilčių, kad Lietuvos pavergimo klausimą vis stipriau kels pasaulio opinijos viešumon. Po kuklios BATUNo pradžios, jungtinis lietuvių - latvių - estų - ukrainiečių - gudų komitetas, padaręs rūpestingus pasiruošimus, ėmė stipriau belstis į Jungtinių Tautų duris. Jei tik nepritrūks ištvermės, tos organizacijos biurokratai bus priversti duris atidaryti. Viltingų naujų rezistencinių pasireiškimų galima pastebėti Kanados, Australijos, Pietų Amerikos ir Europos lietuvių bendruomenėse.

Kol nevėlu, Maskva turėtų įsikmoninti, kad nebus galima „sulaikyti upės bėgimo“, ypač kai į ją įsilieja daugelis naujų upelių.

“Į Laisvę” leidėjai, skaitytojai ir redaktorius su gražiais prisiminimais ir padėka “pensijon” išleidžia administratorių bič. Aleksą Kulnį, kuris, žmonelės Laimutės talkinamas, 12 metų gražiai tvarkė žurnalo finansus. Jo rankose “Į Laisvę” niekad nepateko į piniginius sunkumus.

Ačiū, Aleksai ir Laimute!

Ta pačia proga “Į Laisvę” sveikina bič. Joną Prakapą, kuris nuo 1979 m. perima žurnalo administravimą. Skaitytojai prašomi atkreipti dėmesį į naujojo administratoriaus adresą. Nuo pirmos 1979 metų dienos Jonas mielai priima prenumeratos mokesį ir aukas.

*Malonus skaitytojau,
apsimokėk prenumeratą, nes prenumeratos mokesčiu palaikai
“Į LAISVĘ” gyvybę.*

(Atkelta iš 76 psl.)

riais klausimais labai nevienodos. Aplamai didžioji dauguma tų, kurie nepatingėjo mintimis su redakcija pasidalyti, pritaria žurnalo užimtai linijai. Tai vertinga moralinė parama redaktoriui. Redaktorius dėkingas ir tiems, kurie pasiskardeno su skirtingomis ir kritiškomis nuomonėmis. Susidarė gera proga su skaitytojais atvirai pasikalbėti.

Kokia “Į Laisvę” ateitis?

Alina Skrupskelienė (Chicago, III.) redaktoriui rašo: “*‘Į Laisvę’ rug-sėjo mėn. numeris yra įdomus ir Jūsų rankose paliks stiprus. Manau,*

kad jis turėtų palikti politikos žurnalui, brandžiu, su platesniais užsimojimais. Nesutikčiau su girdėtu siūlymu atiduoti jį Pasaulio Jaunimo Sąjungai”.

Kiek redaktoriui žinoma, nė PLJ sąjungoje, nei LF bičiuliuose niekad nėra diskutuota žurnalo perleidimo klausimas. Jaunimas neprašo, frontininkai nesiūlo. Kol lietuvių tauta neatgaus laisvės ir kol išėivijoje neužges rezistencinė dvasia, tol “Į Laisvę” bus reikalinga. Tol ji ir ištvėrs.

Redaktorius